

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
MENO EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Dalė Dargienė

Edukologijos magistrantūros (specializacija: Vaiko teisių apsaugos vadyba) studentė

**MOKINIŲ (9-12KL.) MENINIŲ INTERESŲ IR EDUKACINIŲ TEATRO
PASLAUGŲ ATITIKTIS MOKYKLOJE**

Magistro darbas

Darbo vadovas
Prof. J. Kievišas

Šiauliai, 2009

Darbas originalus.....Dalė Dargienė

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
ĮVADAS	5
1. MOKINIŲ MENINIAI INTERESAI TEIKIANT EDUKACINĖS TEATRO PASLAUGOS MOKYKLOJE	9
1.1. Paauglių interesų ypatybės	9
1.2. Asmens meninių interesų tenkinimas - prigimtinės vaiko teisės realizavimo sąlyga	18
1.3. Edukacinės teatro paslaugos mokykloje	21
1.3.1. Naujas vaiko, kaip socialinio veikėjo, vaidmuo: paauglys - švietimo paslaugos vartotojas	23
1.3.2. Ugdymo teatru edukacinės galimybės	27
1.3.2.1. Teatrinio ugdymo formos	30
1.3.2.2. Teatrinės veiklos vertybinis aspektas	34
1.3.2.3. Dvasinio aktyvumo formos ir jų raiška teatrinėje veikloje	39
2. MOKINIŲ MENINIAI INTERESAI IR EDUKACINĖS TEATRO PASLAUGOS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS MOKYKLOJE	47
2.1. Paauglių požiūris į edukacines teatro paslaugas, teikiamas mokykloje: kokybinis tyrimas.....	47
2.2. Paauglių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų dermė: kiekybinis tyrimas	73
IŠVADOS	90
REKOMENDACIJOS	91
LITERATŪRA	92
PRIEDAI	97

SANTRAUKA

MOKINIŲ (9-12KL.) MENINIŲ INTERESŲ IR EDUKACINIŲ TEATRO PASLAUGŲ ATITIKTIS MOKYKLOJE

Magistro darbas

Meninių interesų paauglystėje skatinimą ir tinkamų sąlygų jų plėtotei sudarymą galime vertinti kaip labai svarbią vaiko prigimtinių teisių įgyvendinimo sąlygą. Modernios sampratos apie vaikystę kontekste paauglys tampa edukacinių teatro paslaugų užsakovu. *Mokinių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų, teikiamų mokykloje, atitiktis yra aktuali pedagoginė problema.*

Tyrimo objektas – paauglių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų, teikiamų mokykloje, atitiktis.

Tyrimo tikslas – ištirti paauglių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų, teikiamų mokykloje, atitiktį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokinių (9 – 12 kl.) meninių interesų, teikiant edukacines teatro paslaugas mokykloje, teorines prielaidas.
2. Atskleisti ugdymo teatru edukacines galimybes, sudarant sąlygas paauglių interesams pasireikšti.
3. Išsiaiškinti, kaip paauglių meniniai interesai atsiskleidžia ugdymo teatru kontekste.

Darbe buvo taikomi **teoriniai** (mokslinės literatūros analizė), **empiriniai** (kokybinio tyrimo laisvasis teminis rašinys ir kiekybinio tyrimo apklausa raštu) bei **statistiniai** (kiekybinė duomenų analizė) **tyrimo metodai**.

Apklausoje dalyvavo 145 Šiaulių miesto 9 – 12 kl. moksleivių. Rašinius „Mano svajonių teatro būrelis“ rašė 14 paauglių iš Šiaulių miesto Moksleivių namų.

Išvados: Nagrinėjant atitikties problemą, tikslinga remtis edukacinių teatro paslaugų kokybės triada, kurią išreiškia sąlygos – veikla – rezultatas. Atliktas tyrimas parodė, kad edukacinių teatro paslaugų modelio efektyvumą lemia interesų ir aplinkybių dermė. Modeliuojant teatrinę veiklą, svarbu vertinti mokinių dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvus, teatrinės veiklos asmeninę prasmę, mokinių lūkesčių patenkinimą ir teatrinės veiklos sąlygas.

SUMMARY

CORRESPONDENCE OF THE ARTISTIC INTERESTS OF STUDENTS (YEAR GROUPS 9 TO 12) AND EDUCATIONAL SERVICES OF THEATER IN SCHOOL

Master level (MA) work

An encouragement of artistic interests and providing of appropriate conditions for its development should be valued as an extremely important condition to conduct child's natural rights.

In the context of modern understanding about childhood, a teenager becomes a client of educational services. Correspondence of students' artistic interests and educational services of theater in school is an existing pedagogical problem.

Entity of the research: correspondence of students' artistic interests and educational services of theatre in school.

Objective of the research: to inspect the correspondence of students' artistic interests and educational services of theatre in school.

Chief tasks of the research:

1. To analyze theoretical presumptions of students' (year 9 to 12) artistic interests' expression by providing educational services of theatre in schools.
2. To reveal the opportunities for educating through theatre by creating appropriate conditions for expression of teenagers' interests.
3. To investigate how teenagers' artistic interests are exposed in the context of educating through theatre.

There were **theoretical** (analysis of scientific literature), **empirical** (a free choice thematic essay of qualitative research and written survey of quantitative research) and **statistical** (qualitative analysis of data) methods applied to the work.

145 students of Siauliai, year 9 to 12, took part in the survey. 14 teenagers from informal educational school wrote an essay titled 'Drama Club of My Dreams'.

Conclusions: it is purposeful to follow the qualitative triad of educational theatre services whilst analyzing the problem of correspondence, and which is expressed through conditions, activity and results. The study showed that it is the balance between interests and conditions which predetermines the model of educational theatre services. It is important to evaluate motives for students' participation in a theatrical activity, an individual meaning of a theatrical activity, an accomplishment of students' expectations, and conditions for theatrical education whilst modeling a theatrical activity.

IVADAS

Aktualumas. Švietimas mūsų šalyje šiuo metu išgyvena kaitos procesą, kuriame šalia realistinio požiūrio į ugdymą, kaip teigia B. Bitinas (2000), nors ir turinčio pagrįstų trūkumų, bet esančio vis dar pagrindine šiuolaikinės pedagoginės būties tendencija, labai pamažu kelią skinasi laisvojo ir postmodernaus ugdymo idėjos. Prie praktinio šių idėjų įgyvendinimo ženkliai gali prisidėti *meninis ugdymas*, nes „meno mokymas ir mokymas pasitelkiant menus skatina kognityvinį ir kūrybinį asmenybės vystymąsi bei padeda pritaikyti mokymo būdus ir dalykus prie individualių poreikių bei šiuolaikinės visuomenės, kurioje ji gyvena. Šie veiksniai yra būtini šiame vis sudėtingesniame ir neramesniame amžiuje, norint išugdyti atsakingus piliečius, propaguojant taikos kultūrą ir užtikrinant darnios visuomenės ateitį“ (www.unesco.lt/kultura/menugd/). Laisvojo ugdymo paradigmos kontekste ugdymo centre atsiduria mokinys kaip „auganti asmenybė“, žinanti savo norus ir poreikius. Mokytojas tampa patarėju, draugu. Mokinio interesai ir polinkiai tampa atramos tašku ugdymo procese. Dž. Diuji pabrėžė: „Mokytojas turėtų padėti moksleiviams suvokti savo tikruosius interesus, atskleisti svarbiausius poreikius, susijusius su ateities planais, ir po to organizuoti mokymą, tenkinantį šiuos interesus ir poreikius“ (Bitinas, 2000, p. 157). Jei taip nėra - ugdymas virsta tik išoriniu spaudimu. Ypač tai aktualu kalbant apie paauglius, kadangi šio amžiaus tarpsnio vaikai nori patys tvarkyti savo gyvenimą. Savarankiškumas priimant sprendimus, jo nuomonės paisymas paaugliui tapatinasi su didžiausiais suaugusiųjų pasaulio privalumais. A. Gučo (1990, p. 216) teigimu, „<...> bręstantis individas ima reikalauti, kad kiti pripažintų jo teisę laisvai reikšti savo pažiūras bet kuriuo gyvenimo ar elgesio klausimu <...>“. Jis nori būti pripažintas ir įvertintas. Paauglys yra socialus, linkęs bendrauti ir bendradarbiauti, kadangi šiame amžiaus tarpsnyje jis itin aktyviai siekia įtvirtinti savo socialinį statusą, ieško savo tapatumo. Teatro edukacija galėtų tapti vienu iš labiausiai paauglystės tapatumo krizę ir asmenybės kryptingumą optimizuojančių veiksnių. Ugdymo teatru klausimai moksliniu lygmeniu užsienyje keliami jau nuo XX a. pr. R. Woodster (2007) teigimu, R. Way, D. Heathcote, P. Slade, W. Ward, V. Spolin, G. Siks, T. Jackson ir kt. suformulavo pagrindines ugdymo teatru idėjas, tikslus, ieškojo savitų ir individualių stimulų integracijos idėjoms. Europos šalių teatro edukacija plačiai ir įtaigiai pristatyta R. Oginskaitės (2000) knygoje „Teatras be pasakų“, kurioje išryškinama vaikų ir jaunimo teatro problematika naujo modernaus požiūrio į vaiką kontekste.

Lietuvoje labai trūksta tyrimų teatro edukologijos srityje. Kol kas parašyta vienintelė V. Kazragytės disertacija (2000) ir monografija „Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas (2008). Savo darbuose mokslininkė gilinasi į ankstyvojo teatrinio ugdymo problematiką. Vaikų vaidybą, kaip mokymo ir auklėjimo priemonę jau 1968 m. akcentavo P.

Geniušas. Kad teatras turi siekti ugdomųjų tikslų ir sutelkti vaiko jėgas į Žmogaus formavimą ir humanistinių vertybių įtvirtinimą, teigia P. Bielskis (2006), V. Kazragytė (1997, 1998, 1996) ir kt. Z. Buožis (1988) fragmentiškai nagrinėjo improvizavimo (kaip katalizatoriaus, aktyvinančio svarbiausias vaiko kūrybai būtinas galias) galimybes mokyklos scenoje. M. Brėdikytė (1999, 2001, 2004, 2005) straipsniuose analizuodama kūrybinės dramos taikymą ugdymo procese, pasitelkiant/naudojant žaidimus ir pasakas, atkreipia dėmesį į kompetencijų ugdymo teatrine raiška problematiką. Per pastaruosius devynerius metus apginti pirmieji magistrų darbai teatro edukologijos srityje, kuriuose teatro pedagogai (J. Andriulevičius (2003), N. Trainytė (2007) A. Damašauskienė (2008), G. Germanavičienė (2009), T. Timko (2009), D. Kunickaitė (2009) ir kt.) analizuoja, modeliuoja ir apibendrina darbo su mokiniais asmenines praktikas. Teatrinio ugdymo praktinė patirtis ir metodinės rekomendacijos pristatytos R. Ercmonienės (2000) ir R. Melnikovos (2007) knygose. Vaikų ir jaunuolių teatrinė raiška analizuota praktinėse metodinėse konferencijose Klaipėdoje (2005), Vilniuje (2006), Kaune (2003, 2008). Organizuojamos kūrybinės laboratorijos, seminarai gerosios patirties sklaidai, kuriuose dalyvauja teatro būrelių, kolektyvų vadovai ir moksleiviai. Visa tai yra tinkama bazė nagrinėti paauglių interesą teatrui.

Problema. Dalyvavimas teatrinėje veikloje ir raiškoje gali patenkinti paauglio poreikį bendrauti, būti svajonių pasaulyje, analizuoti savo jausmus ir emocijas, įsitvirtinti grupėje, spręsti egzistencinius klausimus. Teatro menas ir su juo susijusios veiklos poveikis asmenybės raidai paauglystės laikotarpiu vaikui yra ypač vertingas, bet, ar jis pats suvokia šios veiklos prasmę? Ar meninis ugdymas, kuris vyksta švietimo įstaigoje, yra organizuotas taip, kad formuotų teigiamą paauglio interesą teatro menui? Ar šiandieninė situacija, kurioje švietimas vis dažniau įvardijamas kaip paslauga (http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/trataskaita040303.doc), garantuoja mokiniui geresnę, kokybiškesnę meninį ugdymą, kuris įvardijamas kaip meno edukacinė paslauga. Atsižvelgiant į paauglio interesus ir poreikius bei vertinant postmodernaus pasaulio individo nepriklausomybę, paaugliui menas ir teatras tampa tik viena iš pasirinkimo galimybių. Plati įvairių veiklų pasiūla gali turėti įtakos vaiko interesams teatro mene. Todėl pagrįstai kyla klausimai: kurioje paauglio poreikių lentynėlėje atsiduria teatras, kaip meninės veiklos šaltinis? Kas lemia paauglio interesą teatrui šiandien? Ar jis tokį interesą išreiškia ir kaip? Kaip jis vertina teatrą? Su teatro vertinimu susijęs paauglio požiūris, kuris lemia vienokio ar kitokio poreikio teatrui susiformavimą ir įtvirtinimą. *Edukacinės teatro paslaugos turėtų atitikti paauglių interesus, todėl ši atitiktis yra aktuali pedagoginė problema.*

Tyrimo objektas – paauglių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų, teikiamų mokykloje, atitiktis.

Tyrimo tikslas – ištirti paauglių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų, teikiamų mokykloje, atitikti.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokinių (9 – 12 kl.) meninių interesų, teikiant edukacines teatro paslaugas mokykloje, raiškos teorines prielaidas.
2. Atskleisti ugdymo teatru edukacines galimybes, sudarant sąlygas paauglių interesams pasireikšti.
3. Išsiaiškinti, kaip paauglių meniniai interesai atsiskleidžia ugdymo teatru kontekste.

Tyrimas pagrįstas šiomis metodologinėmis nuostatomis:

- Humanistinės psichologijos (A. Maslow, K. Rogers, Š. Amonašvili ir kt.) pažiūrų sistema, žmogų laikančia pagrindine vertybe, jo gerovę – socialinių institutų vertinimo kriterijumi, o lygybę, teisingumą, žmogiškumą – trokštamais žmonių santykių principais. Asmenybė laikoma holistiniu fenomenu, kurio pagrindinis siekis - nuolat tobulėti, mokytis.
- Kognityvizmu (J. Piaget, R. Smith, B. Reimer, H. Gardner, M.J. Parson ir kt.), teigiančiu, kad visa dvasinė veikla yra pažini. Menas laikomas pažinimo procesu, kurio negalima atskirti nuo emocijų. Meno kūrybos ir meno suvokimo vyksmai yra glaudžiai susiję, o jų sąsajos - kognityviniai procesai.
- Laisvojo ugdymo teorija (pragmatizmu, egzistencializmu, humanizmu).
- Pagrindinėmis Jungtinių Tautų Vaikų Teisių Deklaracijos (JT VTD) nuostatomis, kuriose teigiama, kad vaikui turi būti garantuota ypatinga apsauga ir suteikiamos galimybės bei sąlygos sveikai ir normaliai vystytis fiziškai, protišcai, doroviškai, dvasiškai ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Šiuo tikslu leidžiant įstatymus, *svarbiausias motyvas turi būti vaiko interesų tenkinimas.*

Darbe buvo taikomi **teoriniai, empiriniai ir statistiniai tyrimo metodai.**

Teorinis tyrimo metodas - **mokslinės literatūros analizė**, siekiant išsiaiškinti paauglių interesų ypatybes, teatrinės veiklos, kaip edukacinės paslaugos, vertybinį aspektą; kaip teatrinėje veikloje realizuojamas žmogaus dvasinis aktyvumas.

Empirinio tyrimo metodai:

1. **Kokybinio tyrimo metodas** – **laisvasis teminis paauglių rašinys** „Mano svajonių teatro būrelis“ siekiant išsiaiškinti, kaip mokinių meniniai interesai atsiskleidžia ugdymo realybėje.

2. **Kiekybinio tyrimo metodas** (žvalgomas tyrimas) – **apklausa raštu** (anketavimo metodas), siekiant nustatyti, kokios edukacinės teatro paslaugos teikiamos mokiniams (9 – 12 kl.) miesto mokyklose, kokie teatrinės raiškos pasirinkimo motyvai, kas įtakoja mokinių meninius interesus, kokios svarbiausios edukacinės galimybės, teikiamos teatrinės veiklos metu, ar mokiniai, rinkdamiesi teatrinę veiklą, išreiškia savo meninius interesus. **Anketinė apklausa, kaip kiekybinis tyrimo metodas, yra kokybinį tyrimą papildantis metodas.**

Statistiniai tyrimo metodai – **kiekybinė duomenų analizė** naudojant „SPSS for Windows“ statistinės analizės programą.

Tyrimo imtis. Apklausoje dalyvavo 145 Šiaulių miesto moksleiviai (20 pagrindinės mokyklos mokinių, 4 vidurinės mokyklos mokiniai ir 121 gimnazistas). Iš jų 94 mergaitės ir 51 berniukas. Rašinius „Mano svajonių teatro būrelis“ rašė 14 paauglių iš Šiaulių miesto Moksleivių namų.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. 2007-11 – 2008-06 – temos pasirinkimas, tyrimo objekto ir tikslo formulavimas, mokslinės literatūros, interneto duomenų bazės, dokumentų, reglamentuojančių vaiko teises, meninio ugdymo programų studijavimas.
2. 2008-06 – 2008-10 – tyrimo tikslo ir uždavinių koregavimas, tyrimo instrumento rengimas.
3. 2008-11 – 2009-03 – mokslinės literatūros analizė, teorinės dalies išvadų formulavimas.
4. 2009-04 – 2009-08 – kokybinis tyrimas, kokybinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija, kiekybinio tyrimo anketos koregavimas.
5. 2009-09 – 2009-10 – kiekybinis tyrimas, tyrimo duomenų analizė, išvadų formulavimas.

Darbo aprobacija. Magistro darbo tema buvo skaitytas pranešimas 2008-04-02 Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Dvasingumo sklaida meninio ugdymo realybėje“.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 7 priedai. Darbe pateikiamos 25 lentelės, 4 paveikslai.

1. MOKINIŲ MENINIAI INTERESAI TEIKIANT EDUKACINES TEATRO PASLAUGAS MOKYKLOJE

1.1. Paauglių interesų ypatybės

Darbe analizuojami 9 – 12 kl. (15 – 18 m.) mokinių meniniai interesai. Šis amžiaus tarpsnis toliau įvardijamas kaip *paauglystė*¹, o mokiniai vadinami *paaugliais*. „Paauglystė – tai gyvenimo tarpsnis tarp vaikytės ir suaugusiųjų amžiaus. Ji prasideda nuo fizinio lytinio brendimo pradžios ir trunka tol, kol pasiekama savarankiško suaugusio žmogaus socialinė padėtis (Myers, 2008, p. 218)“.

L. Jovaišos (2002, 2007) teigimu, paauglystėje dažniausiai *išryškėja pagrindinės polinkių ir interesų kryptys*. Interesai turi didelę reikšmę asmenybės aktyvumui plėtoti, nes, interesų veikiamos, mobilizuojamos dvasinės ir fizinės jėgos, nejuočiama nuovargio, veiklą lydi teigiamos emocijos. Lietuvių kalbos žodyne išskiriamos dvi žodžio *interesas* reikšmės: 1.tikslas, siekimas, reikalas; 2.rodyti interesą kuriuo nors reikalu. Psichologijos žodyne (1993, p. 121) teigiama, kad *interesas* [*angl.* interest – reikšminga, svarbu] suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus, geriau suvokti tikrovę. Patenkinus vieną interesą, kyla naujų, atitinkančių aukštesnį pažinimo lygmenį. Plėtodamasis interesas gali virsti polinkiu atlikti tokią veiklą, kuri sukeltų naują interesą. Skiriamas *tiesioginis* interesas (jį sukelia objekto patrauklumas) ir *tarpinis* interesas (objektas yra priemonė veiklos tikslui įgyvendinti). L. Jovaiša (2007) įvardija interesą kaip domesį, t.y. iš naujų išpūdžių, informacijos poreikio kilusį ir gyvenimo praktikoje susiformvusį palyginti pastovų sąmonės (pažinimo, jausmų ir valios) *sieki sužinoti tai, kas nauja, tirti pasirinktus objektus*. Tuo pačiu *interesas* atspindi ir tam tikrus santykius, susiklosčiusius tarp individo ir įvairių dalykų. U. Scheifele interesą apibūdina kaip ilgalaikį ir kryptingą žmogaus nusistatymą kokio nors objekto (pvz., pažinimo srities) ar veiklos atžvilgiu. Pasak U. Schiefele (2000, p. 102), „tokį nusistatymą ar santykį sudaro nuo jausmų (emocijų) ir vertės priklausančios jungtys, kurios saugomos ilgalaikėje atmintyje. Emocinių jungčių pagrindą sudaro nuo objekto priklausomos veiklos (pvz., matematikos uždavinio sprendimo) ryšys su jausmais, kylančiais prieš pradėdant šią veiklą, jos eigoje ir ją baigus. Kai žmogus daugiau reikšmės teikia objektui ar veiklai, kalbama apie “kognityvinę” arba nuo vertės priklausomą jungtį. Greta šių dviejų komponentų egzistuoja ne mažiau svarbi intereso sąvokos ypatybė – jis traktuojamas kaip vidinis reiškinys. Vadinasi, interesu grindžiamas santykis su tam

¹ Paauglystė- paauglio amžius, metai (www.lkz.lt)

tikru objektu nepadės siekti išorinių to objekto atžvilgiu tikslų (pvz., išlaikyti egzaminus) ar gauti kokį teigiamą atpildą“.

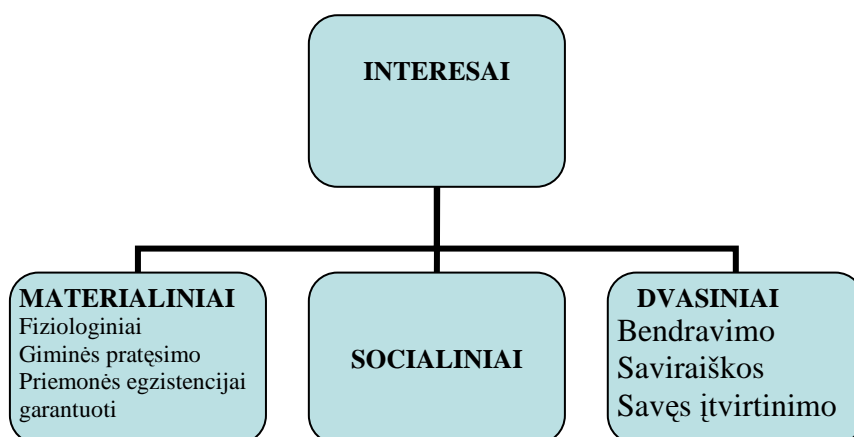
Žmogaus interesai labai įvairialypiai, kaip įvairus žmogų supantis pasaulis. Pasak A.V. Petrovskij, „interesai verčia asmenybę aktyviai ieškoti būdų trokštamiems tikslams patenkinti“ (Kovierienė, 2005, p. 26). Iš kitos pusės, kai įvairūs veiksniai sukelia interesą, atsiranda veiklos tikslas. Šių autorių nuomone, interesus ir tikslus galima įvardinti labai svarbiais motyvaciniais kintamaisiais, kurie įtakoja asmenybės veiklą. Interesai yra svarbi asmenybės kryptingumo, jos motyvacinės struktūros sudedamoji dalis, atspindinti būtiniausius asmenybės poreikius. Meneščiovas, tyręs interesus, glaudžiai susijusius su asmenybės poreikiais, pabrėžė interesų savitumą todėl, kad jie „išreiškia pažintinį požiūrį į dalyką, o poreikis – to dalyko perpratimo (įsisavinimo) tendenciją“ (Asmenybės ir grupės psichosocialinė diagnostika. Anketų, klausimynų ir testų rinkinys. Vilnius, 2005). Galima teigti, kad interesai, kaip ir nuostatos, motyvacijos, emocijos, tikslai, patirtis – nekognityvinės asmenybės savybės, kurios sudaro paauglio motyvacijos potencialą. Šio potencialo plėtra, S.V. Zenkin (Зенкина С.В., 2008, p. 22 - 28) teigimu, glaudžiai siejama su asmeniniais ugdymo rezultatais. A. Juodraitis (1999, 2004) nuomone, mokslinėje literatūroje egzistuoja skirtingos interesų klasifikacijos, interesus bandoma klasifikuoti pagal jų specifika (žr. 1 lentelė).

1 lentelė.

Interesų klasifikacija (pagal A. Juodraitį)

Pagal platumą	Siauri, platus.
Pagal svarbumą žmogui	Reikšmingi, svarbūs, nesvarbūs, antraeiliai ir pan.
Pagal pastovumą	Pastovūs, nepastovūs, atsitiktiniai (kiek žmogus stengiasi įveikti kliūtis, trukdančias atlikti veiklą, kuri pati nekelia intereso, bet gali lemti interesą keliančią veiklą)
Pagal jėgą	Stiprūs, aistringi, menki, silpni ir pan.
Pagal trukmę	Ilgai trunkantys, trumpalaikiai ir pan.
Pagal turinį arba tikrovės sritis	Gamtos, technikos, darbo, mokslo, <i>meno</i> , mokyklos, žmogaus ir kt.
Pagal tikrovės pažinimo aspektus	Pažintinius, profesinius, socialinius, <i>estetinius</i> , mokslinius, <i>meninius</i> ir kt.
Pagal veiklos formą	Žaidybinius, pažintinius ir profesinius. Tačiau iš tiesų, vertinant griežtai, <i>visi jie yra pažintiniai</i> .

Pagal M. Cacka (2008) interesus galima skirstyti į materialinius (užtikrina žmogaus fizinį saugumą), socialinius (apsprendžia žmogaus vietą visuomenėje) ir dvasinius (dvasinis žmogaus augimas, pažinimo ir kūrybinio proceso realizavimas) (žr. 1 pav.).

1 pav. **Interesų klasifikacija** (pagal Cacką, 2008)

„Visos šios išvardintos interesų rūšys tarpusavyje susijusios ir atskleidžia žmogaus esmę“ (Cacka, 2008). Būtent paauglystėje dažniausiai „išryškėja pagrindinės polinkių ir interesų kryptys“ (Jovaiša, 2002, p.156), todėl svarbu gilintis į psichinės ir fizinės raidos paauglystėje ypatumus, kurie edukaciniu požiūriu tampa labai svarbiu interesų taip pat ir *meninių*², formavimo(si) veiksmu.

Paauglystės amžiaus tarpsnį fizinės ir psichinės raidos aspektu nagrinėjo tokie užsienio mokslininkai, kaip G. Stanley Hall (1904), M. Furst (1998); L.A. Hjelle., D.J. Ziegler (1999); E.H. Erikson (2004); S. Perrin (2004), D.,G. Myers, (2008); Abraham H. Maslow (2009) ir kt. Šis sudėtingu vadinamas amžiaus tarpsnis yra tyrinėtas ir Lietuvos mokslininkų (A. Gučas (1990); J. Kralikauskas (1993); J. Vaitkevičius (1995); L. Jovaiša (2000, 2001); J. Pikūnas, A. Palujanskienė (2001); G. Navaitis (2001)) ir kt.

Paauglystėje, anot G. Stanley Hallo (1904), pirmojo Amerikos psichologo, aprašiusio šį amžiaus tarpsnį, įtampa tarp *biologinio brendimo* ir *socialinės priklausomybės* – tai “audrų ir sunkumų” laikotarpis. Kokie faktoriai lemia šią įtampą?³ Kokie pagrindiniai paauglio interesai formuojasi šiame įtampų lauke?

² **Meninis interesas** – interesas menui, susijęs su kūrybine veikla, kurios neįmanoma plėtoti be tam tikrų specialių meninių žinių ir kūrybinių įgūdžių (Cacka., 2008).

³ **Įtampa.** Kultūros keliami socialiniai reikalavimai tampa nuolatinėmis individo elgesio, kurio iš jo tikisi kiti, direktyvomis, gairėmis. Tai gali būti didesnės kontrolės, tobulesnių įgūdžių reikalavimai. Minėtieji reikalavimai kelia įtampą. Norėdamas pereiti į kitą vystimosi fazę, žmogus turi vieną ar kitą ją sumažinti. Ši įtampa ir skatina psichosocialinę krizę.

1. Fizinė raida: Paauglystė prasideda lytiniu brendimu. Staigiai didėja ūgis ir svoris, greitai auga galūnių kaulai. Raumenys vystosi lėčiau negu kaulai, todėl pablogėja judesių koordinacija. Panašūs prieštaravimai atsiranda tarp kraujagyslių ilgėjimo ir širdies raumens augimo. Širdis nepajėgia pakankamai aprūpinti krauju smegenų, todėl *paaugliai greit pavargsta, susilpnėja dėmesys ir jie pradeda blogiau mokytis*. Paaugliai išgyvena „nesaugumo jausmą dėl besikeičiančio kūno ir besiformuojančios asmenybės, nerimastingumą dėl lytinio potraukio veržimosi į sąmonės lygmenį ir pan.“ (Maniukaitė, 1992, p. 57). Anot Furst (1998), sparčiai augantis ir lytiškai bręstantis kūnas įgyja visiškai naujų bruožų, jame tarsi įvyksta revoliucija. Lytinio brendimo hormoninis protrūkis ir limbinės sistemos raida leidžia paaiškinti, kodėl paaugliai kartkartėmis *esti impulsyvūs, rizikingai elgiasi, būna emociškai nestabilūs*. „Paaugliai yra mažiau kalti, nes to priežastis – paauglystė“, teigia teisės profesorius L. Steinberg ir teisės profesorė E. Scott (Myers, 2008, p.221).

2. Pažintinė raida: „Plėtojantis paauglių mąstymo gebėjimams, tobulėja jų socialinis sąmoningumas ir moraliniai sprendimai. <...> Didėjant pažintiniams gebėjimams, daugelis paauglių pradeda mąstyti apie tai, kas yra idealu, ir tampa gana kritiškai visuomenės, savo tėvų, ir savų trūkumų atžvilgiu“ (Myers, 2008, p. 221). Vystantis formalioms operacijoms, paaugliai *įgyja gebėjimą abstrakčiai mąstyti*. Šis gebėjimas leidžia jiems formuluoti hipotezes ir daryti išvadas.

Pagal Cattell ir Horn teoriją, kurioje išskirtos 2 intelekto rūšys (*kintantis ir susiformavęs*), pabrėžiama, kad kintantis intelektas savo „viršūnę“ pasiekia paauglystėje ir vėliau krinta.

3. Socialinė raida: Paaugliai ima abejoti visais autoritetais ir tiesomis, kuriomis anksčiau tikėjo. Šiuo metu paaugliui labai svarbu įtvirtinti savo socialinį vaidmenį, garantuoti savo socialinį statusą (Furst, 1998; Jovaiša, 2001). Jam rūpi žinoti, kuo jį laiko kiti, rūpi suvokti, „kas ir kokie jie yra aplinkinių, jiems reikšmingų žmonių akimis, palyginti šį paveikslą su savo pačių vaizdiniais, kokie jie yra; be to, kaip galima susieti praeityje puoselėtus troškimus, savitus savo bruožus bei vaidmenis su profesiniais bei seksualiniais nūdienos prototipais“ (Erikson E.H., 2004, p.). Anot L. Jovaišos (2007, p. 192), paauglystėje *„atsiranda suaugusio žmogaus savimonė, ima formuotis nauji santykiai su aplinka“*. Paaugliai domisi socialinėmis vertybėmis, pasireiškiančiomis žmonių tarpusavio santykiais ir jų santykiais su darbu, pareigomis.

E.H Erikson (2004) tvirtina, kad kiekviena gyvenimo stadija turi savo „psichosocialinę“ užduotį – krizę⁴, kurią reikia išspręsti. Barbara ir Philipas Newmanai, išplėtoję Eriksono teoriją, teigia, kad jaunesnieji paaugliai išgyvena *susitapatinimo su grupe ir atsiskyrimo* krizę.

⁴ **Psichosocialinė krizė** – tai asmens psichologinės pastangos prisitaikyti prie socialinės aplinkos ir vystymosi fazės reikalavimų. Patiriant krizę išgyvenamas didelis stresas, ir tai yra visiškai normalu, nes pastangos tą stresą įveikti sudaro sąlygas pereiti į aukštesnę vystymosi pakopą. Kiekvienoje fazėje visuomenė ir socialinė grupė kelia individui vis naujų reikalavimų.

4. Tapatumo (Identiteto ⁵) formavimasis: Paaugliai ieško savęs klausdami: „*Kas aš esu? Kaip noriu gyventi? Kokios vertybės man svarbiausios gyvenime? Kuo aš tikiu?*“ Šį poreikį Eriksonas vadina paauglių tapatybės paieška (Myers, D., G. 2008, p. 225 - 226). Tobulėjant paauglio socialiniam sąmoningumui, jis nepaliaujamai tikrinasi, identifikuojas su bendraamžiais ir jam svarbiais suaugusiais asmenimis. I. Leliūgienės (2003, p. 63) nuomone, „dažnai atrodo, kad jis *vaidina savo gyvenimą*, atlikdamas tai vieną, tai kitą vaidmenį, o tai savo ruožtu didina vidinę jo išgyvenimų sumaištį. Visuomenė reguliuoja paauglio pasirinkimus, vis primindama, kuo jis turėtų tapti etnine, religine, profesine ir kt. prasme. Emociniu požiūriu paauglystės laikotarpis įvardijamas kaip netikrumo laikotarpis, kuris susijęs ir su perdėtu domėjimusi savimi ir nerimu dėl ateities. Modernioje visuomenėje tokį „*neapibrėžtumo jausmą*“ paauglys mažina dalyvaudamas įvairiose bendraamžių subkultūrose, priklausydamas vienam ar kitam klanui“ (Pikūnas, Palujanskienė, 2001, p. 91). Norėdami pabėgti nuo situacijos, kurioje negali realizuoti savęs, jaunuoliai buriasi į grupes ar identifikuojasi su stabais (*kino, popmuzikos žvaigždėmis, dvasiniais vadovais* ir t.t.). „Jie dažnai agresyviai gina tokį dažnai pasiskolintą identiškumą ir nėra tolerantiški kitiems“. E.H. Eriksonas (2004) tokią *netoleranciją laiko savisauga*. E. Musneckienės (2004) teigimu, vaikai ir jaunimas konstruoja savo besikeičiantį identitetą per populiariąją kultūrą, kuri formuoja ir reguliuoja ugdytinio sampratą apie pasaulį ir save. Todėl labai svarbu, kad tokią jaunimo poziciją priimtume ir vertintume supratingai, o ne pamokslais ir draudimais. M. Furst (1998) apgailestauja, kad tėvai, deja, šios „pamokos dažniausiai neišmoka“, todėl tik nedaugelis paauglių pasirenka savo tėvų tapatumą. Dažniausiai, atmesdami tėvų bei visuomenės vertybes, susitapatina su bendraamžiais. Kol paauglys įtvirtina nuoseklų ir tinkamą tapatumą, Myers (2008) teigimu, dauguma jų išbando skirtingus savuosius Aš. „Tapatybę reikėtų traktuoti kaip subjektyviai suvokiamą savo paties asmenybę, jungiančią *šeimos istoriją, tautines šaknis, pasaulėžiūrą ir norą būti tuo, kuo gali būti pagal savo prigimtį*. Tai pusiausvyros tarp „aš“ ir „kita“ kitimas“ (Pikūnas, Palujanskienė 2001, p. 92). Tik susikūrus tapatumą, t.y. suradus identitetą, išauga savivertė. Tvirtų asmeninių etinių vertybių įsigijimas

⁵ Pirmasis psichologinę identiteto sąvoką apibūdino Erikas Eriksonas, o pirmuosius tyrimus pradėjo Jamesas Marcia. Pasak Eriksono, identitetas – žmogaus ir sociumo santykio kitimo vidinis išgyvenimas, kai kiekviename vystymosi lygmenyje sėkmingai išspręsta krizė sukuria palankias sąlygas formuoti tam tikroms atsakingo žmogaus asmenybės savybėms. J.Marcia teigia, jog identiteto struktūrą apsprendžia besiformuojančių priešingų savybių integracija.

Anot J. Marcia, stebimi keturi identiteto statusai: 1. Identiteto sumaištis – individas, nesvarbu – išgyvenęs krizę ar ne, nėra įsipareigojęs jokiame pasirinkime, t.y. nepasirinkęs savo tapatybės ir nesirengia to daryti. 2. Prisiimtas identitetas – šiuo atveju žmogus apibūdinamas, kaip pasirinkęs, bet nepatyręs krizių, t. y. jis tampa tuo, ką jam kiti numatė vaikystėje. Tokį elgesį lemia kaltė ir nerimas, kad reikia peržiūrėti tėvų vertybes. 3. Moratoriumas – žmogus yra patekęs į krizę, jo pasirinkimai migloti, jis ieško, bando, dažnai tai sukelia kančią. Juo turtingesnė prigimtis, daugiau sugebėjimų, tuo sunkesnis tapatybės pasirinkimas. 4. Surastas identitetas – krizė išgyventa, asmuo save atradęs profesinėje ir gyvenimo filosofijos srityje, t.y. apgalvotos kelios profesinės galimybės, nebūtinai sutampančios su tėvų siūlomomis, o savarankiškai sukurta gyvenimo filosofija grindžiama asmenine pasaulėžiūra ir pasaulėjauta bei moraliniais įsitikinimais. (Pikūnas, Palujanskienė, 2001, p. 90-93)

rodo, kad paaugliui pavyko sukurti identitetą. *Vertybės, kurias paauglys pats atranda arba pasirenka*, stebėdamas žmones, kuriems sekasi, skaitydamas apie juos knygas arba straipsnius žurnaluose ar laikraščiuose, L. Jovaišos (2002) teigimu, tampa sistema, padedančia asmeniui apsispręsti, renkantis ir svarstant įvairias savo galimybes, leidžia siekti išbaigto identiteto ir vidinės harmonijos.

5. Tėvų ir bendraamžių įtaka: Paaugliai, ieškodami savojo tapatumo, pradeda atsiriboti nuo šeimos, dažnai paneigdami iki tol mylėtus ir gerbtus tėvus. Jeigu suaugusieji nesielgia su juo kaip su suaugusiu, jeigu nėra lygateisių santykių, paauglys dažnai ima niekinti suaugusiuosius, vengti jų draugystės, artumo. Jo draugai – bendraamžiai. Tai laikas, kuriam būdinga mažėjanti tėvų ir auganti bendraamžių įtaka. „<...> *Bendraamžių pritarimas yra svarbus*“ (Boehm ir kiti, 1999, cit. Mayers, p. 228). Besiformuojančią asmenybę taip pat veikia išplėstinė šeima, kaimynai, gatvės atmosfera, mokykla ir gyvenamasis rajonas, įvairios žiniasklaidos formos, bažnyčia, tautinės nuostatos ir tradicijos, bendra politinė ir moralinė visos žmonijos situacija. J. Pikūno ir A. Palujanskienės (2001) nuomone, būtent paauglystės etape, kai ypatingai ryškus emocinės nepriklausomybės siekis, didžiausia įtaka patiriama iš kitų artimiausioje (ne šeimos) aplinkoje esančių žmonių bei bendros visuomeninės nuostatos į pasaulį ir individą. Mayers (2008) konstatuoja, kad „tėvai tebedaro paaugliams įtaką tik tokiose srityse, kaip religija ir aukštosios mokyklos bei karjeros pasirinkimas“. Apibendrinus tai, kas pasakyta, galima teigti, kad draugai yra pagrindinis jaunesniųjų paauglių socialinės sferos centras, tačiau S. Perrin (2004) atkreipia dėmesį į paauglystės paradoksą: jie atmeta suaugusiuosius, bet būtent šiame periode suaugusiųjų buvimas šalia paauglio būtinas. Nors jis dažnai būna irzlus ir neramus, perdėtai jautrus bei impulsyvus, o suaugusiojo norą padėti traktuoja kaip kišimąsi į jo laisvę, paauglys visgi laukia vyresniojo pagalbos. „Taigi, suaugęs asmuo turi tapti tam tikra „gera nematomąja dvasia“, visad esančia šalia, kai reikia, ir toli, kai viskas gerai sekasi“ (Pikūnas, Palujanskienė, 2001, p. 88). Kadangi paaugliai tikrina ribas ir dažnai nutolsta nuo savo šeimos, norėdami pabrėžti savo nepriklausomybę, tai santykiškai *su kitais suaugusiais* įgyja svarbią reikšmę. Dažnai meninių dalykų mokytojas paaugliui tampa pagrindiniu suaugusiųjų pasaulio atstovu, kurį jis vertina, juo pasitiki ir ima mėgdžioti. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į E.P. Iljin (2004) nuomonę, kad „paauglystėje atsiranda interesų vakuumas“. Taip nutinka todėl, kad vaikystėje vyravę interesai ir motyvai jau nebėra tokie ryškūs ir aktualūs, o suaugusiems būdingi interesai dar nespėję susiformuoti ir įsitvirtinti. Dėl tokio interesų vakuumo paaugliai nenori mokytis, maištauja prieš suaugusiųjų reikalavimus ar prašymus. Ypač išryškėja poreikis ieškoti bendraminčių, kuriamos grupelės. Draugų, bendraamžių įtaka pasidaro stipresnė už suaugusiųjų. Anksčiau autoritetu buvęs mokytojas dabar gali netekti tokio savo statuso.

6. Nepriklausomumo siekis: besiformuojanti pasaulėjauta skatina ją *ne tik savarankiškai pažinti pasaulį, bet ir nepriklausomai nuo kitų pajusti jo poveikį*. S. Perrin (2004) nuomone, paaugliai galvoja, kad gyvens amžinai, todėl mėgsta rizikuoti, išbandyti įvairias ekstremalias situacijas, patirti nuotykius, juos vilioja kelionės.

7. Idealizmas ir maksimalizmas: paaugliai emocionaliai vertina įvykius, dažnai *protosprendimai grindžiami emocijomis*. „[...] Emocinė įtaka sprendimams skatina maksimalizmą – viskas vertinama pagal aukščiausius reikalavimus“ (Jovaiša, p. 154). J. Kralikauskas (1993) atkreipia dėmesį į heroizmą, būdingą paaugliams, o S. Perrin (2004) teigia, kad jie patiria aistrą, kaip galingą emociją, stiprų troškimą ir beribį entuziazmą. Pažymėtina emocinių išgyvenimų reikšmė psichofizinei brandai. „Paauglių emocijas tyrinėję autoriai (V. Aramavičiūtė, 1998; R. Žukauskienė, 1996; K. Miškinis, 2003; C. Izard, 1971; R. Arnheim, 1986; Erikson, 1968 ir kt.) nurodo, kad paauglio statusas, besiformuojantys nauji santykiai su ugdytoju, bendraamžiais yra susiję su stipriais emociniais išgyvenimais“ (Tamošiūnienė, 2006). Paauglys sau kelia aukštus tikslus, reikšmingus uždavinius ir labai dažnai, jei nepasiseka jų įgyvendinti, nusivilia. Siekimai, L. Jovaišos (2002, p. 154-155) teigimu, „priklauso nuo aspiracijų lygio, t.y. nuo to, kaip paauglys vertina savo asmenybės ypatumus bei jėgas, kurios turėtų garantuoti jo veiklos ir elgesio sėkmę, socialinį rangą. Aspiracijų lygį sąlygoja *gyva paauglio vaizduotė, dar menka gyvenimo patirtis*. Dažnai jo aspiracijos esti nerealistiškos – paauglys pervertina savo jėgas, galimybes“.

8. Ekonominio savarankiškumo garantijos siekimas: Daugeliui paauglių iškyla būtinumas rinktis profesiją. Tačiau jie dar nėra pakankamai savarankiški, nes jų gyvenimo patirtis menka, *apie save daugiausia sprendžia pagal kitų nuomonę*. Suaugusieji būtinai turi padėti paaugliams priimti sprendimus. Paauglystėje vaikiškas svajones apie ateities planus keičia racionalūs apmąstymai, įvertinantys individualius sugebėjimus, tėvų galimybes, visuomenės poreikį vienai ar kitai profesijai. „Paauglių gyvenimo planai dažnai neaiškūs: jie bando įsivaizduoti save įvairiuose vaidmenyse <...> ir stengiasi įvertinti jų patrauklumą. <...> sunku rinktis, blogai žinant realias dominančių profesijų savybes, keliamus reikalavimus darbuotojui ir savas galimybes“ (Pikūnas, Palujanskienė, 2001, p. 88). Tačiau paauglio tikėjimas, kad galima rasti individualybę išreiškiančią profesiją, sau tinkamą bei kitiems priimtina gyvenimo būdą, *ją skatina tyrinėti ir ieškoti*.

9. Vertės pripažinimas: Paaugliai išgyvena taip vadinamą „subrendimo jausmą“, t.y. laiko save beveik suaugusiais ir reikalauja, kad su jais būtų elgiamasi kaip su suaugusiais (Gučas, Jovaiša, Mayers ir kt.). Su tais, kurie nepripažįsta šito jų jausmo ir ignoruoja jų savarankiškumą, kyla didesnių ar mažesnių konfliktų. S. Perrin (2004), tyrusi jaunuosius menininkus (dailininkus), teigia, jog paaugliai nori būti vertinami rimtai: jie save mato ne kaip paauglius, bet

kaip menininkus: negalvoja, kad jais dar tik taps. Paauglio gebėjimas save identifikuoti kaip aktorių, dailininką ir pan. leidžia neskausmingai pereiti nuo priklausomybės šeimai prie savęs, kaip subrendusio visuomenės nario.

10. Savimonė, poreikis suvokti save kaip asmenybę: A. Gučo (1990, p. 211-213) nuomone, savimonės formavimosi pradžia ir jos tolesnis vystymasis paženklina visą paauglio psichinį gyvenimą, jo mokymosi pobūdį, požiūrio į aplinką, į santykių su žmonėmis formavimąsi. Stenfordo universiteto mokslininkai W. Damon ir kt. (2003) tvirtina, „jog svarbiausias paauglystės raidos uždavinys – troškimas pasiekti ką nors asmeniškai prasminga, kas pakeistų už savojo Aš ribų esantį pasaulį“ (Myers, 2008, p. 226). Paauglystėje išgyvenamas labai aštrus poreikis – būti naudingu. Patiriamas tiesos ir grožio ilgesys, kuris peržengia kasdienę realybę. Anot S. Perrin (2004), paaugliui ši jausmą svarbu išreikšti jam priimtinomis priemonėmis. Noras tapti reikšmingu pasaulyje – tai impulsas estetinių žinių troškimui. Svarbu, kad kurdami paaugliai mąstytų apie save, savo jausmus, per sukurtą kūrinį dalintųsi tais jausmais ir mintimis su kitais.

Paauglių elgesį motyvuoja interesai (Jovaiša, 2002; Maslow, 2006). Išryškėja asmenybės aktyvumas, kada stengiamasi išbandyti įvairias veiklas, nes *vienoda veikla greit pabosta*. Užklasiniai ir užmokykliniai interesai esti stipresni už mokyklinius. Domimasi žymiais žmonėmis, reikšmingais įvykiais, nuotykiiais. Mokyklos interesą keičia *gyvenimo, praktinės veiklos interesai*. L. Jovaišos (2007, p.154) teigimu, tokie „interesai atspindi paauglio pakitusį aktyvumą, fantazijos stiprumą, emocijų kintamumą, siekimą viską sužinoti, viską nugalėti. <...>. Žmonių išorė, jų veiksmų originalumas, naujumas, netikėtumas – paaugliui įdomiausi dalykai. <...> jį žavi gabūs, energingi, sąmojingi mokytojai, draugai. Atsiranda palankios sąlygos meninių dalykų mokytojams, taip pat ir teatro mokytojams bei dramos būrelių vadovams savo asmeniniu pavyzdžiu įtakoti paauglių meninių interesų plėtotę.

Anot R. Žukauskienės (2006), paauglystės pabaiga nėra tiksliai nustatoma, nes ji baigiasi tada, kai individas visiškai subręsta lytiškai, psichiškai ir socialiai, sugeba prisiimti atsakomybę. Psichologiniu požiūriu šis laikotarpis baigiasi tada, kai individas randa savo tapatumą, susikuria savo vertybių sistemą arba numato, kokia ji galėtų būti, sugeba užmegzti ir palaikyti tarpusavio draugystės bei meilės santykius, numato savo ateities planus.

Apibendrinimas: Paauglystė – tai labai atsakingas ir sudėtingas pereinamasis laikotarpis tarp vaikystės ir suaugusio žmogaus: tuo metu vaikas auga ir lytiškai bręsta, formuojasi jo socialinė savimonė. Kūno ir psichikos pasikeitimas sukelia sumaištį augančio vaiko, kartais dėl akceleracijos apsimesančio ankstyvu suaugusiu, sieloje. Tai savęs tyrinėjimo, savęs atradimo ir savo galimo vaidmens gyvenime nustatymo metas. Paaugliui bręstant, formuojasi noras vystyti savo gabumus, talentus ir visa tai, kas yra tikra ir vertinga, kas gera, gražu ir teisinga, jei tik turi

tam tinkamas sąlygas. Labai svarbu laiku atrasti savo talentus bei kitus resursus ir, esant galimybėms, juos ugdyti bei naudoti. Paauglystėje kintantis intelektas pasiekia „piką“, todėl paaugliai ypatingai atviri įvairioms įtakoms, idėjoms, pokyčiams.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima išskirti pagrindines paauglių interesų ypatybes (2 lent.).

2 lentelė

Pagrindinės paauglių interesų ypatybės

Interesai	Tikslas/Noras/Troškimas
Pažinti savo ir priešingos lyties fizinį kūną.	Įveikti nesaugumo jausmą dėl besikeičiančio kūno ir besiformuojančios asmenybės.
Įvairių dalykų mokymuisi.	Analizuoti, abstrahuoti, kritiškai vertinti, pažinti, išbandyti įvairias veiklos sritis. <i>Įgyti gebėjimą abstrakčiai mąstyti.</i>
Socialinėms vertybėms, žmonių tarpusavio santykiams, pareigoms. Draugystei ir artimai socialinei aplinkai.	Įveikti susitapatinimo su grupe ir atsiskyrimo krizę. Susirasti draugų ne tik bendraamžių, bet ir suaugusiųjų tarpe. <i>Norėdami pabėgti nuo situacijos, kurioje negali realizuoti savęs, jaunuoliai buriasi į grupes ar identifikuojasi su stabais (kino, popmuzikos žvaigždėmis, dvasiniais vadovais ir t.t.).</i>
Nuotykiams, rizikai, įvairiems bandymams, kelionėms. Domimasi žymiais žmonėmis, reikšmingais įvykiais.	Nepriklausomybė, savarankiškumas, originalumas, vaizduotė. Emocinės nepriklausomybės siekis. Svarbu ne tik savarankiškai pažinti pasaulį, bet ir nepriklausomai nuo kitų pajusti jo poveikį.
Įvairioms profesijoms.	Rasti profesiją, išreiškiančią individualybę.
Gyvenimo, praktinės veiklos interesai.	Būti naudingi, įgyti gyvenimo patirties.
Išryškėja <i>asmenybės aktyvumas</i> , kada stengiamasi išbandyti įvairias veiklas.	Bando įsivaizduoti save įvairiuose socialiniuose vaidmenyse ir stengiasi įvertinti jų patrauklumą.
Etinėms moralinėms vertybėms, identifikacijos paieškai.	Poreikis suvokti, kokios vertybės svarbiausios gyvenime. Siekis pačiam atrasti ir pasirinkti vertybes. Sukurti tapatumą, pasiekti vidinę harmoniją, suvokti save kaip asmenybę. Tapti reikšmingu pasaulyje, pasiekti ką nors asmeniškai prasminga.
Estetinėms žinioms.	Tiesos ir grožio ilgesys.
Poreikis pažinti jausmų pasaulį.	Stiprūs emociniai išgyvenimai.

Per įvairius socialinius vaidmenis ir „sėkmingų“ asmenybių pavyzdžius atsiranda reali galimybė įtakoti paauglių interesus, taip pat ir meninius, kuriuos sąlygoja emocijos, intelektas, bendraamžiai, profesijos pasirinkimas, kartais tėvų nuomonė, išplėstinė šeima, kaimynai, gatvės atmosfera, mokykla ir gyvenamasis rajonas, įvairios žiniasklaidos formos, bažnyčia, tautinės nuostatos ir tradicijos, bendra politinė ir moralinė visos žmonijos situacija.

Kaip vieną iš svarbiausių šio amžiaus tarpsnio ypatybių galima įvardinti paauglių emocionalumą. Mokslininkų įrodyta emocinių išgyvenimų reikšmė psichofizinei brandai galėtų tapti itin reikšminga prielaida meninių interesų formavimui(si). Meno *esminė savybė* – „*subjektyviojo jausmų pasaulio pažinimas*“, ir meno kūryba labiausiai sietina su emocine sfera (Gaižutis, 1989; Matonis, 2003; Gadamer, 2003 ir kt.), o tai itin aktualu ir vertinga paauglystėje. Todėl „<...> suprantant paauglių vertybes svarbu sudaryti aplinkybes, kuriose jos aktualizuojasi“ (Armanavičiūtė, Martišauskienė, 2006, p. 35). Tokiomis aplinkybėmis paaugliams galėtų tapti teatrinė veikla.

1.2. Asmens meninių interesų tenkinimas, kaip prigimtinių vaiko teisių, įgyvendinimo sąlyga

Egzistencialistų ir humanistų (St. Šalkauskio, A.H. Maslow, K. Rogerso ir kt.) teigimu, žmogus nori pagal savo galimybes tapti geriausiu asmeniu, t.y. autentiška būtybe, kuri išsiugdo ir išreiškia visas savo humaniškumo savybes. Pasak šių autorių, *brendimas, savęs aktualizacija ir savęs transcendencija* yra žmogaus prigimties polinkiai, taip pat ir prigimtinė teisė. M. Heidegeris kvietė atrasti savosios egzistencijos prasmę, išlikti pačiu savimi, laisvai ir pozityviai rinktis vertybes ir prisiimti absoliučią atsakomybę už savo pasirinkimą. K. Jaspersas apibrėžė egzistenciją kaip laisvę ir prigimtinę teisę kurti save patį. Ž.P. Sartras teigė, kad tik autentiškas pasirinkimas brėžia gyvenimo trajektoriją. Todėl pasirinkimas kaip kūrybiškas, prasmingas, humaniškas procesas realizuoja prigimtines žmogaus teises. Galima teigti, kad vaikas (paauglys) trokšdamas, siekdamas atrasti tikrąją savo gyvenimo prasmę, turi stengtis gyventi atvirai ir spręsti amžinąsias būties problemas, nes tik tai sudaro prielaidas *ugdyti ir brandinti savo dvasią ir pilnai realizuoti prigimtines teises*. Ugdymo realybę egzistencialistai kviečia suvokti kaip ugdytinio egzistencijos raišką. Ugdymas siejamas su žmogaus realaus egzistavimo problemomis (kasdiene viltimi, baime, būtimi, įsitvirtinimo būdais ir pan.), šio egzistavimo raiškomis ir parametrais ugdymo sferoje. V. Paulauskaitės (1997) teigimu, dar XX amžiaus pradžioje vienas iš progresyvistinės švietimo pedagogikos teoretikų W. Kilpatrickas teigė, kad mokyklinis ugdymas turi būti integralus, nes jaunimo rengimas gyvenimui kur kas svarbesnis dalykas, nei dalykinės žinios ar įgūdžiai. Būtent tada buvo prabilta apie mokymą, orientuotą į vaiko interesus bei saviraiškos poreikius, apie kritinio, kūrybiško mąstymo ugdymo svarbą.

Reikšmingą postūmį šių humanistinių idėjų praktiniam įgyvendinimui turėjo 1989 m. JT Generalinės asamblėjos priimta Vaiko teisių konvencija (JT VTK). Konvencija įvardija ypatingas vaikų teises bei būtinumą jais rūpintis. Ji reikalauja, kad visos tautos įgyvendintų šias teises (www.unicef.lt/vaiku_teises_sulaukia_pasaulio_pripazinimo/ - 23 k). Lietuvos Seimas

1995 m. ratifikavo JT VTK, o 1996 m. priėmė Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (LVTPI) ir įsipareigojo užtikrinti vaikams⁶ konvencijoje numatytas socialines, ekonomines ir politines teises, tuo patvirtindamas, kad vaikai mūsų šalyje turi teisę būti ypač globjami ir remiami. Viena iš pagrindinių prigimtinių vaiko teisių – teisė į mokslą. VTK 29 straipsnyje rašoma, kad pagrindinis švietimo sistemos tikslas – pilniausiai atskleisti ir išvystyti vaiko asmenybę, talentą, protinius ir fizinius sugebėjimus, padėti pasiruošti aktyviam suaugusiojo gyvenimui laisvoje visuomenėje ir išsiugdyti pagarbą tėvams, savo kultūrinei tapatybei, kalbai ir vertybėms, taip pat ir kitų asmenų kultūrinėms tradicijoms ir vertybėms ([www.hrmi.lt/downloads/structure//VAIKO TEISIU KONVENCIJA.pdf](http://www.hrmi.lt/downloads/structure//VAIKO_TEISIU_KONVENCIJA.pdf)) Galima teigti, kad šis tikslas ir siekis išreiškia A.H. Maslow (JAV), vieno populiariausių humanistinės psichologijos atstovų, poreikių koncepcijos penktąjį, aukščiausiąjį, lygmenį, kurį sudaro savirealizacijos arba savęs aktualizacijos poreikis – t.y. asmens siekimas atskleisti visus savo gabumus ir sugebėjimus, padedantis asmeniui realizuoti savo intelektines ir kūrybines galias. Šio mokslininko teigimu, „žmogui būdinga poreikių hierarchija, kurioje biologiniai poreikiai sudaro hierarchijos pagrindą, o dvasiniai – viršūnę“ (Maslow, 2006, p. 134). Norint pasiekti aukštesnę pakopą, pirmiausia reikia patenkinti žemesniuosius, fiziologinius, poreikius. Po to pradėdama rūpintis saugumu. Patenkinus saugumo poreikius, kyla meilės ir priklausomumo poreikis, „duodančios“ ir „imančios“ meilės, afekto, pasitikėjimo bei priimtimumo. Šioje pakopoje jaučiama būtinybė priklausyti kokiam nors socialinei grupei (šeimai, draugų būreliui, bendradarbių referentinei grupei). Vėliau kyla pagarbos ir savigarbos poreikis. Tai kompetencijos pripažinimo siekis. Patenkinus šiuos pagrindinius egzistencinius poreikius, galima pereiti į saviraiškos poreikių lygmenį. Siekiant savirealizacijos, pirmiausia reikia patenkinti pažintinius (kognityvinius) poreikius – žinių troškimą, norą suprasti. Kita poreikių hierarchijos pakopa – estetiniai poreikiai, kuriuos padeda numalšinti menas, gamta. Anot Maslow (2006, p. 83), apie estetinius poreikius žinome mažiau nei apie kitus, tačiau „estetinis poreikis būdingas visiems sveikiems vaikams“. Patenkinus pažintinius bei estetinius poreikius kyla visų potencialų realizavimo poreikis. Jį Maslow (2006, p.77-78.) apibūdina kaip „tapimą tuo, kuo iš tiesų sugebi ir gali tapti“ Tai visiška savirealizacija. Vadinasi, paaugliui saviraiškos poreikio realizavimas suteikia galimybę tapti tuo, kuo jis gali tapti.

Kad žmogus galėtų realizuoti savo galimybes, pirmiausia turi gerai save pažinti, t.y. turi suprasti savo tikruosius poreikius ir interesus. Individui reikia sudaryti sąlygas suvokti savo troškimus bei gebėjimus ir išmokti juos reikšti. „Vienas pagrindinių mokyklos uždavinių yra ieškoti vaiko talentų bei sugebėjimų, nes daugelis jų nėra tokie autogeniški, kad patys

⁶ JT VTK vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau.

pasirodytų. Jiems reikia suteikti daug progų, kad jo ar jos talentas pabustų ir pradėtų plėtotis“ (Pikūnas, Palujanskienė, 2001, p. 53). Vaiko teisių konvencija ir LR VTAPI⁷ (36 str.) įpareigoja užtikrinti teisę į Vaiko talento ir gabumų ugdymą, kur nurodoma, kad kiekvienas vaikas turi teisę į mokymo ir kitų valstybės institucijų paramą atskleidžiant ir ugdant talentus bei gabumus. Šiuo tikslu valstybė ir jos atitinkamos institucijos: 1) sudaro būtinas sąlygas ir laiduoja visiems vaikams lygias galimybes jų talentams atskleisti bei ugdyti; 2) steigia labai gabiems (talentingiems) vaikams vardines ir padidintas stipendijas, kitaip juos skatina ir remia; 3) skatina tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje.

Ralph A. Smith nuomone, „visuomenė turėtų geriau suvokti pagrindinę žmogaus teisę – kiek įmanoma visapusiškiau realizuoti gebėjimus, tarp jų ir estetinius“ (Matonis, 2000, p. 55). Todėl kiekvieną vaiką ugdant labai svarbūs meniniai ir kultūriniai potyriai, interesai ir poreikiai. Būtent jie padeda atsiskleisti vaiko originalumui, individualybei. Šie skatina kūrybingumą, kurio dėka realizuojamas paauglio saviraiškos poreikis. S. Perrin (2004) teigimu, menas – vienas iš galingų variklių, galinčių ugdyti ir vystyti jauną žmogų. Gilinimasis į meno dalykus palaiko supratimą, kad tiek darbas, tiek gyvenimas turi turėti prasmę, turi veikti kitus ir turi tenkinti giliausius sielos ir kultūrinius poreikius. „Ugdymas meno ir estetinio suvokimo priemonėmis formuoja socialiai turtingą idealą žmogaus sąmonėje, todėl, suvokdamas meninį vaizdą, patirdamas estetinius išgyvenimus, žmogus visapusiškai tobulėja, o meno ir grožio suvokimas užpildo jo gyvenimo dalį (Rajeckas, 2004, p. 234). Anot D. Šiaulytienės, šiandien jau neabejojama, kad meninio ugdymo efektyvinimas, kultūrinis ugdymas yra labai svarbūs viso ugdymo pažangai“ ([www.museums.lt/Lietuvos muziejai 2003 nr3/Siaulytiene.htm](http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/Siaulytiene.htm) - 27 k.). V. Matonis (2000) šiame kontekste akcentuoja meno kūrybą, kaip visuminio žmogaus dvasios aktyvumo išraišką, o kūrybinių gebėjimų ugdymą, kaip *visuminio asmens dvasios pasaulio aktyvinimą*.

Apibendrinus tai, kas pasakyta, galima teigti kad, būtent meninių interesų raiška tampa aktuali siekiant asmens savirealizacijos, todėl paauglystėje meninių interesų skatinimą ir tinkamų sąlygų jų plėtočiai sudarymą galime vertinti kaip labai svarbią vaiko prigimtinių teisių įgyvendinimo sąlygą. Nes G.Felser (2006) įsitikinimu, nepatenkinti poreikiai sukelia neigiamą būseną, kurią pašalinti individas stengiasi tam tikru elgesiu. Maslow išsako šiuo klausimu kategoriškesnę, netgi drastišką nuomonę „<....> žmogus, kurio koks nors pamatinis poreikis nepatenkintas, visai teisėtai gali būti laikomas tiesiog nesveiku, arba bent jau ne visiškai žmogišku. <...> Sveiką žmogų pirmiausia motyvuoja jo poreikiai visiškai išugdyti ir aktualizuoti savo sugebėjimus bei galimybes“ (2006, p. 90). Todėl paauglio *visuminio dvasios pasaulio aktyvinimui* aktualu analizuoti vieną iš galimų paauglio meninių interesų, t.y. interesą teatrui.

⁷ VTAPI – vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas

Sąlytis su menu neleidžia išblėsti paauglių gyvenimo džiaugsmui bei plečia jų interesų ratą. D.Eigminienės teigimu, tai ypatingai svarbu, kadangi „paaugliams visiškai nebūdinga meninių interesų įvairovė, jie gan nepalankiai žiūri į visa tai, kas reikalauja pastangų, įgūdžių. Didžiausią vaiko laisvalaikio dalį pasiglemžia įvairūs internetiniai puslapiai, kompiuteriniai žaidimai, bendraamžių grupuotės. <...> paauglio siela stipriai aptingsta ir sunku tą tingulį išguiti“ (Gaižutis, 1997, p.1-2). K. Kaluinaitės nuomone, „paauglystės amžiuje dingsta spontaniškas kūrybingumas, gali atsirasti meno nereikalingumo jausmas. Jį sustiprina ir išaukštinta tiksliųjų dalykų svarba bei aukštų akademinių pasiekimų skatinimas. Meninio bloko dalykai neretai tampa antraeiliais. Todėl šiuo laikotarpiu itin svarbu neužgniaužti mokinių bendravimo su menu poreikio, sudaryti galimybę gilinti žinias bei įpratinti realizuoti save kūryboje“ (Schlossmacher, 2005, p. 18). Kokios tinkamos edukacinės sąlygos turėtų būti sukurtos, kad paaugliai išreikštų interesą teatrui, norėtų išbandyti teatrinę kūrybą kaip vieną iš galimų patrauklių saviraiškos būdų?

1.3.Edukacinės teatro paslaugos mokykloje

Švietimas kaip edukacinė socialinė paslauga. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, švietimas nagrinėjamas kaip dinamiškas, organinis procesas, jautriai reaguojantis į socialinės aplinkos poveikį. Sovietmečiu vyravo centralizuota švietimo valdymo sistema, kurioje mokymo turinio, mokyklų unifikavimas, lankstumo ir kaitos netaikymas nesudarė sąlygų mokinių aktyvumui, kūrybiškumui vystytis, tik formaliai buvo atsižvelgiama į moksleivių psichosocialinę brandą, individualią asmenybės vystymosi raidą (Kontautienė, 2006). Šiuolaikinėje ugdymo psichologijoje ir didaktikoje, priešingai, akcentuojamas asmens motyvacijos, operacinių ir kognityvinių resursų augimas, kurie įgalina asmenį spręsti išskylančias problemas. „Motyvacijos potencialo (vertybinės nuostatos, poreikiai, interesai) plėtra siejami su asmeniniais ugdymo rezultatais. Kognityvinės galimybės dažniausiai siejamos su dalykinėmis žiniomis. Ryšys tarp šių galimybių išreiškiamas per kompetencinę prieigą, kuri šiuo metu vyrauja pasaulinėje edukologijoje“ (Zenkin, 2008, p. 20).

Tokiomis sąlygomis keičiasi subjektų vaidmenys: centre atsiduria mokinys, jo motyvai, tikslai, jo psichologiniai ypatumai. Motyvai yra susiję su individo poreikių patenkinimu, t.y. žmogaus veikla turi jam teikti pasitenkinimą. A. Maslow teigė, kad žmogaus poreikiai yra įgimti ir organizuoti hierarchiniu principu. Kol nėra patenkinti žemesnieji poreikiai, žmogus nėra motyvuotas tenkinti aukštesniųjų.

2 pav. **A. Maslow poreikių hierarchija**
(Želvys, (2003). Švietimo organizacijų vadyba)

Šia teorija gali vadovautis ir mokytojai, ir tėvai, nes visi bando patenkinti savo ir vaikų poreikius. Todėl švietimas, kaip paslauga, tenkinanti bendruomenės poreikius, gali būti suvokiamas socialinių paslaugų sferoje. Plačiuoju požiūriu tai gali būti viena iš visuomenei teikiamų paslaugų, tokių kaip sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, sporto, laisvalaikio, kultūros (Žalimienė, 2003). Pagal socialinių paslaugų tikslus ir objektą jos skiriamos individui, šeimai ir bendruomenei.

Paslauga skiriasi nuo prekės. V. Lukoševičius, P. Stankevičius (2003, p. 128) kaip esminį paslaugos ir prekės skirtumą įvardija, „kad paslauga tuo pačiu metu yra ir veikla, ir rezultatas“. „Prekės turinys ir kokybė priklauso nuo paslaugų teikėjo ir gavėjo (vartotojo) tarpusavio kontaktų ypatybių, o paslauga yra tiekėjo ir kliento sąveikos rezultatas. E. Vitkienės (2004) manymu, atsižvelgiant į paslaugų prigimtį, formuojantis paslaugų rinkai, paslauga įvardijama kaip *veikla, nauda ar pasitenkinimas*, kuris teikiamas kartu su prekėmis. K. Albrecht ir R. Zenke (1987) įvardija paslaugą kaip *veiklą*, kurios viena iš „funkcinių paskirčių– *pagalba vartotojui*“. Gronroos (1989), Ph.Kotler ir kt. (2003) taip pat akcentuoja veiklos ir sąveikos (*teikėjo-kliento sąveikos*) aspektą, kaip ypatingą paslaugų rinkodaros savybę, kai tiek teikėjas, tiek klientas daro poveikį galutiniam paslaugos rezultatui. Anot Ph. Kotler, G. Armstrong ir kt. (2003, p. 504), „paslauga yra bet kuri *veikla ar nauda*, kurią viena šalis gali pasiūlyti kitai ir kuri yra nemateriali bei negali tapti nuosavybe. Paslaugos teikimas gali būti susijęs arba nesusijęs su materialiu produktu“. Jakutis, Petraškevičius ir kt. (1999) paslaugą įvardija kaip patarnavimą, pagalbą. Ph. Kotler, G. Armstrong ir kt. (2003) išskiria penkias pagrindines paslaugų savybes:

1) nematerialumas, 2) neatsiejamumas 3) kokybės nepastovumas; 4) trumpalaikiškumas ir 5) nuosavybės nebuvimas.

Apibendrinantį švietimo, kaip socialinės paslaugos, tenkinančios mokinio (paauglio) ir jo tėvų poreikius, apibrėžimą galima išvesti, remiantis L. Žalimiene (2003, p. 18): „Paslauga – tai nemateriali gėrybė arba paslaugos – nemateriali veikla, kuri prisideda prie žmonių poreikių tenkinimo“, todėl *švietimo paslauga – nemateriali veikla, kuri prisideda prie žmonių švietimo poreikių tenkinimo*. Iš to, kas anksčiau pasakyta, galima teigti, kad meninis ugdymas gali būti įvardijamas kaip meno edukacinė paslauga. Kadangi „meninis ugdymas – tai kultūrinis ir estetinis lavinimas, asmens kultūrinės raiškos ir įvairių meninių gebėjimų, prigimtinių talentų ir gabumų, asmens kūrybinių galių ugdymas (http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/trataskaita040303.doc), todėl **meno edukacinė paslauga – tai nemateriali veikla, prisidedanti prie žmonių kultūrinio ir estetinio lavinimo, asmens kultūrinės raiškos ir įvairių meninių gebėjimų, prigimtinių talentų ir gabumų, asmens kūrybinių galių ugdymo poreikių tenkinimo, o edukacinė teatro paslauga – nemateriali veikla, prisidedanti prie žmonių poreikio teatro menui tenkinimo, suteikianti teatrinę ir estetinę kompetenciją bei socialinės kultūros pagrindus, tenkinanti saviraiškos ir pažinimo poreikius.**

1.3.1. Naujas vaiko, kaip socialinio veikėjo, vaidmuo: paauglys - švietimo paslaugos vartotojas

Nuo 2003 m. Lietuvoje buvo patvirtinta ir įsigaliojo Vaiko gerovės⁸ politika – socialinės politikos dalis, kuri remiantis tarptautiniais dokumentais([2]), yra nusakyta trimis principais: vaiko teise į apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą. D. Kabašinskaitės teigimu, būtent dalyvavimas yra nauja vaiko teisių supratimo tendencija, kuri siejasi su demokratijos teorija ir praktika, vaikams suteikiant pilietines ir civilines teises (Prieiga per internetą: images.katalogas.lt/maleidykla/fil23/F-43.pdf). Vaiko Gerovės Konceptijos įgyvendinimo strateginiuose dokumentuose užfiksuotos šios nuostatos: „<....> šalyje būtina sukurti centrinę vaiko gerovės politiką kuriančią ir įgyvendinančią instituciją, kuri sprendama vaikų ir jaunimo problemas turėtų realius teisinius ir ekonominius veikimo svertus visoje šalyje ir įgyvendintų

⁸ **Gerovė** – „organizuota socialinių paslaugų ir institucijų sistema, sukurta padėti individams ir grupėms pasiekti patenkinamus gyvenimo, sveikatos ir asmeninių bei socialinių ryšių standartus, kurie leistų jiems išplėtoti visus gebėjimus ir pagerintų jų gyvenimo kokybę atsižvelgiant į jų šeimų ir bendruomenės poreikius.“ ([Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo \(Nutarimas\)](#)).

Lietuvos Respublikos Seimas/Nutarimas/IX-1569/2003 05 20/Įsigaliojo nuo 2003 05 31/Valstybės žinios'2003 Nr.52-2316.)

vaiko gerovės stebėseną, kauptų ir analizuotų statistikos duomenis, koordinuotų įvairių žinybų šioje srityje veiksmus, teiktų metodinę pagalbą specialistams.“ Vaiko gerovės koncepcijos įgyvendinimo gairėse nurodoma, kaip turėtų būti užtikrinti vaiko gerovės principai *tarpžinybinėje veikloje* (įvairios institucijos ir žinybos koordinuoja savo veiklą kurdamos ir įgyvendindamos bendrą vaiko gerovės politikos strategiją. Sėkmingai spręsti vaiko problemoms organizuojamas nuolatinis tarpžinybinis bendradarbiavimas, keičiantis informacija apie galimybes padėti sunkiau besiverčiančioms šeimoms, auginančioms vaikus), *paslaugų srityje* (sukuriamas būtinų paslaugų tinklas ir teikiamos paslaugos plėtojant, kuriant, perorganizuojant ir gerinant tiek prevencinių, tiek reabilitacinių paslaugų vaikui ir jo šeimai kokybę), *valstybinėje statistikoje* (renkama ir kaupiama lyginamoji statistika apie vaikus, padedanti nustatyti problemas, kurios sprendžiamos politiniais veiksniais, atsižvelgiant į vaiko amžių, lytį, regioninius skirtumus), *vaiko gerovės tyrimų ir stebėsenos srityje* (nuolat tiriama vaiko gerovės būklė; analizuojama teisinių, ekonominių, politinių sprendimų įtaka vaiko gyvenimo kokybei ir vaiko teisių įgyvendinimui), *vaiko gerovės institucijų sistemoje* (pertvarkomos jų funkcijos ir pavaldumas), *planuojant žmogiškuosius išteklius* (analizuojamas vaiko gerovės specialistų poreikis, kompetencijos lygis ir rengimas bei kvalifikacijos kėlimas. Specialistai, dirbantys su vaikais, mokomi vaiko teisių), *planuojant finansinius išteklius* (skirstant išteklius valstybės politiniuose sprendimuose ir finansuojant programas, tolygiai atsižvelgiama į tris vaiko gerovės politikos sritis, ypatingą dėmesį skiriant vaiko aprūpinimui. *Vaikams skiriama biudžeto dalis palyginama su kitomis visuomenės grupėmis bei sektoriais*).

Lietuvoje, kaip jaunoje demokratijos valstybėje, „vaikų politika, kaip atskira socialinės politikos sritis, nėra išryškėjusi nei politiniame, nei akademiname gyvenime“ (Kabašinskaitė, 2002, p.48). Vaiko Gerovės Koncepcijos patvirtinimas yra labai svarbus žingsnis formuojant visuomenėje modernią sampratą apie vaikystę. Remiantis D. Kabašinskaitės straipsniu „Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika“ galima išskirti tradicinės ir modernios sampratos apie vaikystę konstravimo Vakarų ir Lietuvos visuomenėse pagrindinius aspektus (žr.3 lentelė)

Tradicinės ir modernios sampratos apie vaikystę konstravimo aspektai

TRADICINĖS TEORIJOS	MODERNI SAMPRATA
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Raidos psichologija: vaiko raida kaip procesas, kurio tikslas nuo nesubrendimo iki suaugusio kompetencijos. Ryškiausi atstovai J. Piaget, L. Vygotskij. ➤ Vaikai – ateities suaugusieji. ➤ Vaikas – neišbaigtas kūrinys. ➤ Vaikai savo ir suaugusių pastangomis privalo tapti suaugusiais, t.y. tikrais žmonėmis. ➤ Vaiko ryšys su socialine aplinka yra vienos krypties: santykiyje su suaugusiais vaikas yra gavėjas. ➤ Vaikai matyti kaip negalintys turėti indėlio į vaikų-suaugusiųjų santykius. ➤ Vaikai negali sukurti savo kultūros. ➤ Vaiko raida kaip jų dalyvavimo kolektyve rezultatas. ➤ Socializacijos teorija: vaikai reprodukuoja socialinę santvarką kaip pasyvūs socialinių normų perėmėjai. Atstovai T. Parsons, A. Makarenka. ➤ Valstybė reikalauja iš šeimos tinkamo ateities piliečių auklėjimo. ➤ Šeima turi pateisinti visuomenės lūkesčius. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vaikystė kaip socialinė konstrukcija, kuri gali keistis priklausomai nuo socialinio bei ekonominio konteksto: ➤ Vaikystei suteikta „konceptuali autonomija“. ➤ Atmestas vaikų kaip „priklausomų“ suvokimas. ➤ Suteikta konceptuali „lygybė“ santykiyje su kt. visuomenės grupėmis. ➤ Vaikystė – kaip kūrybinis dalyvavimas savo pačių kultūroje. ➤ Vaikystė suvokiama kaip struktūrinė forma ar kategorija, kuri gali būti „lyginama su kitomis formomis ar kategorijomis visuomenėje“. ➤ Vaikai kaip amžiaus grupė (vaikystė prasideda nuo gimimo ir tęsiasi iki 18 metų). ➤ Vaikas kaip autonomiškas individas. ➤ Naujas vaiko, kaip socialinio veikėjo, vaidmuo (postūmis nuo vaiko, kaip apsaugos ir globos objekto, link vaiko, kaip veikėjo, nuo suaugusio hegemonijos į socialinę partnerystę). ➤ Postūmis nuo sprendimų darymo „dėl“ vaiko prie sprendimų darymo „su“ vaiku. ➤ Vaiko teisių konvencija atskiria vaiko teises nuo šeimos teisių bei suteikia vaikui nepriklausomo veikėjo statusą tėvų ir valstybės atžvilgiu. ➤ 3 vaikų politikos principai: APSAUGA, APRŪPINIMAS, DALYVAVIMAS (siejasi su demokratinės praktikos išplėtimu, vaikams suteikiant pilietines ir civilines teises). Atstovai G.Sgritta, J.Qvortrup, M.Freeman ir kt.

Pripažįstant modernią sampratą apie vaikystę, kartu pripažįstamas ir naujas vaiko (paauglio), kaip socialinio veikėjo, vaidmuo: postūmis nuo vaiko, kaip apsaugos ir globos objekto, link vaiko kaip veikėjo, nuo suaugusio hegemonijos į socialinę partnerystę. Vaikas tampa autonomišku individu, jam suteikiama konceptuali lygybė santykiyje su kt. visuomenės grupėmis. Todėl valstybės išipareigojimas *planuojant finansinius išteklius* (skirstant išteklius valstybės politiniuose sprendimuose ir finansuojant programas, tolygiai atsižvelgiama į tris vaiko gerovės politikos sritis, ypatingą dėmesį skiriant vaiko aprūpinimui) *vaikams skiriamą biudžeto*

dali palyginti su kitomis visuomenės grupėmis bei sektoriais tampa labai reikšmingu. Visuomenės išteklių dalies skyrimo vaikams problemą akcentuoja D. Kabašinskaitė (2002, p.47): „vaikai tapo paslaugų vartotojais ir iškėlė klausimą, kokie yra vaikų, kaip paslaugų vartotojų, poreikiai bei kokia visuomenės išteklių dalis skiriama vaikams“.

Viena iš pagrindinių paslaugų, suteikiamų vaikui – tai švietimo paslauga, kuri turėtų laiduoti vaiko teisę į kokybišką švietimą. Paauglys tampa edukacinės paslaugos gavėju, užsakovu, klientu. Tačiau, anot Th. Sergiovani (2005), švietimo paslauga skamba per daug techniškai, kada mokymo(si) procesas suprantamas kaip paslaugų tiekimas užsakovui, kur paslaugų kokybė priklauso nuo pedagogo kompetencijos, o požiūris į moksleivį kaip į užsakovą ar klientą nepakankamai tikslus. Šio mokslininko nuomone, pedagogo vaidmuo čia taip pat netinkamai suvokiamas: „pedagogo pagrindinė funkcija vesti mokinį (gr. kalboje „pedagogika“ reiškia mokymą ir vedimą) teikti jam pagalbą, o ne vien teikti formalią mokomąją informaciją“. Kadangi tiekimas toks skirtingas nuo vedimo, jis nutolina mokytojus nuo jų, kaip pedagogų, vaidmens ir sumenkina iki technikų vaidmens. Atitolę moksleiviai mažai beprisiima atsakomybės už ugdymosi sėkmę. Todėl ypatingai svarbi tampa edukacinių paslaugų kokybė.

Tačiau nėra visuotinai nustatytos švietimo kokybės sampratos, nes Ph.Kotler ir kt.(2003, p. 544) teigimu, „svarbi paslaugų savybė, reiškianti, kad jų kokybė gali labai skirtis, atsižvelgiant į tai, kas, kada, kur ir kaip jas teikia“. Bendriausia prasme švietimo kokybė, R.Ališausko (Švietimo vadyba, 2000, p.163) nuomone, laikytini švietimo klientų (švietime dalyvaujančių asmenų, visuomenės), profesionalų (pedagogų, švietimo įstaigų vadovų, švietimo valdymo lygmenų specialistų, švietimą aptarnaujančios infrastruktūros specialistų, mokslininkų) ir politikų susitarimai dėl švietimo tikslų (vertybių, modelių, kurių įkūnijimo siekiame), jų siekimo būdų (kaip, kokiais ištekliais, darbų paskirstymas ir jų atlikimo laikas ir pan.) ir pasiekimų įvertinimo kriterijų (laukiamų rezultatų) bei sutartinių tikslų pasiekimo laipsnis. Pociūtės (2005, p.193) teigimu, „kokybė – daugiareikšmis reiškiny, kurį bandoma apibrėžti:

- kokybė kaip atitiktis tikslui;
- kokybė kaip klaidų nebuvimas;
- kokybė kaip kliento pa(si)tenkinimas;
- kokybė kaip išskirtinumas;
- kokybė kaip pinigų vertė,
- kokybė kaip transformacija (kliento keitimasis),
- kokybė kaip stiprinimas (institucijos keitimasis),
- kokybė kaip kontrolė (baudžiamasis/skatinamasis kokybės palaikymas)“

Edukacinės teatro paslaugos kontekste priimtinausias švietimo paslaugos kokybės, kaip transformacijos, suvokimas, t.y. paties mokinio kaita, jo asmenybės ir elgsenos kaita. „Ir šis

pasikeitimas vyksta mokymosi procese. Švietimas nėra paslauga klientui, bet trunkantis dalyvio transformacijos procesas“ (Pociūtė, 2005. p. 191).

Paslaugų kokybė pagal G. Baecker (2006) apibrėžiama trimis būdais:

- struktūrinė kokybė – pagrindinės sąlygos, pagal kurias teikiama paslauga – pvz., vieta, priemonės, personalas;
- proceso kokybė reiškia į asmenis orientuotų paslaugų teikimo būdus – atvejo anamnezė, pagalbos planavimas, paramos proceso dokumentacijos vedimas;
- rezultato kokybė reiškia laipsnį, kuriuo pasiekiamas paslaugos tikslas atsižvelgiant į paslaugos teikėjo ir paslaugos gavėjo pasitenkinimą.

Pagal šį principą sukurta ir Lietuvos švietimo kokybės rodiklių sistema: sąlygos - veikla/procesai – rezultatai. Vadinasi, paaugliui teikiamos švietimo, taip pat ir edukacinės teatro paslaugos kokybę galima išreikšti triada: sąlygos – veikla/procesas – rezultatas. Kaip ši triada išryškėja teatro edukacijoje?

1.3.2. Ugdymo teatru edukacinės galimybės

Teatras ir drama nuo seno siejamas su žmogaus elgesiu ir ugdymu. Senovės Graikijos filosofas Aristotelis (*Aristotelēs*, 384-322 pr. Kr.) teatro pagalba siekė katarsio efekto arba sielos „apsivalymo“ atpalaiduojant, „išleidžiant“ emocijas; viduramžių dvasininkai naudojo teatrą kaip priemonę krikščioniškoms vertybėms įtvirti masėse, o primityvios bendruomenės naudojo šokį ir pantomimą ritualuose, skirtuose *demonams išvaryti*. Tačiau kūrybinės dramos pradžia, C.E. Cornett (1999) teigimu, siekia tik XX a. pradžią. 1920 m. prasidėjo progresyvaus ugdymo (lavinimo) judėjimas, kuris akcentavo veiksmą, o ne skaitymą ir mokymąsi mintinai. Progresyvūs ugdytojai, pedagogai į meną žvelgė kaip į ugdymo priemonę, todėl drama buvo atrasta ir įteisinta kaip ugdymo priemonė. Tuo metu kūrybinės dramos pradininkė W. Ward parengė programą, pagrįstą įsitikinimu, kad pagrindinis stimulus dramai mokykloje yra vaikų literatūra. 1930 m. teatro menas buvo oficialiai įteisintas (įtvirtintas) švietime. Per kitus praėjusio amžiaus dešimtmečius amerikiečio R. Way ir anglės D. Heathcote dėka kūrybinė drama mokykloje žymiai sutvirtėjo. Ugdymo teatru idėja užsienyje buvo aktyviai įgyvendinama P. Slade, W. Ward, B. Way, V. Spolin, G. Siks ir kt. Jie tikejo, kad vaikas mokosi efektyviau per veiksmą, eksperimentą, žaidimą, atradimą. Grupinis ir projektų darbas išmoko bendradarbiauti ir padeda suprasti užduotį ne tik racionaliai, bet ir emociškai. Vaikas yra centras, į kuri remiantis reikia tobulinti švietimą ir mokslą. Prioritetas yra vaiko emociniai reikalavimai, o ne žinios ir faktai. Tai humanistinio ugdymo idėjos. Ir tokios idėjos „realiai buvo priimtos tikrai dramoje, kur vaikai galėjo atskleisti ir nagrinėti savo socialinius ir asmeninius reikalavimus“ (Wooster, 2007,

p.128). “Vaidmenų žaidimai”, “Refleksija”, “Problemų sprendimas”, kalbos vystymas – tai pagrindiniai aktyvaus darbo metodai, kurie pirmiausia buvo išbandyti dramoje. Pokario karta reikalavo iš mokyklos daugiau nei vien tik standartinio paruošimo. Taip pradėjo formotis progresyvosios švietimo idėjos, prie kurių plėtros aktyviai prisidėjo teatro edukologai (4 lent.)

4 lentelė

Pagrindinės idėjos taikant dramą ugdymui(si)

Autorius	Idėjos
Dorothy Heathcote	Gyvenimo patirties refleksija, analizė ir įvertinimas. Mokinys „įstumiamas“ į situaciją „skęsk arba išplauk“, kurioje mokytojas- lyderis yra reikšmingas/būtinasis dalyvis. Ji išskiria 4 dramatinio veiksmo dalis: 1) spektaklio sukūrimas žiūrovui, 2) žinios apie teatro meną, istoriją, ir teatro vietos suvokimas mūsų gyvenime; 3) mokymas(is) kuriant spektaklį, 4) teatrinio principo „jeigu....“ taikymas mokymo motyvacijai stiprinti.
Brian Way	Dėmesys sutelktas į procesą, o spektaklis nėra pagrindinis tikslas. Akcentavo asmeninę mokinio patirties reikšmę savęs atradime (paieškose). Skatino mokytojus „nejučia, nepastebimai“ įtraukti dramą bent penkias minutes kiekvieną dieną. Jis nepritarė pasirodymams, kuriuos taip vertino mokytojai, nes manė, kad aktoriniai sugebėjimai nėra būtini, norint dalyvauti dramoje. Gyvenimo įvykius naudojo kaip dramos stimulą.
Viola Spolin	Pagrindinis akcentas – <i>matyti ir daryti</i> , bet ne įsivaizduoti ar jausti. Tikslas – atsakyti bet kokių suvaržymų ir mokytis intuityviai. Svarbiausias siekinys – spektaklis.
Geraldine Siks	Pagrindinis dėmesys mokinių kūrybiškumui ir saviraiškai. Skirstė teatrą į dramos meną ir iškaltos meną. Mokiniai buvo mokomi būti ir žiūrovais, ir pjesių autoriais, ir spektaklio kūrėjais.
Winifred Ward	Individualumas (savitumas) ir socializacija. Naudojo veiksmą, pantomimą, charakterių kūrimą, dialogą, siužeto kūrimą, judėjimą nuo paprasto prie sudėtingo. Spektaklis yra dramatinio lavinimo pagrindinė varomoji jėga, o mokytojas yra vedlys, kuris skatina mokinių pastangas.

Į klausimą „*Kodėl mokytojai turi integruoti kūrybinę dramą?*“, D. Heathcote pateikia tokį atsakymą: „Aš manau, kad mano mokymas leidžia išgyventi ir realybę, ir pasaulį „Jeigu...“, kuriame mes taip pat galime būti. Brechtas tai vadino „apsilankymu kitame kambaryje“. Galimybė veikti abiejuose „kambariuose“ suteikia: 1) laisvę eksperimentuoti nevaržant ateities šešėlio ir 2) realaus gyvenimo elementų kaitą. Tai šios dvi pagrindinės priežastys, dėl kurių verta įtraukti dramą į ugdymą“ (Cornett, 1999, p.78).

T. Jackson (1993) teigimu, mokymas teatro pagalba arba ugdymas drama – tai nauja teatro forma. Jos tikslas yra naudoti kūrybines technikas ir potencialus, kurie suteiktų vaikams

intensyvias, provokuojančias, stimuliuojančias, įsigilinimą skatinančias galimybes. Nagrinėjamos temos ir problemos labai įvairios, iš tikro kasdienio gyvenimo - aplinka, rasizmas, vietinė istorija, kalba, mokslas, sveikata. Teatro programos tikslas nėra vaidinimas mokykloje, išbaigto spektaklio kūrimas, vienkartinio renginio pristatymas, bet tai yra koordinuotas ir labai atsargiai sudarytas užsiėmimų planas, apjungiantis temas, tinkančias tiek mokyklos bendrajai programai, tiek vaikų asmeniniams išgyvenimams. Vaikai čia yra aktyvūs dalyviai ir analitikai. Pagrindinės priemonės – vaidmenų žaidimai, sprendimų ieškojimas imituojant tikras gyvenimo situacijas.

Apibendrinant aukščiau minėtų autorių mintis, galima pastebėti, kad yra daug skirtumų požiūryje į dramos tikslus, uždavinius, mokytojo vaidmenį, dramos stimulus, mokinių veiklą. Tačiau (Cornett, 1999) teigimu, iš viso to kiekvienas gali pasirinkti, kas jam yra priimtinausia. Mokytojai gali pradėti nuo kelių minučių, skiriamų dramai. Pagaliau dramą įmanoma integruoti į įvairius dalykus (mokslą, kalbą, socialines studijas, kalbos menus, matematiką) ir įteisinti dramą kaip meną, o kartu kaip ugdymo programos pagrindą/šerdį. Vieni turi sąlygas/galimybę mokyti dramos visą pamoką, kiti teikia pirmenybę teminei dramai ir per kelias dienas gali skirti tik 20 - 30 min. Bet kokiu atveju, yra svarbu taip projektuoti pamoką ar užsiėmimą, kad ji netaptų serija izoliuotų veiksmų.

Šios vis dar progresyvios Lietuvoje idėjos tokių teatro teoretikų ir praktikų, kaip Z. Buožio, P. Bielskio, V. Kazragytės, M. Brėdikytės, R. Ercmonienės, R. Melnikovas, A. Damašauskienės, J. Andriulevičiaus, A. Medešienės, G. Germanavičienės ir kt. dėka bando įsitvirtinti mūsų ugdymo sistemoje. Galima būtų atkreipti dėmesį į išskirtinį mokslininkės V. Kazragytės indėlį stiprinant teatro, kaip ugdymo(si) priemonės ir dalyko, pozicijas mokykloje. Mokslininkės teigimu, „dramos raiškoje slypinčios mokomosios ir ugdomosios išgalės turi itin glaudų ryšį su šiandien siūlomais situatyviniais, interpretaciniais, komunikaciniais, performatyviais (perdirbimo) mokymo būdais, siekiamais tikslais ugdyti plačią, visapusę, dalykinę, visuomeninę, kultūrinę ir komunikatyvinę asmens kompetenciją“ (Kazragytė, 1996, p. 87).

Lietuvoje parengtos 2 teatrinio ugdymo programos: 1996 m. (išleista programos projekto teisėmis) ir 2003 m., patvirtinta Lietuvos švietimo ministerijos, kurioje suformuluoti pagrindiniai ugdymo teatru principai, tikslai, uždaviniai, pateiktos metodinės rekomendacijos, išdėstyta dalyko struktūra ir turinys, apibrėžti išsilavinimo standartai. Išanalizavus teatro dalyko programą galima pritarti R. Ercmonienės (2001), P. Bielskio (2006), N. Trainytės (2007), Melnikovas (2007) ir kt. nuomonei, kad, mokantis tiek bendrojo, tiek išplėstinio teatro kurso, nereikėtų siekti siaurų atlikėjiškų įgūdžių, o spektaklio sukūrimas neturėtų būti laikomas pagrindiniu siekiu. Teatrinės veiklos metu pedagogas turėtų sudaryti sąlygas, kuriose mokiniai galėtų kaupti patyrimą, supratimą, žinias jiems įdomiomis ir prieinamomis teatrinės raiškos formomis

(vaidyba, režisavimu, įscenavimu), o tai skatintų kiekvieno mokinio individualią saviraišką. Per teatro užsiėmimus turėtų vykti ugdymo procesas, kurio metu siekiama plėsti moksleivio kūrybinių, intelektinių, socialinių galių sklaidos ir brandos. Naudingas gali būti tik integruotas ugdymas(is), kurio kūrybiniame procese ne tik plėtojami teatriniai gebėjimai – vaidybos ir dramatinės, inscenizacijos, režisūros, meninio vertinimo, bet ir ugdomos asmeninės dalyvių savybės. Toks požiūris įtvirtintų pagrindinę mokyklinio teatro idėją – ugdyti moksleivį teatru, veikiant ir plėtojant mokinių meninius interesus.

Nuo 1999 m. Lietuvoje sustiprintas meno dalykų mokymas pakeistas kryptingu meniniu ugdymu, kuris pradamas nuo II klasės. Nuo 2000 m. į XI – XII klasių ugdymo turinio branduolį įeina ne tik dailė ir muzika, bet ir šokis bei teatras. Tačiau dailės ir muzikos dalykai įtraukti į pradinės bei pagrindinės mokyklos branduolį, o šokis ir teatras šiose pakopose yra tik pasirenkamieji dalykai. Nors vis intensyviau imtos nagrinėti draminės vaidybos ir šokio meno ugdomosios galimybės, aptariamos šių meninės veiklos sričių lygiavertio įteisinimo mokymo plane perspektyvos, tačiau „šiuo metu vykstanti meninio ugdymo, ypatingai teatrinio, (aut. past.), kaita yra per lėta ir per mažai atitinka sparčiai besikeičiančios visuomenės poreikius“ (Meninio ugdymo plėtotos nuostatos, 2002).

1.3.2.1. Ugdymo teatru formos

Šiandieninėje mokykloje išskiriamos tokios teatrinės veiklos formos:

- PAMOKA. Ši teatrinio ugdymo forma atsirado švietimo pertvarkos pradžioje. V. Kazragytė teigia, kad ji „apima ugdymo visumą – teatro raišką ir teatro pažinimą – ir skiriama visiems mokiniams“ (1997, p.27). Šių pamokų metu yra supažindinama su teatro menu, įgyjama draminės vaidybos, kitų teatro kūrybos būdų patyrimo, ugdomi įgūdžiai, atskleidžiami vaikų gabumai. „Dramos pamoka – kompleksinio auklėjimo pamoka, padedanti susidaryti psichologinėms, socialinėms, kultūrinėms, komunikacinėms vaikų savybėms, auginant juos laisvus, padedanti sužinoti, suvokti, o kartais gal ir išspręsti kylančias problemas, susikurti vertybių sampratą ir laikytis jos tolimesniame gyvenime.“ (Tapinienė, Eigminienė, 1997, p. 6).
- BŪRELIS. Tai labiausiai paplitusi neformaliojo ugdymo teatrinės veiklos forma. Jame ugdymas yra susiaurinamas, tačiau pagilinamas. V. Kazragytė (1997, p.27) nurodo, kad šalyje be dramos būrelio esti lėlių teatro, pantomimos, poezijos teatro, dramaturgijos, folkloro teatro ir kiti būreliai.
- TEATRO STUDIJA. Tai dramos būrelio tąša.

- FORUMO TEATRAS ir PROCESO DRAMA (šiuo metu Lietuvoje „prigyjančios“ naujos interaktyvios socialinės dramos formos).

Jei vertinsime pagal darbo pobūdį, šias formas galėtume vadinti mokykliniu teatru, nes visur taikomas ugdymo teatru principas. Svarbiausios kryptys – scenos kalba ir judesys, individualūs ir grupiniai, socialiniai ir psichologiniai etiudai, įvairių užduočių, situacijų gvildenimas, improvizacijos duotomis temomis, žaidimai ir kt. Pagal šias darbo formas ir kryptis galime išskirti ir skirtingus teatrinės veiklos darbo būdus:

- *Klasikinė režisieriaus darbo metodika* (Darbas su parašytu tekstu: naudojant konkretų tekstą vaikai mokosi interpretacijos, lavina atmintį ir iškalbą; didelis dėmesys skiriamas artikuliacijai, loginiams kirčiams, intonacijai, kalbos temporitmui. Čia ypač svarbi yra autoriaus rolė – vaikai mokosi ją suprasti ir suvokti. Darbas su parašytu scenarijumi yra pati tradiciškiausia spektaklio kūrimo forma.
- *Etiudų metodas*. Tai mažyčiai spektakliukai, turintys pradžią, įvykį, pabaigą. Jų reikšmė yra labai svarbi lavinant savarankišką vaizduotę ir produktyvų darbą grupėje. Dažniausiai vaikai/artistai yra suskirstomi grupelėmis, kurioms duodamos skirtingos temos (pvz. Parke, Parduotuvėje, Mano senelio gimtadienis, ir t.t.) Temų šaltinis yra neišsenkantis, jos gali būti paprastos ar labiau komplikotos, realistinės ar fantastinės. Visa kita, t.y. vaidinimas, priklauso tik nuo to, kaip grupė sugebės susitarti tarpusavyje, kokį sugalvos siužetą/istoriją pagal duotą temą, kaip pasiskirstys vaidmenis, kokius sukurs charakterius ir t.t. Kai skirtas pasiruošimo laikas baigiasi, etiudai yra suvaidinami (be repeticijos) prieš auditoriją, t.y. prieš kitas grupes ir mokytoją. Labai svarbi dalis yra refleksija ir diskusija, einanti po etiudo. Būtent tada mokytoja teikia patarimus, komplimentus, užduoda klausimus, analizuoja etiudą kartu su dalyviais ir žiūrovais ir t.t. Etiudai yra pradmenys, mokantys kurti savus/originalius scenarijus, kurie vėliau gali būti panaudoti savos kūrybos spektaklyje.
- *Teatriniai žaidimai ir pratimai*, kurių pagrindinis tikslas yra įtvirtinti pozityvią, draugišką ir nesuvaržytą atmosferą grupėje. Tai pratimai, lavinantys susikaupimą, budrumą (tiek fizinį, tiek protinį), spontanišką vaizduotę, bendradarbiavimą ir atidumą kitam žmogui. Siekiama, kad visi grupės nariai jaustųsi lygiaverčiai, būtų draugiški ir atviri vieni kitiems. Teatriniai žaidimai grupėje padeda nugalėti scenos baimę ir gėdos jausmą, ugdo pasitikėjimą savimi, padeda vaikui atsipalaiduoti, nes dėmesys skiriamas ne vienam žmogui atskirai, bet visa grupė dalyvauja kartu. Galima išskirti vaidmenų žaidimus (*angl. role play*), kurių pagalba ieškojama sprendimų, imituojant tikras gyvenimo situacijas.

- *Atsipalaidavimo pratimai* vedami kiekvieno užsiėmimo pabaigoje. Kadangi dramos užsiėmimo metu stimuliuojama/naudojama daug emocijų, jausmų, minčių, bendravimo, daug judama ir prakaituojama, todėl užsiėmimo pabaigoje yra svarbu skirti keletą minučių fiziškai ir protiškaai atsipalaiduoti ir pabūti su savimi.
- *Improvizacijos* (grupėje ar po vieną) skirtos vaizduotės ir kūrybiškumo ugdymui. Teatrinė improvizacija gilina psichofizinį laisvumą, aktyvumą, orientavimąsi situacijoje, puoselėja fizinę ir emocinę savikontrolę, t.y. moko išlaukti, nepertraukti, neužtęsti, neskubėti, jausti partnerio emocinę būseną ir į ją atsižvelgti ir t.t. Improvizavimo užduotys kuriamos remiantis ne tik savo vaizduote, bet ir kaip įkvėpimą naudojant pasaulinės literatūros, muzikos, dailės, fotografijos, kino ir kitų meno šakų kūrinius. Bendrosios žinios yra labai reikalingos improvizacijai, todėl vaikai skatinami domėtis gyvenimu ir stebėti pasaulį.
- *Kūrybiniai namų darbai*. Vaikams skiriamos kūrybinės užduotys, paremtos stebėjimu, rašymu, interpretacija, skaitymu, klausymu ir pan. Kūrybinių namų darbų tikslas yra skatinti pastovų fantazijos aktyvumą ir stebėjimo (bei pastebėjimo) įgūdžius.
- Diferencijuotas meno mokymas.

Norint kokybiškai realizuoti šias ugdymo(si) formas ir būdus reikalingos tinkamos sąlygos, kurios akcentuojamos Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003): moksleiviams turi būti sudarytos „kuo palankesnės sąlygos įgyti ir plėtoti asmeninę, socialinę, pažinimo ir kultūrinę kompetenciją, kurią sudaro vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuma“. Tinkamų ugdymui sąlygų (aplinka, geros darbo sąlygos, demokratiška atmosfera, emocinis mokytojo ir mokinių nusiteikimas, netradiciniai darbo metodai, savitas mokytojo mokymo stilius) sudarymas – vienas iš švietimo kokybės triados (sąlygos-veikla/procesas – rezultatas) kriterijų.

D. Heathcote (1989), W. Ward (1999), V. Kazragytė (1996) ir kt. teatrinėje veikloje išryškina mokytojo vaidmenį, nes jis, atsižvelgdamas į mokinių nuomonę, kuria dvasinę ir materialinę aplinką ugdymui, organizuoja dramos (teatro) veiklą, sukonkretindamas ugdymo turinį ir kurdamas savo individualią ugdymo programą. Ypatinę reikšmę mokytojo asmenybei, gebėjimams, dalykiniam ir pedagoginiam pasirengimui, taip pat ir mokytojo asmeninems savybėms, tokioms kaip polinkis ir entuziazmas bendrauti su vaikais, jaunimu, meilė teatrui, artistiškumas, žaismingumas, humoro jausmas skiria dauguma teatro teoretikų. W. Ward įsitikinimu „mokytojas yra vedlys, kuris skatina mokinių pastangas“ (Cornett, 1999, p. 87). Kalbant apie mokytoją V. Kazragytė išskiria tokius pagrindinius teatro mokytojo vaidmenis:

- ✓ Psichologas.
- ✓ Ugdytojas.

- ✓ Teatro pedagogas.
- ✓ Teatro režisierius.

Puoselėdamas mokinių kūrybinį atsivėrimą skatinančią ir palaikančią atmosferą, autorės teigimu, mokytojas turi sudaryti sąlygas, kad mokiniai jaustųsi saugūs ir pasitikintys, nebijotų rodyti jausmų, fantazuotų ir improvizuotų. Tinkamą atmosferą siūloma kurti muzikos, apšvietimo, specifine teatrine butaforija, dekoracijų detalėmis. Mokytojas taip pat turėtų pastebėti kintančius ir naujai atsirandančius mokinių poreikius – judėjimo saviraiškos, kūrybos, pažinimo, bendravimo, meilės ir pagarbos, prasmės ieškojimo bei kt. poreikius. Teatrinėje veikloje turėtų būti skiriama laiko refleksijoms (apmąstymui), tam tikslui galima naudoti ir klasės dramos žurnalus. Tad svarbiausias pedagogo uždavinys – užtikrinti gerą kūrybinę atmosferą, ugdymo teatru dėka stimuliuoti moksleivių jausmų pasaulį, suteikti galimybę moraliai tobulėti, lavinti estetinį požiūrį į meno vertybes.

V. Kazragytės (1996, p.36-37) teigimu, didelis dėmesys turi būti skiriamas mokymo erdvei bei jos organizavimui:

Teatrinei veiklai patalpa turi būti erdvi, bet ne per didelė, jauki, tvarkinga, apsaugota nuo pašalinio šurmulio ir ryškios saulės šviesos (būtina, kad kabėtų dienos šviesą tamsinančios užuolaidos). Patalpoje turėtų būti juntama kūrybinė teatro dvasia.

Dramos pamokoms/užsiėmimams reikia (pageidautina) turėti:

- ✓ Aprangos detalių: apsiaustų, skrybėlių, juostų, kostiumų, karūnų, tam tikrų drabužių (senas paltas, mergaitės suknelė, etnografinis sijonas), įvairių audeklų atraižų, iš kurių lengvai pagaminamos teatrinėms kostiumų detalės arba panaudojamos sceniniams simboliams.
- ✓ Buitinių ir butaforinių reikmenų: namų apyvokos daiktų, laikrodį, krepšelį, botagą, kardą, lazdele, virvę, dirbtinę gėlę, paveikslą, ratukus, skėtį, medžio lapų, šakų bei priemonių ir medžiagų, atstojančių tikrus daiktus.
- ✓ Universalaus naudojimo dekoracijų: įvairių formų dydžių, spalvų konstrukcijų kubų ir širmų, dekoracijų detalių: medžio, namo, gėlės, žvaigždės, graikiškos kolonos siluetą ir kt.
- ✓ Keletą apšvietimo įrenginių.
- ✓ Muzikinio įgarsinimo įrangą su įrašais ir garso plokštelėmis. Keletą muzikos instrumentų (metalofoną, būgnelį, skudučius, kankles), garsams išgauti priemones (varpelis, švilpynė, belstukai).
- ✓ Grimo reikmėms stalą, veidrodžius.

Erdvės organizavimas. Pageidautina, kad dramos pamokos vyktų specialiame **dramos kambaryje**. Jo neturint, pamokos gali būti vedamos salėje arba įprastoje klasėje, suolus išstumdžius į šonus ir patiesus kilimą. Dramai (teatrui) skirtoje patalpoje tikslinga išskirti

draminės veiklos kampelius. Jie padėtų mokymą organizuoti diferencijuotai. Kampeliuose mokiniai pratintųsi dirbti savarankiškai, spręstų kūrybinės raiškos problemas, atliktų projektavimo, tyrinėjimo, gamybos užduotis. Toks veiklos organizavimas leistų pajusti ir suvokti skirtumą tarp dramos pamokos ir vaidinimo repeticijos. Siūlytini šie kampeliai:

Vaidinimo. Jų gali būti keletas. Tai tuščios erdvės, atskirtos nuo kitų žymekliais, pvz., kėgliais. Čia ruošiamasi vaidinti, bandomi ir tobulinami vaidybiniai veiksmai.

Rašymo ir informacijos – vieta ir priemonės skaityti, interpretuoti, atlikti kūrybines rašymo užduotis. Jame laikoma teatrinė bibliotekėlė, surinkta ikonografinė medžiaga, mokyklos teatro metraštis, klasės ir asmeniniai dramos dienoraščiai.

Dailinio apipavidalinimo kampelyje projektuojama scenos erdvė, dekoracijos, veikėjų kostiumai, reikmenys, kuriami vaidinimo programėlių, skelbimų eskizai ir kt. Čia turėtų stovėti scenos „dėžė“ (maketas).

Muzikinio apipavidalinimo kampelis – vieta, kur projektuojamas ir apipavidalinamas muzikinis ir buitinis įgarsinimas. Kampelis įrengiamas ten, kur laikoma muzikos aparatūra ir instrumentai.

Gamybinis kampelis įrengiamas dekoracijų, reikmenų, medžiagų ir priemonių laikymo vietoje. Čia kūrybiškai pasirenkami ir pritaikomi turimi daiktai bei nesudėtingai pasigaminami nauji.

Kiekvienoje mokykloje dramos (teatro) patalpos turėtų įgauti ir savitą pavidalą, atspindėti gyvenamos vietos istorinius, etninius bei kultūrinius bruožus, mokinių interesus bei mokytojo individualų kūrybos ir ugdymo stilių.

1.3.2.2. Teatrinės veiklos vertybinis aspektas

Meninio ugdymo pagrindinis tikslas - veiksmingai ir harmoningai ugdyti kiekvieno vaiko asmenybės intelektualines, kūrybines, emocines, fizines galias, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimus, vertybinių nuostatų sistemą. Meninio ugdymo plėtotės nuostatose (2002, p.4) iškeltas aktualus tikslas - siekti subalansuoto meninio ugdymo, t.y. kad, „orientacija vien į žinias ar, priešingai, vien į praktinę raišką ir įgūdžius, yra žalinga, menkinanti galutinius išsilavinimo rezultatus“. *Dermės* problema tarp vaiko meninių žinių, gebėjimų lavinimo ir vertybinių nuostatų formavimo pedagoginėje praktikoje išlieka aktuali ir šiandien. „Teatro, kaip ir kitų dalykų, pamokų centre yra ne mokytojas ir dalykas, bet moksleiviai, jų gebėjimų ir kompetencijų plėtra. Todėl visi taikomieji metodai nukreipiami į kuo efektyvesnę teatrinę bei estetinių gebėjimų, žinių, pomėgių raidą ir šiuolaikiniame gyvenime itin svarbių *vertybinių nuostatų formavimąsi*.

Teatrinės raiškos metu puoselėjamos meninio ugdymo specifiką atitinkančios svarbiausios *vertybinės nuostatos*:

- estetinė nuostata į meno kūrinį, gamtą, sukurtą aplinką ir gyvenamosios bei darbo vietos tvarkymą, žmonių tarpusavio santykius ir bendravimą;
- pagarba savo ir kitų žmonių meninei kūrybai ir jos rezultatams, išraiškos individualumui, savitumui, originalumui;
- poreikis patirti meninių ir estetinių išgyvenimų, išgyventi ir suvokti meno kūrinį kaip estetinę vertybę;
- nusiteikimas perimti tautinės, tradicinės kultūros ir šių dienų Europos bei pasaulio kultūros etinius ir estetinius idealus, būti atviriems vykstantiems pokyčiams ir kritiškiems bei atspariems destruktiviems masinės kultūros reiškiniams;
- nusiteikimas žvelgti į meną kaip į bendrųjų žmogaus vertybių liudijimą ir asmens įvairiapusės saviugdos šaltinį;
- nuostata rinktis prasmingus, dvasinį žmogaus gyvenimą turinančius meno kūrinius, išsiugdyti autentišką, nekonformistišką estetinį skonį, susiformuoti pagrįstus meninės ir estetinės kultūros vertinimo kriterijus;
- kūrybingumas ir atsinaujinimas kaip svarbiausios informacinėje ir daugiakultūrėje visuomenėje gyvenančio žmogaus nuostatos“ (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2002, p.4).

Atsakomybė, sąžiningumas, dėmesingumas kitam, pagarba, meilė, tolerancija, supratimas, teisingumas, siekis tobulėti – tai humanistinės vertybės, kurios formuojamos viso ugdomojo proceso metu. Jos yra pamatas brandžios asmenybės tapsmui. Šių vertybių piramidės viršūnėje – dvasingumas, kuris gali būti suprantamas kaip žmogaus gyvenimo būdas pagal tam tikrus principus. Dvasingumas susijęs su vertybiniais dalykais. Kazragytės (1999) teigimu, etinės vertybės ir jų raiška sudaro dramos (teatro) šerdį“. Būtent šis pedagoginis aspektas išryškėja ir J. Kievišo (2000) požiūryje į meninio ugdymo procesą. Mokslininko nuomone, menas žmogui yra svarbi ne tik saviraiškos, savirealizacijos sfera, bet ir galimybė perimti žmonijos subrandintas dvasines ir menines vertybes, ugdyti savo individualią kultūrą⁹. Galima teigti, kad svarbiausia teatrinio ugdymo paskirtis – sąlygoti visapusišką asmenybinį ir sociokultūrinį vaiko ir jaunuolio augimą, t.y. dvasinį augimą. K. S. Stanislavskis, rusų režisierius ir mąstytojas, rašė: „Ilgiausia ir įdomiausia kelionė yra į žmogaus vidaus pasaulį“. Taigi teatras (drama) mokykloje skatina kelti filosofinius žmogaus būties klausimus: Kas yra žmogus? Kaip ir dėl ko gyveni? Kas sudaro

⁹ Aksiologiniu požiūriu, kultūra traktuojama kaip gyvenimo normų, orientacijų, vertybių sistema (cit. Musneckienės, 2004).

žmogaus gyvenimo vertę, prasmę ir grožį? Ypač aštriai šie klausimai užduodami paauglystėje. Teatrinė kūryba, be abejonės, gali padėti rasti atsakymus į šiuos egzistencinius klausimus. R.Melnikova (2007, p.12) kaip vieną svarbiausių ugdymo teatru rezultatų be sukauptos kultūrinės patirties įvardija pasiektus „asmenybės tobulėjimo laimėjimus“, kada mokiniai suvokia filosofinę daugelio dalykų esmę, susikuria vertybines orientacijas, išmoksta džiaugtis gyvenimu, pasirenka pilietinę poziciją. P. Bielskio (1997, p. 36) giliu įsitikinimu „iš nacionalinės mokyklos teatro tradicijos gimė dabartiniam mokyklos teatro judėjimui labai svarbi nuostata - asmenybės ugdymo ir sielovados uždaviniai. Teatre vaikas, būsimas pilietis, ugdo savo valią, lavina vaizduotę ir mąstymą, išmoksta savistabos ir bendravimo. Jau įrodyta, kad teatrą žaidžiantys mokiniai lengviau sutramdo savo charakterį, sugeba su autoironija pažvelgti į savo poelgius, prisitaikyti prie grupės draugų, jaučia humorą, moka sumažinti įtampą“. „Teatras inspiruoja dorinių santykių su kitu žmogumi problematiką, tyrinėja dorinius individo sprendimus, jų priklausomumą nuo kitų žmonių valios. Kūrybinis atsivėrimas scenoje stiprina pasitikėjimą, prasmingo elgesio įgūdžius. Vaidyba realizuoja vieną iš nuostabiausių žmogaus poreikių ir sugebėjimų – tapti kitu: kitu žmogumi arba gyvūnu, augalu, daiktu, fantastine būtybe, apibendrinta sąvoka. Vaikas, jaunuolis, sutapatindamas kitą su savo esybe, įsmenina, sužmogina ir sudvasina išorinę tikrovę, kuria naujas būties formas, naujų estetinių vertybių sistemą“ (Kazragytė, 1999, p. 5). Kognityvinės psichologijos požiūriu, „meno pedagogas yra galimybių kūrėjas, leidžiantis taip sąveikauti su aplinka (žmonėmis, vietomis, daiktais, idėjomis), kad jie patys išsąmonintų naujus santykių modelius, dėsningumus, t.y. vaikai mokosi patys atradami“ (Butkienė, Kepalaitė, 1999). Tai ypač aktualu paauglystėje, kada besiformuojanti, ieškanti savo tapatybės asmenybė sceninio persikūnijimo dėka turi galimybę išgyventi ir realybę, ir pasaulį „Jeigu...“. Magiškasis „jeigu..“ paaugliui leidžia keisti „už savojo Aš ribų esantį pasaulį“, t.y. suteikia neribotą laisvę būti fantazijų ir vaizduotės pasaulyje, o kartu suteikia „saugią“ galimybę išbandyti įvairius socialinius vaidmenis ir situacijas, kada suvaidinta konfliktiška, dramatiška ar neaiški situacija mokiniui tampa pažįstama, galima numatyti ir įvairiai gyvenime sprendžiama.

Kaip itin veiksmingą vertybių formavimo(si) priemonę teatrinėje veikloje/raiškoje galima išskirti jaunojo aktorius /paauglio darbą su vaidmeniu. Kuriant vaidmenį į pagalbą pasitelkiamos intelektualinės funkcijos - suvokimas, atmintis, diferenciacija, analizė, sprendimas ir kt. B.Zachava (1973), vienas iš žymiausių K.S.Stanislavskio sistemos¹⁰ pasekėjų, išskiria šiuos pagrindinius darbo su vaidmeniu etapus:

- ✓ tikrovės studijavimas;

¹⁰ Teatro praktikoje egzistuoja keletas skirtingų darbo su vaidmeniu sistemų. Ryškiausiomis yra įvardijamos M. Čechovo, B. Brechto, E. Grotovskio, V. Stanievičiaus, P. Bruko K.Stanislavskio ir kt. Pagrindinis K.Stanislavskio sistemos principas – nuo vidinio pajautimo prie išorinio charakteringumo.

- ✓ fantazavimas apie vaidmenį;
- ✓ poteksčių išsiaiškinimas ir suvokimas;
- ✓ išorinis vaidmens charakteringumas;
- ✓ etiudai pagal vaidmens medžiagą.

Plačios edukacinės galimybės atsiveria nuo pirmojo darbo su vaidmeniu žingsnio - aktorinio uždavinio nusistatymo, t.y. atsakymo į klausimą, „dėl ko aš vaidinsiu šį vaidmenį konkrečiame spektaklyje? Kokią vertę man turės šis vaidmuo?“

Neįmanoma sukurti jokio įtaigaus ir žiūrovą įtikinančio vaidmens, jei tikrovė, kurioje gyvena personažas ir įvykiai, kuriuose jis dalyvauja, aktoriui bus svetimi ir nesuprantami. Kiekvienas personažas atspindi tam tikro laiko (epochos, dešimtmečio) dvasią, konkretaus socialinio sluoksnio žmonių pasaulėžiūrą, žmonių įpročius, politinę bei ekonominę atmosferą. Kadangi vaiko/ paauglio tikroji asmeninė patirtis dar menka, tai į pagalbą ateina literatūra, kinas, pasakojimai, memuarai, muziejaus eksponatai, nuotraukos. Visa ši medžiaga ne tik priartina prie personažo gyvenamosios aplinkos, bet ir praplečia akiratį. Visa tai klodais susideda aktoriaus atmintyje ir tampa jo personažo atmintimi, patirtimi, pažiūromis, kurie sąlygoja veikėjo poelgius ir motyvus. B. Zachavos teigimu, aktorius, kaip ir kiekvienas menininkas, privalo mokėti:

- ✓ pirma – stebėti gyvenimą;
- ✓ antra – apibendrinti stebimus gyvenimo reiškinius (mokėti daryti išvadas).

Toliau seka antrasis vaidmens kūrimo etapas – fantazavimas apie vaidmenį. Aktorius privalo kuo geriau pažinti savo personažą kaip žmogų: „įsiskverbti kuo giliau į šio žmogaus sielą“, pažinti jo santykius su kitais žmonėmis, jo požiūrį į reiškinius ir įvykius, jo slaptus troškimus, t.y. turi analizuoti jo veiksmus, elgesį konkrečioje situacijoje, poelgių motyvus, priežastis, sukėlusias vieną ar kitą reakciją. Kuriant vaidmenį „pažinti“ – vadinasi sukurti, sutverti, sufantazuoti“. Fantazijos produktyvumas (efektyvumas ir kūrybiškumas) tiesiogiai priklauso nuo pjesės tikrovės pažinimo. Fantazuoti kuriant vaidmenį reiškia – perkelti personažą į visokias situacijas ir atspėti, įsivaizduoti jo reakcijas ir poelgius. Tam padeda etiudai, kuriuose aktorius pasitelkia stebuklingąjį „jeigu“ – „jeigu“ personažas būtų... Tokiu būdu plėtojamas paauglio empatiškumas, kuris įvardijamas kaip vienas svarbiausių dvasingo žmogaus bruožų.

Trečiasis etapas - poteksčių išsiaiškinimas ir suvokimas, t.y. pjesės teksto aiškinimasis, teksto įsisavinimas. Suvokti potekstes aktoriui reiškia suprasti, pajusti tai, kas slypi tarp žodžių, už žodžių, pačioje frazės gilumoje. Kokios personažo nepasakytos mintys, nuotaikos, troškimai, svajonės, jausmai, aistros ir konkretūs veiksmai slypi potekstės gilumoje, aktorius gali atsakyti tik studijuodamas, analizuodamas personažo minčių eigą, vidinį monologą. Tik išsiaiškinus, kurios mintys ir pasakyti žodžiai yra nelabai svarbūs, o kurie – ypatingai svarbūs, galima suprasti, ką daro, ką veikia, ko siekia personažas. Tik suvokiant potekstes galima sukurti

personažo išorinę charakteristiką. Tik įsisavinus kai kuriuos vaidmens (personažo) bruožus, suvokus jo ketinimus ir veiksmus, siūloma kurti etiudus pagal vaidmens medžiagą. Tokiu būdu interpretuodamas paauglys patikrina savąsias tiesas ir vertybes, nes menas, anot A.W. Levi, „ne tik atspindi konkretų pasaulį, stimuliuoja vaizduotę ir vienija skirtingus kultūrinius visuomenės ir epochos elementus, bet ir pateikia imitacijos ar atmetimo, vizijų ar aspiracijų modelius, kurie nepastebimai veikia mūsų kritišką reakciją“ (R. A. Smith, 2000, p.43). L.Jovaišos (2002) teigimu, vertybės, kurias paauglys pats atranda arba pasirenka, tampa sistema, padedančia asmeniui apsispręsti, renkantis ir svarstant įvairias savo galimybes, leidžia siekti išbaigto identiteto ir vidinės harmonijos. Tai galima susieti su M.C.Beardsley's (2000, p. 48-49) estetiškos patirties teorijoje¹¹ išskiriamais „gyvo atradimo“ ir asmeninės integracijos arba vientisumo kriterijais. Vientisumo pagrindu mokslininkas laiko „formuojančią meno galią“.

M. Green, kalbėdama apie moralinį ugdymą ir vertybių sukūrimą, taip pat akcentuoja estetinio santykio reikšmę, kuri atsiranda ugdymo praktikoje naudojant meninę kūrybą, vaizduotės lavinimą, pasakojimus, kūrinių interpretacijas. Gretindami savo ir personažų patirtį „vaikai bet kuriuo atveju susidurs su vertybių apmąstymu, asmenine jų hierarchija. Jie patys rinksis, bandydami už ko nors užsikabinti. Pasimatys šaknys, kurių paprastu žvilgsniu nesimato. Tai ir bus pagrindas jų moraliniam apsisprendimui“ (Duoblienė, 2002).

Šiame skyriuje vertybių formavimui(si) plačiau pristatytos tik vaidmens kūrimo edukacinės išgalės, tačiau dauguma teatrinės raiškos formų ir metodų sukuria palankias sąlygas moraliniam paauglių apsisprendimui ir dvasinių vertybių internalizacijai¹². „*Improvizacija, inscenizacija, forumo teatras, psichodrama, proceso drama* – svarbiausi teatro metodai, atskleidžiantys vidinį ir išorinį žmogaus konfliktą su pasauliu, tenkinantys poreikį bendrauti, norą kūrybiškai veikti, skatina spontaniškai reikšti savo jausmus“ (<http://www.psichodrama.lt/content.php?tema=11>). A. Owens, K. Barber (2006, p.15) išskiria keturias pagrindines dramos ugdymo priežastis: *vertybės; praktinės priežastys* (skatina mokymosi motyvaciją); *sukaupta patirtis* (padeda pasiekti didesnę sąmoningumą, lavinti tarpasmeninius ir socialinius santykius); dramos *procesas gali suteikti galių* (skatina į mokinį orientuotą mokymosi kultūrą). Autoriai pabrėžia, kad kokybiškas mokymas yra toks, kai perduodamos sudėtingos idėjos, skatinama veikti, kritiškai mąstyti ir diskutuoti. Trainytės (2007, p.17) teigimu, dalyvaudami teatrinėje veikloje moksleiviai tobulėja dvasiškai, moraliai žvelgia į tam tikras situacijas, mokosi atskirti prioritetus, pažvelgti į savo vidinį pasaulį. Vertybinį teatrinės veiklos aspektą akcentuoja ir A.Damašauskienė (2008, p. 81):

¹¹ Beardsley's siūlo penkis estetiškumo kriterijus, nors jis ir pats yra linkęs pripažinti, jog jų gali būti ir daugiau, ir mažiau. Šie kriterijai - tai tikslo kryptingumas, suvokta laisvė, bešališkas efektas, gyvas atradimas ir asmeninė integracija, arba vientisumas (Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos, 2000, p. 48)

¹² Internalizacija (angl. Internalization), psichoanalizės sąvoka – kitų žmonių požiūrių, nuomonių, standartų, vertinimų priėmimas. Svarbiausias Superego formavimosi mechanizmas (Psichologijos žodynas, 1993).

„Išmėginę įvairias kūrybinės veiklos formas, per kūrybinę saviraišką, paaugliai įgytą savirefleksijos įgūdžių ir vertybių aiškumo, lengviau įveiktą paauglystės amžiaus krizes, lengviau adaptuotąsi socialinėje aplinkoje“. *Apibendrinant* galima teigti, kad teatrinės veiklos/raiškos metu įgydami estetinę patirtį paaugliai turi realią galimybę patys atrasti ir pasirinkti moralines vertybes, o tai prisideda prie vieno iš svarbiausių paauglystės amžiaus tarpsnio uždavinių išsprendimo, t.y. vientiso identiteto sukūrimo.

1.3.2.3. Dvasinio aktyvumo formos ir jų raiška teatrinėje veikloje

Režisieriaus ir pedagogo J. Vaitkaus (www.Culture.lt/menas/?leid_id=3027...) įsitikinimu, teatras nėra pramoga, taip pat jis nėra estetiškas fenomenas, vien švietėjiškas ar gyvenimo problemų fiksuotojas. Teatrą jis sieja su tam tikra dvasinės veiklos sfera ir mato jo, kaip katalizatoriaus, vertę sunkiame, neišvengiamame žmogaus dorovinio tobulėjimo, žmogaus tapimo visaverte asmenybe procese. Šis ilgas, visą gyvenimą trunkantis tapimo procesas visuomet susijęs su kaita, nuolatinio vyksmu ir atsinaujinimu. Teatro edukologė D. Heathcote (1989, p.114) būtent pastebimą, matomą kaitą, kuri įvyksta mokiniuose teatrinės veiklos metu, įvardija kaip teatro edukacijos specifiškumą: „Jei jūs norite naudoti teatrą/dramą ugdymui, jūs turite suprasti/suvokti, kad žmogus turi patirti kaitos procesą“. Šiuo atveju kaita suvokiama kaip tobulėjimas, nes tai atitinka pozityvų humanistinį požiūrį į žmogaus prigimtį.

Humanistinės psichologijos ir pedagogikos atstovai teigia, kad žmogus nuolat tobulėja. Kiekvienas iš mūsų turime galimybę kurti save, išreikšti savo polinkius, tam tikra prasme kurti savo pasaulį, gyvenimo stilių, pabrėždami savąjį unikalumą bei saviraišką. Humanistinės pedagogikos skleidėjas Š. Amonašvili (2009) šią tobulėjimo siekį įvardija kaip vaiko vystymosi aistrą¹³ ir pabrėžia būtinybę patenkinti vaiko aistrą suaugti, lavėti ir tobulėti. Mokslininkui artima egzistencialistinė ugdymo filosofijos prieiga, išreiškianti požiūrį, kad „tobulėjama įveikus sunkumus, ir tai yra Gamtos dėsnis. Čia ir slypi pedagoginė užduotis: ugdymo procese Vaikas turi nuolat susidurti su būtinybe įveikti įvairaus pobūdžio sunkumus, o tie sunkumai – atitikti jo individualias galimybes“ (Amonašvili, 2009, p. 31-32). Meninė kūryba, dalyvavimas bet kokios rūšies meninėje veikloje, taip pat ir teatrinėje, sukuria itin palankias sąlygas šios vaiko vystymosi aistros patenkinimui: sudarant galimybę savitai išreikšti vidinį pasaulį meninė kūryba tampa reikšminga dvasinio augimo patirties kaupimo prielaida. J. Kievišas, A. Kievišas (2004) meninį ugdymą nagrinėja kaip vieną iš asmenybės dvasinės raidos ir jos skatinimo būdų. R. Gaučaitės

¹³ Vystymosi aistros – vaiko prigimties vystymasis pasireiškia per jėgas, kurias mes vadiname stichinėmis aistromis. Humanistinė individuali pedagogika teigia, kad vidinė psichinė energija, vidinė ugnis, kurią vaikui davė gamta, pasireiškia kaip trys Vaiko pagrindinės aistros (siekiai, stichiškas reiškinys): aistra Tobulėti, aistra Suaugti, aistra Lavėti. Š. Amonašvilis (2009) p. 30-35.

teigimu, meninė veikla „, asmenybei aktuali tik kaip vidinio pasaulio raiškos, savirealizacijos būdas (Bitinas, 1995; Kievišas, 1997; Kisielytė-Sadauskienė, 2003), o tokios raiškos patirtį tenka išsiugdyti visuomenėje susiformavusios pedagoginės būties sąlygomis“ (2004, p. 22). V. Matonis (2000) kognityvistų požiūrį į vaiko kūrybinių gebėjimų ugdymą interpretuoja kaip *visuminį asmens dvasios pasaulio aktyvinimą*, o meno kūrybą apskritai supranta kaip visuminio žmogaus dvasios aktyvumo išraišką. H.G. Gadamer (2003, p. 8) apibūdina tai, kaip gyvenimo pajautimo suintensyvėjimą, kylantį iš to, kad vaizduotės galia ir intelektas harmoningai vienas kitą atitinka. „Tai, ką patiriame gamtoje ar mene, yra mūsų dvasinių galių visumos atgaiva, laisva šių galių žaismė“. Meninėje kūrybinėje veikloje sinkretiškai reiškiasi visos žmogaus dvasinės veiklos rūšys – *pažintinė, vertinamoji, pertvarkomoji (kūrybinė) ir komunikacinė*.

Pažintinė dvasinė veikla - „Kognityvinės meninio ugdymo teorijos kūrėjai teigia, kad menai, kaip ir religija, ir mokslas, kitos simbolizavimo formos, yra būdingos tik žmogui. Jos sudaro atskiras žinių sritis, svarbias žmonių visuomenės išlikimui ir kūrybingumui. Kartu tai yra būdai įgyti naujų žinių ir jomis naudotis apeinant tiesioginę patirtį. Menai – nediskursinių, arba vaizdavimo, simbolių sistemos, perteikiančios prasmes, kurios negali būti perteikiamos jokia kitu būdu“ (Kazragytė, 2008, p. 19). Teatrinės veiklos metu mokiniai įgyja žinių apie teatro meną, susipažįsta su teatro rūšimis ir žanrais. Turi galimybę susipažinti su Lietuvos, Europos, pasaulio teatro formų ir naudojamų raiškos priemonių įvairove.

Pertvarkomoji (kūrybinė) dvasinė veikla - teatro raiškos priemonėmis išreiškia savo vidinį „aš“. Geba sumanyti ir įgyvendinti dramatinizavimo, režisavimo, įscenavimo idėjas. Kūrybos proceso etapų (sumanymo atsiradimas, brandinimas, įgyvendinimas, tobulinimas) pažinimas ir praktinis realizavimas. Įgyvendindami savo kūrybinius sumanymus, organizuoja vaidinimo kūrimo etapus (analizę, improvizaciją, aplinkybių konkretizavimą, mizanscenavimą). Teatrinė kūryba, kuri humanistinės pedagogikos kontekste yra žmogaus gyvenimo būtinybė ir poreikis, keičia, ugdo ir turtina žmogų, formuodama jį kaip asmenybę ir unikalią individualybę.

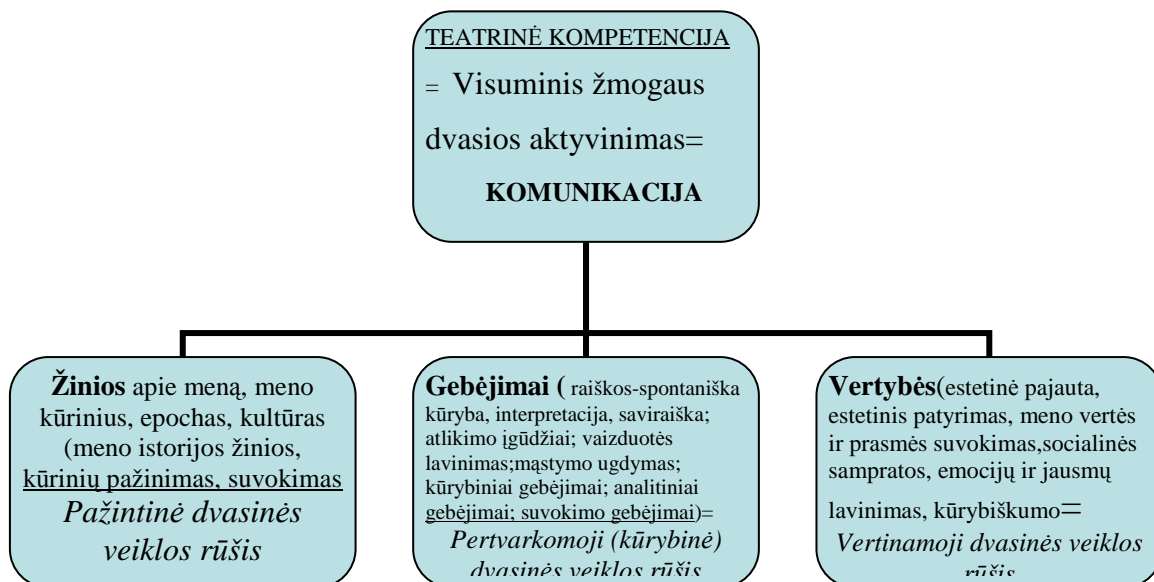
Vertinamoji dvasinė veikla - reakcijos į tai, ką matė, patyrė, jautė, savo požiūrio, nuomonės išsakymas. Paauglys turi galimybę savo asmeniniam patyrimui suteikti unikalią prasmę, analizuoti, daryti apibendrinimus, vertinti, interpretuoti įgytą patirtį, išreikšdamas savo pozityvią ar negatyvią nuomonę vienu ar kitu aspektu. „Vertindamas betarpiška reakcija, [...] išreiškia savo santykį su objektu, nurodo, kaip objektas dera su jo gyvenimo patyrimu, dvasios poreikiais, interesais, siekiais, idealais, parodo, kokią reikšmę objektas įgyja jam kaip asmeniui“ (Kazragytė, 2000, p.21). Tokiu būdu skatinama ir padedama susidaryti savus vertinimo kriterijus.

Komunikacinė – Meninio ugdymo programoje meno kūriniai apibūdinami kaip tam tikros komunikavimo formos, perteikiančios prasmes, todėl į šią savybę turėtų būti labiau

atsižvelgiama ir ugdymo procese. Pats meninio ugdymo procesas turėtų būti labiau grindžiamas menine komunikacija, nuolat keliant klausimus, ar moksleivis meno priemonėmis perteikia kūrybinius sumanymus, ar išreiškia formos elementus, ar kuriama forma pakankamai raiški, įtaigi, ar ji padeda užmegzti bendravimo ryšį. Komunikacinė meninio ugdymo kryptis leistų išvengti tiesmukiško moksleivio raiškos koregavimo, padėtų jam aiškiau pajauti ir suvokti komunikacinę meninio produkto prigimtį. Žinojimas, jog kitas asmuo (žiūrovas) žvelgia į jo kūrinį tikėdamasis komunikacinio ryšio, skatina paties moksleivio kuriamos raiškos suvokimą, kaip antai, balso skambėjimo kalbant, kūno judėjimo pajautimą vaidinant ar šokant. Tai skatina kuriančio moksleivio intuicijos, jausmų ir protinės veiklos sąveiką. Bendravimą scenoje ir gyvenime galima suvokti kaip nuolatinį improvizavimą, ieškojimą ir atrinkimą pačios tiksliausios kuriamą veikėjo paveikslą labiausiai atitinkančios plastinės ir žodinės išraiškos. Anot V. Kazragytės (1995), gyvybę bendrauti įkvepia spontaniškumas (pasąmonės impulsai, intuicija), kuris grąžina mokinį prie jo tapatumo, individualumo ir bendrųjų žmogaus vertybių išreiškimo savyje bei jų išvėgimo kitame. Bendravimas – tai žmonių abipusis supratimas, komunikavimas. Teatras yra visuminis bendravimo menas, kuris labiau nei kitos meno sritys moko būti savimi tarp kitų – išreikšti save. A. Gaižučio žodžiais, čia „kiekvieno individuali kūryba įgyja prasmę tik būdama dialogiška“, teatras „ugdo žmoguje grupės jausmą, mokėjimą su kitu „aš“, kitokiu „aš“ bendrauti, bendradarbiauti ir siekti vieno tikslo – Kūrybos tikslo“ (Gaižutis, 1997, p.1-2). Teatrinėje veikloje pagal H. Gardnerio (1993) išskirtus 7 intelekto tipus (kalbinį, muzikinį, loginį-matematinį, kūniškąjį kinestezinį, vidinį asmeniškąjį, tarpasmeninį/bendravimo) labiausiai pasireiškia tarpasmeninis/ bendravimo intelektas. Tikėtina, kad teatro edukacija mokykloje aktuali ir svarbi tarpasmeninės komunikacijos aspektu. Dalyvavimas teatrinėje veikloje atitiktų vieną iš svarbiausių paauglio interesų – būti grupėje, o vėliau, tinkamai ir profesionaliai organizuojant teatrinę veiklą, skatintų ir meninių interesų formavimąsi.

Kadangi šiandien ugdymas suprantamas kaip įvairių asmens kompetencijų¹⁴ plėtojimas, tai į žmogaus dvasinės veiklos rūšis galime pažvelgti per kompetencinę prieigą (žr.3 pav.):

¹⁴ *Kompetencija* – asmens žinios, įgūdžiai, gebėjimai, požiūriai, vertybės, esančios žmogaus viduje ir pasireiškiančios sėkmingais žmogaus konkrečios srities veiklos, darbo rezultatais (Jucevičienė, 2007).

3 pav. (Remtasi E. Musneckienės (2004) sudaryta meninės kompetencijos struktūra.)

Išanalizavus teorinę literatūrą, galima teigti, kad mokinio (9 – 12 kl.) meninius interesus turėtų atitikti edukacinė teatro paslauga, kurios kokybė yra išreikšta triada – *sąlygos - veikla - rezultatas* (5 lent.).

Edukacinių teatro paslaugų kokybės prielaidos

Sąlygos	
Materialinė bazė	<p style="text-align: center;"><u>Erdvės organizavimas:</u></p> <p><i>Patalpa:</i> erdvi, bet ne per didelė, jauki, tvarkinga, apsaugota nuo pašalinio šurmilio ir ryškios saulės šviesos (būtina, kad kabėtų dienos šviesa tamsinančios užuolaidos).</p> <p style="text-align: center;">Tikslinga išskirti tokius <i>draminės veiklos kampelius:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaidinimo(ruošiamasi vaidinti, bandomi ir tobulinami vaidybiniai veiksmai) • Rašymo ir informacijos(vieta ir priemonės skaityti, interpretuoti, atlikti kūrybines rašymo užduotis. Jame laikoma teatrinė bibliotekėlė, surinkta ikonografinė medžiaga, mokyklos teatro metraštis, klasės ir asmeniniai dramos dienoraščiai) • Dailinio apipavidalinimo (projektuojama scenos erdvė, dekoracijos, veikėjų kostiumai, reikmenys, kuriami vaidinimo programėlių, skelbimų eskizai ir kt. Čia turėtų stovėti scenos „dėžė“ (maketas). • Muzikinio apipavidalinimo vieta, kur projektuojamas ir apipavidalinamas muzikinis ir buitinis įgarsinimas. Kampelis įrengiamas ten, kur laikoma muzikos aparatūra ir instrumentai. • Gamybinis(įrengiamas dekoracijų, reikmenų, medžiagų ir priemonių laikymo vietoje. Čia kūrybiškai pasirenkami ir pritaikomi turimi daiktai bei nesudėtingai pasigaminami nauji. <p style="text-align: center;"><u>Veiklai rekomenduojama turėti:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Aprangos detalių:</i> apsiaustų, skrybėlių, juostų, kostiumų, karūnų, tam tikrų drabužių (senas paltas, mergaitės suknelė, etnografinis sijonas), įvairių audeklų atraižų, iš kurių lengvai pagaminamos teatrinė kostiumų detalės arba panaudojamos sceniniams simboliams. • <i>Buitinių ir butaforinių reikmenų:</i> namų apyvokos daiktų, laikrodį, krepšelį, botagą, kardą, lazdele, virvę, dirbtinę gėlę, paveikslą, ratukus, skėtį, medžio lapų, šakų bei priemonių ir medžiagų, atstojančių tikrus daiktus. • <i>Universalaus naudojimo dekoracijų:</i> įvairių formų dydžių, spalvų konstrukcijų kubų ir širmų, dekoracijų detalių: medžio, namo, gėlės, žvaigždės, graikiškos kolonos siluetą ir kt. • <i>Keletą apšvietimo įrenginių.</i> • <i>Muzikinio įgarsinimo įrangą</i> su įrašais. • <i>Keletą muzikos instrumentų</i> (metalofoną, būgnelį, skudučius, kankles), garsams išgauti priemones (varpelis, švilpynė, belstukai ir pan.). • <i>Grimo reikmėms stalą, veidrodžius.</i>
Pedagogai :Teatro mokytojas/vyr. mokytojas/metodininkas/eks pertas	<ul style="list-style-type: none"> • Vedlys, kuris skatina mokinių pastangas. • Kuria dvasinę ir materialinę aplinką ugdymui. • Organizuoja dramos (teatro) veiklą, sukonkretindamas ugdymo turinį ir kurdamas savo individualią ugdymo programą. • Užtikrina gerą kūrybinę atmosferą. • Stimuliuoja moksleivių jausmų pasaulį, • Suteikia galimybę moraliai tobulėti, • Lavina estetinį požiūrį į meno vertybes.

	<ul style="list-style-type: none"> • Puoselėja mokinių kūrybinį atsivėrimą skatinančią ir palaikančią atmosferą • Sudaro sąlygas, kad mokiniai jaustųsi saugūs ir pasitikintys, nebijotų rodyti jausmų, fantazuotų ir improvizuotų. <p style="text-align: center;"><u>Ypatinga reikšmė</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • mokytojo asmenybei, gebėjimams, dalykiniam ir pedagoginiam pasirengimui, • mokytojo asmeninėms savybėms, tokioms kaip polinkis ir entuziazmas bendrauti su vaikais, jaunimu, meilė teatrui, artistiškas, žaismingumas, humoro jausmas. <p style="text-align: center;"><u>Mokytojo vaidmenys:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Psichologas. ✓ Ugdytojas. ✓ Teatro pedagogas. ✓ Teatro režisierius.
Administracijos požiūris	
Aplinka	<ul style="list-style-type: none"> • Geros darbo sąlygos • Demokratiška atmosfera • Teigiamas emocinis mokytojo ir mokinių nusiteikimas • Netradiciniai darbo metodai
Veikla/Procesas	
Formos	<ul style="list-style-type: none"> • Pamoka • Teatro būrelis • Teatro studija • Forumo teatras • Proceso drama • Psichodrama • Bendri projektai su profesionaliais teatrais • Bendri projektai su mėgėjų teatrais • Interaktyvūs kultūriniai teatro meno seminarai • Integraciniai meno projektai • Šimtadienių spektakliai, kuriuos režisuoja profesionalūs aktoriai ir režisieriai • Šimtadienių spektakliai, kuriuos režisuoja mokyklos pedagogai • Profesionalių teatro kolektyvų spektakliai mokykloje • Mėgėjų teatro spektakliai mokykloje • Šešėlių teatras • Lėlių teatras
Metodai/Būdai	<ul style="list-style-type: none"> • Klasikinė režisieriaus darbo metodika • Etiudų metodas • Teatriniai pratimai ir žaidimai • Improvizacija • Kūrybiniai namų darbai • Diferencijuotas meno mokymas(is)

		<ul style="list-style-type: none"> • Forumo teatras • Proceso drama • Psychodrama
Rezultatas > Meninė /teatrinė kompetencija> Išsiauklėjimas		
Žinios	Pažinti ne dvasinės veiklos rūšis	Žinios apie meną, meno kūrinius, epochas, kultūras (meno istorijos žinios) kūrinių pažinimas, suvokimas
Gebėjimai	Vertinamoji dvasinės veiklos rūšis Perwarkomoji (kūrybinė) dvasinės veiklos rūšis	Raiškos gebėjimai: <ul style="list-style-type: none"> • <i>spontaniška kūryba,</i> • <i>interpretacija</i> • <i>saviraiška;</i> atlikimo įgūdžiai; vaizduotės lavinimas; mąstymo ugdymas; kūrybiniai gebėjimai analitiniai gebėjimai; suvokimo gebėjimai
Vertybės	Vertinamoji dvasinės veiklos rūšis	<ul style="list-style-type: none"> • estetinė pajauta, • estetinis patyrimas, • meno vertės ir prasmės suvokimas, • socialinės sampratos, • emocijų ir jausmų lavinimas, • kūrybiškumo lavinimas, • humanistinių vertybių internalizacija

Teorinės literatūros analizė parodė, kad:

- Meninių interesų raiška tampa aktuali siekiant asmens savirealizacijos, todėl paauglystėje meninių interesų skatinimą ir tinkamų sąlygų jų plėtotei sudarymą galime vertinti kaip labai svarbią, vaiko prigimtinių teisių įgyvendinimo sąlygą.
- Meniniai ir kultūriniai potyriai, interesai ir poreikiai padeda atsiskleisti vaiko originalumui, individualybei. Šie skatina kūrybingumą, kurio dėka realizuojamas paauglio saviraiškos poreikis.
- Paauglystės laikotarpiu itin svarbu neužgniaužti mokinių bendravimo su menu poreikio, sudaryti galimybę gilinti žinias bei įpratinti realizuoti save kūryboje.
- Kaip vieną iš svarbiausių paauglystės amžiaus tarpsnio ypatybių galima įvardinti paauglių emocionalumą. Mokslininkų įrodyta, kad emocijų išgyvenimų reikšmė psichofizinei brandai galėtų tapti itin reikšminga prielaida meniniams interesams formuoti(is).

- Šiandien aktualu analizuoti vieną iš galimų paauglio interesų, t.y. interesą teatrui, siekiant aktyvinti visuminį paauglio *dvasios pasaulį*.
- Teatrinės veiklos/raiškos metu, įgydami estetinę patirtį, paaugliai turi realią galimybę patys atrasti ir pasirinkti moralines vertybes, o tai prisideda prie vieno iš svarbiausių paauglystės amžiaus tarpsnio uždavinių išsprendimo, t.y. vientiso identiteto sukūrimo.
- Tikėtina, kad teatro edukacija mokykloje aktuali ir svarbi tarpasmeninės komunikacijos aspektu. Dalyvavimas teatrinėje veikloje atitiktų vieną iš svarbiausių paauglio interesų – būti grupėje, o vėliau, tinkamai ir profesionaliai organizuojant teatrinę veiklą, skatintų ir meninių interesų formavimąsi.
- Edukacinė teatro paslauga – nemateriali veikla, prisidedanti prie žmonių poreikio teatro menui tenkinimo, suteikianti teatrinę ir estetinę kompetenciją bei socialinės kultūros pagrindus, tenkinanti saviraiškos ir pažinimo poreikius.
- Edukacinės teatro paslaugos kontekste priimtinausias švietimo paslaugos kokybės kaip transformacijos suvokimas, t.y. paties mokinio kaita, jo asmenybės ir elgsenos kaita.
- Paaugliui teikiamos švietimo, taip pat ir edukacinės teatro, paslaugos kokybę galima išreikšti triada: sąlygos – veikla/procesas – rezultatas.

2. MOKINIŲ MENINIŲ INTERESŲ IR EDUKACINIŲ TEATRO PASLAUGŲ ATITIKTIS ŠIUOLAIKINĖJE LIETUVOS MOKYKLOJE

2.1. Paauglių požiūris į edukacines teatro paslaugas, teikiamas mokykloje: kokybinis tyrimas

Kokybinio tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kokie mokinių (9 - 12 kl.) meniniai interesai atsiskleidžia ugdymo realybėje ir kaip jie tenkinami konkrečioje edukacinėje aplinkoje.

Tyrimo instrumentas. Svarbu ištirti realią situaciją praktikoje, todėl šia kryptimi ir buvo nukreiptas kokybinis tyrimas. Pasirinktas laisvo išsiskyto raštu (rašinėlio) metodas. B.Bitino (2002, p. 46) teigimu, „L tipo (anglų klb.*life* – gyvenimas) duomenys klasikinėje pedagogikoje yra pagrindinė informacija apie ugdytinius bei ugdytojų veiklą. <...> Ugdymo diagnostikoje šiai grupei priskirtini duomenys, gaunami stebėjimo, pokalbio ir laisvo išsiskyto raštu (rašinėlio) metodais“. Rašinys¹⁵, „kuris yra vaiko kalba realizuotas „šnekos“ aktas, kalbant raštu garsinės raiškos inventoriumi – kalba. Nestandartizuotas rašinio (laisvojo) tipas menkina (bet neignoruoja) jo vaidmenį kiekybinės diagnostikos kontekste, tačiau, pasak B.Bitino (2002), svarbus atliekant kokybinius tyrimus“ (Šaparnytė, 2007, p. 64).

Analizuojant rašinius buvo suformuluoti klausimai tyrimo duomenų interpretacijai.

Kokybinio tyrimo klausimai:

1. Kokios teatrinės veiklos pasirinkimo priežastys?
2. Kokius interesus išreiškia 9-12 kl.mokiniai dalyvaudami teatrinėje veikloje?
3. Ar išreiškia 9 - 12kl. mokiniai meninius interesus, rinkdamiesi teatrinę veiklą mokykloje?
4. Ar pasirinkta teatrinė veikla mokykloje pateisina mokinių lūkesčius?
5. Kokias sąlygas mokiniai įvardija kaip tinkamas meninių/teatrinų interesų raiškai?
6. Kokia dalyvavusiems tyrime mokiniams teatrinės veiklos asmeninė prasmė?
7. Ar siūloma teatrinė veikla atitinka paauglio meninius interesus pedagoginėje realybėje?

¹⁵ L tipo (anglų klb.*life* – gyvenimas) duomenys (Bitinas, 2002, p.54).

Aprašymas, kaip buvo rinkti duomenys: tyrimas buvo organizuotas 2009 m. balandžio mėn. Šiaulių miesto Moksleivių namuose (neformaliojo švietimo mokykloje). Rašini „Mano svajonių teatro būrelis“ rašė 14 paauglių teatro repeticijos metu. Mokiniai supažindinti su tyrimo tikslu, garantuotas anonimiškumas, laikytasi savanoriškumo principo.

Duomenų analizė:

Procedūra:

- Mokinių rašinių „Mano svajonių teatro būrelis“ tekstų, kaip duomenų šaltinio, panaudojamas.
- Tyrimui tinkamos medžiagos atrinkimas;
- Įrašas analizuojamas iš visų pusių;
- Analizės rezultatai pateikiami interpretacijos forma

6 lentelė

Rašinėlių interpretacinės analizės etapų turinys (pagal E. Šaparnytę, 2007)

ETAPAI	TURINYS
Techninis tekstų rengimas ir jų atranka analizei	<ul style="list-style-type: none"> • Iš 14 mokinių (9-12 kl.) rašinių interpretacinei analizei buvo atrinkti visi 14 tekstų. Atrankos kriterijus – galimybė kuo išsamiau ir tiksliau apibūdinti kiekvieno konkretaus mokinio, dalyvaujančio teatrinėje veikloje, patyrimą. Tyrimui atrinkti visi rašiniai, nes „kiekvieno iš jų, kaip duomenų šaltinio, nauda yra reikšminga, kadangi pateikia informaciją apie kiekvieno konkretaus mokinio, dalyvaujančio teatrinėje veikloje, patyrimą“(Kardelis, 2007, p.230). • Rašinių tekstų skaitymas ir “pervedimas” į “Rašinio (n) pirminės analizės protokola”(žr. priedą Nr.1). Protokolo pirmajame lape buvo fiksuojami demografiniai respondentų duomenys, rašinyje esančių sakinių, žodžių, pastraipų skaičius, pastabos (apie atliktus žodžių, sakinių skaičiavimus ir pan.) Antrajame lape žymimi visi atitinkamo rašinio sakiniai, kiekvienam sakiniui skiriant atskirą eilutę. Sakiniai sunumeruoti ir antroje lentelės dalyje numatyta grafa analitinėms pastaboms (memoms¹⁶), apie sakinio kaip prasminio semantinio teksto vieneto priskyrimą tam tikrai subkategorijai ar kategorijai, bei kitoms pastaboms.
Tyrimo duomenų analizė	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuojant pirminės analizės protokolus, užrašinėjamos analitinės pastabos(žr. priedą1). Konstruojama prasminių kategorijų ir subkategorijų sistema. Užrašytos analitinės pastabos (memos) susijusios su kuriamos kategorijų ir subkategorijų sistemos galima struktūra, tobulinimu, prasmių tarpusavio ryšiais. Naudojamasi nuolat iš duomenų kylančiomis kategorijomis. Naudojant nuolatinio lyginimo metodą nauji duomenys nuolat lyginami su jau turimais. Kategorijų ir subkategorijų sistema per visą duomenų analizės laikotarpį buvo nuolat koreguojama. • Išskirtos sąlyginės (pirminės) kategorijos, išreikštos kasdieniniais, gyvenimiškais

¹⁶ E. Ramanauskaitė (2002) teigia, kad analitinės pastabos yra svarbi kokybinės analizės technika (Šaparnytė, 2008)

	terminais. Vienas sakinyss pagal savo turinį/prasmę galėjo būti priskirtas ne vienai kategorijai, bet kelioms.
	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstai (14 rašinių tekstai, t.y. prasminiai semantiniai vienetai – sakiniai) išskirstyti į atskiras problemines sritis (t.y. atliktas duomenų kodavimas), kurių kiekvienam suteiktas pirminis (sąlyginis) pavadinimas. • Sąlyginės pirminės kategorijos redukuotos į subkategorijų ir kategorijų sistemą.
Interpretacija ir konceptualizavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuojamoms sritims suteikiami galutiniai pavadinimai. • Kategorijų interpretacija. Pateikimas.

Toks duomenų sisteminimo būdas buvo pagrindu numatytiems tyrimo uždaviniams spręsti. Tuo remiantis išskirtos 5 analizuojamos sritys: „Priežasčių poveikis, renkantis teatrinę veiklą“, „Palankios raiškos sąlygos tenkinant mokinių interesą teatrui“, „Dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvai“, „Teatrinės veiklos asmeninė prasmė“, „Lūkesčių patenkinimas pasirinkus teatrinę raišką“.

Teatrinės veiklos pasirinkimo priežastis paaugliai apibūdina kategorijomis „Tėvų įtaka“, „Draugų įtaka“, „Vaiko saugumo reikalavimų patenkinimas“, „Interesas įvairių dalykų mokymuisi“ „Smalsumas“, „Estetiniai interesai“, „Meniniai interesai/Interesas teatro menui“.

7 lentelė

PRIEŽASČIŲ POVEIKIS, RENKANTIS TEATRINĘ VEIKLĄ

(kategorijos ir subkategorijos)

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai ¹⁷
Draugų įtaka	<i>Pasiūlė draugai</i>	2	„<...>pasiūlė draugė<...>. „<...>geriausia draugė mane atsivedė.“
Tėvų įtaka	<i>Atvedė mama</i>	1	„<...> atvedė mama. Aš labai nenorėjau<...>“
Vaiko saugumo reikalavimų patenkinimas	<i>Pažįstami vadovai</i>	1	„<...>seniai pažįstu vadovus ir vieną gražią dieną pradėjau jį lankyti.“
Smalsumas	–	2	„<...>panorau ir save išbandyti šioje srityje.” „<...>be galo įdomu<...>”.
Pažintiniai	<i>Noras pažinti ir analizuoti save ir</i>	1	„<...>pažinti save, aplinką, mokytis ją

¹⁷ Išsamus analizuojamų kategorijų ir subkategorijų turinys pateikiamas 2 priede.

interesai	aplinką		analizuoti.”
Meniniai interesai/Interesa s teatro menui	<i>Noras pažinti teatro meną</i>	1	„<...> atėjau, nes norėjau susipažinti su teatro ABC“.
	<i>Patinka teatro menas</i>	3	„<...>mėgstu lankytis teatre<...>” „<...>atvedė meilė spektakliui, meilė scenai“ „<...>visada traukė toks menas, tokia jo forma.”
	<i>Domina vaidyba</i>	2	„<...>suvaidinsiu daug įvairių vaidmenų.“ „<...>meilė vaidybai įgimta.“
	<i>Emocijų raiška personažo pagalba</i>	1	„<...>galėčiau atskleisti save, patikėti savo jausmus personažui.”
	<i>Savirealizacija</i>	1	„<...>turi turėti sfera, kurioje gali save realizuoti“
	<i>Sąmoningas teatrinės veiklos pasirinkimas</i>	1	„<...>tai gyvenimas, tai pasirinkimas.“

Labiausiai akcentuojamas kategorijos „Meniniai interesai/Interesas teatro menui“ turinys, silpniau „Smalsumas“, „Draugų įtaka“, silpniausiai „Tėvų įtaka“, „Vaiko saugumo reikalavimų patenkinimas“, „Interesas įvairių dalykų mokymuisi“ ir „Estetiniai interesai“.

Kategorija „**Draugų įtaka**“ ir ją paaiškinanti subkategorija „**Pasiūlė draugai**“ patvirtina Boehm ir kt. (1999, cit. Mayers, p. 228) nuomonę, kad paaugliams „<...> bendraamžių pritarimas yra svarbus“, dažnai jie renkasi užsiėmimus, kuriuos „<...>pasiūlė draugė“ arba „<...>geriausia draugė mane atsivedė“. M. Csikszentmihalyi, U. Schiefele (1996) atliktų tyrimų rezultatai patvirtina, kad draugai yra svarbi priežastis, renkantis dalyką: atitinkama veikla teikia daugiau malonumo, kai jie būna tarp draugų ar bendraklasių. Paaugliai nepaliaujamai tikrinasi, identifikuoja su bendraamžiais, todėl draugų, o ypač artimiausių, įtaka yra svarbi. Meninių dalykų mokytojai per paauglius, kurie išreiškia interesą menui (teatrui, dailei, muzikai ir kt.), galėtų „pritraukti“ ir jų draugus, kurie tokio intereso neišreiškė.

Kategorijos „**Tėvų įtaka**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „Atvedė mama“ turinys silpnai akcentuotas ir tai sutampa su J.Pikūno ir A.Palujannskienės (2001), Mayers (1999) ir kt. mokslininkų nuomone, kad paauglystėje ypatingai ryškus emocinės nepriklausomybės siekis, todėl didžiausia įtaka patiriama iš kitų artimiausioje (*ne šeimos*) aplinkoje esančių žmonių.

Kategorijos „**Vaiko saugumo reikalavimų patenkinimas**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „**Pažįstami vadovai**“ turinys leidžia teigti, kad paauglio veiklos pasirinkimą kartais gali įtakoti išankstinė pažintis su būrelio vadovu. Teiginys „*Džiaugiuosi, kad seniai*

pažištu vadovus ir vieną gražią dieną jį pradėjau lankyti“ rodo teigiamas paauglės emocijas susijusias su tuo, kad ji „*seniai pažįsta vadovus*“. Vadinasi, ji iš pradžių stebėjo juos, vertino, ir tik vėliau pasirinko būtent šitų pedagogų vadovaujamą būrelį. Tikėtina, kad paauglė išankstinę pažintį vertina kaip tam tikrą saugumo garantą: ji vadovus stebėjo, su jais bendravo, šiek tiek pažįsta, žino apie jų veiklą, pasitiki jais, todėl, atėjusi į pirmąjį užsiėmimą, jautėsi saugesnė, ne tokia vieniša nepažįstamų bendraamžių akivaizdoje. Verta atkreipti dėmesį į S. Perrin (2004) akcentuotą paauglystės paradoksą: jie atmeta suaugusiuosius, bet būtent šiame periode suaugusiųjų buvimas šalia paauglio būtinas. Todėl dažnai meninių dalykų mokytojas neretai paaugliui tampa pagrindiniu suaugusiųjų pasaulio atstovu, kurį jis vertina, juo pasitiki, ima mėgdžioti, renkasi jo dalyką.

Kategorija „**Pažintiniai interesai**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „*Noras pažinti ir analizuoti save ir aplinką*“ turinys patvirtina D.G. Mayers (2008) nuomonę, kad „plėtojantis paauglių mąstymo gebėjimams, tobulėja jų socialinis sąmoningumas“. Tai iliustruoja tyrime dalyvavusios paauglės teiginys „*Man be galo įdomu vis giliau pažinti save, aplinką, mokytis ją analizuoti.*“ Tikėtina, kad pasirinkdama teatrinę veiklą, paauglė išvelgia galimybę „mokytis pažinti“ ir „mokytis analizuoti“, nes vystantis formalioms operacijoms, paaugliai *igyja gebėjimą abstrakčiai mąstyti* ir šitą gebėjimą realizuoja giliau pažindami ir analizuodami save bei aplinką.

Kategorijos „**Smalsumas**“ turinys rodo išryškėjusį paauglio asmenybės aktyvumą, kuris skatina viskuo domėtis, viską pažinti: „*<...>panorau ir save išbandyti šioje srityje.*“, „*<...>be galo įdomu<...>*“. Paauglystė - savęs tyrinėjimo, savęs atradimo metas, todėl natūralus smalsumas dažnai atveda mokinį į meninių dalykų užsiėmimus. Smalsumas – vienas iš intereso veiksmų. Filsofo N. Goodman (1968) įsitikinimu, „pagrindinis motyvas, traukiantis žmogų prie meno kaip ir prie mokslo yra tas pats - smalsumas¹⁸, o kaip to atlygis gaunama išvalga, naujas supratimas apie pasaulį bei pasikeitęs santykis su juo“ (Kazragytė, 2008, p.19). Todėl meninių dalykų mokytojams aktualu paauglių smalsumą priimti, kaip labai svarbų meninio intereso raiškos veiksnį.

Kategoriją „**Meniniai interesai/Interesas teatro menui**“ ir ją paaiškinančias subkategorijas „*Noras pažinti teatro meną*“, „*Patinka teatro menas*“, „*Domina vaidyba*“, „*Emocijų raiška personažo pagalba*“, „*Sąmoningas teatrinės veiklos pasirinkimas*“, „*Savirealizacija*“ tyrime dalyvavę paaugliai akcentavo labiausiai. Galima daryti prielaidą, kad meninę veiklą paaugliai renkasi pakankamai motyvuotai. Jie lanko teatrinės raiškos užsiėmimus, nes jiems patinka teatro menas („*<...>mėgstu lankytis teatre<...>*“, „*<...>atvedė meilę*

¹⁸ *Smalsumas* (angl. curiosity) – noras ką nors sužinoti, vidinis aktyvumas, skatinantis tiriamąją veiklą. Smalsumą paprastai kelia aplinkos neįprastumas, naujumas. Jis skatina veiklą: iš smalsumo gyvūnai gali įveikti sudėtingas kliūtis, iškęsti skausmą, nepaisyti baimės. Smalsumas būdingas ir kūdikiams, todėl daugelis tyrinėtojų laiko jį įgimtu. Smalsumo patenkinimas padeda vaiko intelekto brendimui, skatina jo kūrybiškumą (Psichologijos žodynas (1993), p. 280)

spektakliui, meilė scenai“ „<...>visada traukė toks menas, tokia jo forma.”) ir nori giliau jį pažinti („<...> nes norėjau susipažinti su teatro ABC“). Kai kuriuos iš jų domina konkreti šios raiškos sritis „vaidyba“, su kuria dažniausiai paaugliams asocijuojasi visas teatro menas.

Kaip vieną iš svarbiausių paauglystės amžiaus tarpsnio ypatybių mokslininkai įvardija paauglių emocionalumą. Paauglių emocijas tyrinėję autoriai (V. Aramavičiūtė, 1998; R. Žukauskienė, 1996; R. Arnheim, 1986; Erikson, 1968 ir kt.) akcentuoja emocinių išgyvenimų reikšmę psichofizinei brandai. Todėl verta atkreipti dėmesį į subkategorijos „**Emocijų raiška personažo pagalba**“ turinį. Tyrime dalyvavusi paauglė teigia: „<...> į teatrą atėjau, kad galėčiau atskleisti save, patikėti savo jausmus personažui“. Galima numanyti, kad mergaitė nedrįsta atskleisti, parodyti atvirai savo jausmų kitiems. Ji į teatro būrelį užsiėmimą atėjo todėl, kad nori „patikėti savo jausmus personažui“ ir personažo pagalba pasidalinti savo jausmais su kitais. Personažas tampa „kauke“, už kurios mergaitė *tarsi* pasislepia: jos jausmai perduodami „kaukei“, personažui. Ji tampa lyg ir neatsakinga už savo jausmus. Šią atsakomybę ji „perduoda“ personažui ir tokiu būdu „išsilaisvina“, tampa drąsesne, išvengia tiesioginės kritikos. G. Beresnevičiaus teigimu (2006) bet kokia baimė, tame tarpe kritikos, slopina saviraišką. Todėl, tikėtina, paauglė pasirinko teatrinę veiklą todėl, kad, patikėdama savo jausmus personažui, nebijodama aplinkinių kritikos, galėtų reikšti *savo emocijas*. Teatro būrelyje mergaitė *gali atskleisti save*, t.y. „pasidaryti matoma“, „iškilti prieš akis“ (Lkž) kitiems, nebijant aplinkinių kritikos. Nors pagrindinė teatro būrelio lankymo priežastis - savęs atskleidimas, saviraiška, tačiau galima išvelgti ir intereso teatrui apraišką – paauglė nori išreikšti savo jausmus *teatrinio personažo pagalba*.

Subkategorijos „**Savirealizacija**“ turinį iliustruoja mokinio teiginys „*Kiekvienas žmogus turi turėti sferą, kurioje gali save realizuoti*“. Paauglys išreiškia tvirtą nuomonę apie savirealizacijos būtinybę kiekvienam žmogui. Galima teigti, kad šis paauglys natūraliai, remdamasis asmeniniais samprotavimais, deklaruoja vieną iš pagrindinių žmogaus teisių, t.y. teisę visiškai realizuoti savo intelektines ir kūrybines galias. Humanistinės psichologijos atstovų požiūriu asmens siekimas atskleisti visus savo gabumus ir sugebėjimus išreiškia Maslow poreikių piramidės aukščiausiąjį lygmenį, kurį sudaro *savirealizacijos* arba *savęs aktualizacijos* poreikis.

Išanalizavus rašinių duomenis, galima teigti, kad tyrime dalyvavusių mokinių teatrinės veiklos pasirinkimą lėmė **išorinės** („*Tėvų įtaka*“, „*Draugų įtaka*“) ir **vidinės** („*Vaiko saugumo reikalavimų patenkinimas*“, „*Pažintiniai interesai*“, „*Smalsumas*“, „*Savirealizacija*“, „*Estetiniai interesai*“, „*Meniniai interesai/Interesas teatro menui*“) **priežastys**. Tačiau tikėtina, kad vidinės priežastys, kurias lemia išryškėjęs asmenybės aktyvumas, šiame amžiaus tarpsnyje šiems mokiniams yra svarbesnės. Poreikis suvokti save kaip asmenybę, savimonės formavimosi

ir tapatybės paieškų pradžia skatina paauglio smalsumą, norą asmeniškai išbandyti įvairias veiklas. Dauguma tyrime dalyvavusių mokinių išreiškė tiesioginį interesą teatro menui, teatrinę veiklą pasirinkdami sąmoningai, nepriklausomai nuo tėvų ar bendraamžių įtakos. Panašią nuomonę patvirtina ir D. Rakauskienės 2005 m. atliktas „Mokinių teigiamo požiūrio į meninę veiklą skatinimas“ tyrimas, kurio metu nustatytas tėvų ir mokytojų požiūris apie vaikų apsisprendimą sąmoningai (savo noru) lavinti gebėjimus meninėje veikloje: 80% tėvų ir 87% mokytojų teigia, kad tokį norą labiausiai sąlygoja vidinė motyvacija.

Palankias raiškos sąlygas tenkinant mokinių interesą teatrui paaugliai apibūdina kategorijomis „Materialinė bazė“, „Pedagogas“, „Aplinka“.

8 lentelė

PALANKIOS RAIŠKOS SĄLYGOS, TENKINANT MOKINIŲ INTERESĄ TEATRUI

(kategorijos ir subkategorijos)

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai ¹⁹
Materialinė bazė	<i>Patalpos</i>	3	„<...>didelė salė, persirengimo kambariai.“ „<...>didelėse salėse.“ „<...>didele scena, žiūrovų sale<...>“
	<i>Dekoracijos</i>	1	„<...>turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų<...>“
	<i>Butaforija/Rekvizitas</i>	2	„<...>su dar didesniu daigtų asortimentu<...>“, „<...>nuo gražiausio rekvizito<...>“
	<i>Kostiumai</i>	1	„<...>turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų, personažų drabužių<...>“
	<i>Muzikinio įgarsinimo įranga</i>	1	„<...>gera garso aparatūra<...>“
Pedagogas	<i>Geras žmogus</i>	1	„<...>turėtų būti labai geri<...>“
	<i>Išklausantis</i>	1	„<...>išklausantys<...>“
	<i>Jaunatviškas</i>	1	„<...>pamėgau ir dėl jaunatviškų širdimi vadovų<...>“
	<i>Meilė darbui</i>	1	„<...>kurie myli savo darbą.“
	<i>Mokinių veikos vertinimas</i>	1	„<...>papeikia (bet tai sveika) ir pagiria.“

¹⁹ Išsamus analizuojamų kategorijų ir subkategorijų turinys pateikiamas 3 priede.

	<i>Skatina mokinių pastangas</i>	1	„<...>patinka vadovų visapusiškas palaikymas”
	<i>Aktyvi humanistinė pozicija</i>	1	„<...>skatina mus būti būtent tais žmonėmis, kurie keis pasaulį į gerąją pusę.“
	<i>Naujų idėjų generatorius</i>	1	„Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja<...>“
	<i>Sudaro tinkamas sąlygas saviraiškai ir kūrybiškumui plėtotis</i>	2	„<...>vadovai duoda didžiausią laisvę<...>“ „<...>padedą kurti<...>”
Aplinka/ Atmosfera	<i>Geros darbo sąlygos</i>	3	„<...>svajoju lankyti tokį teatrą,kuriame nieko netrūktų.“ „<...>tinkamos sąlygos vaidinti<...>“ „<...>tinkamomis sąlygomis repetuoti bei statyti naujus spektaklius<...>“
	<i>Saugi, pasitikėjimą skatinanti aplinka</i>	9	„<...>vieta, kurioje<...>, galiu atsiverti, nebijoti būti savimi<...>“ „<...>labai draugiški vaikai<...>” „<...>studija man kaip antra šeima<...>” “<...>atsivėrimas kitiems kuria pasitikėjimą grupėje<...>“ „<...>gali parodyti, ką moki<...>”
	<i>Kūrybiškumą skatinanti aplinka</i>	3	„<...>vieta, kurioje galiu kurti<...>“ „<...>kolektyvas labai kūrybingas ir draugiškas.” „<...>galiu jausti euforiją ir visišką laisvę.“
	<i>Teigiamas emocinis nusiteikimas/gera nuotaika</i>	6	„Jis yra labai nuostabus, tikrai džiaugiuosi <...>“ „<...>labai patinka<...>” “<...>teatras man vienas didžiausių džiaugsmų.“ „<...>esu labai patenkintas<...>” „Atmosfera ten nuostabi.”

Labiausiai akcentuojamas kategorijos „Aplinka“ turinys, silpniau „Pedagogas“ ir „Materialinė bazė“.

Kategorija „**Materialinė bazė**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „**Patalpos**“, „**Dekoracijos**“, „**Butaforija/Rekvizitas**“, „**Kostiumai**“, „**Muzikinio įgarsinimo įranga**“ rodo, kad paaugliai kelia aukštus reikalavimus materialinei bazei: „<...>didelė salė, persirengimo

kambariai.“, „<...>didele scena, žiūrovų sale<...>“, „<...>turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų, personažų drabužių<...>“, „<...>gera garso aparatūra<...>“. Svajonių teatras²⁰ siejamas su *tinkamomis vaidinimui patalpomis*, t.y. didele sale ir persirengimo kambariais. Kadangi tokios sąlygos įvardijamos kaip svajonė, tikėtina, kad šiuo metu tokių sąlygų nėra. Rašinio autorė kaip vieną iš svajonių išskiria persirengimo kambarį. Galima numanyti, jog mergaitės lankomo būrelio vadovai reikalauja ar pageidauja, kad užsiėmimų metu mokiniai persirengtų tik repeticijoms skirta apranga. Kadangi persirengimui nėra tinkamų sąlygų, tai tikėtina, kad paauglės mergaitės išgyvena nesaugumo ir nepatogumo jausmą, kada reikia rengtis kartu su berniukais vienoje patalpoje arba eiti persirengti į tualetą, kur nėra tinkamų sąlygų.

Tinkamas sąlygas veiklai (pratimams, etiudams, vaidinimo sukūrimui) taip pat apsprendžia ir priemonės, kurios naudojamos veiklos metu. Galima numanyti, kad veiklai būrelyje nepakanka teatrinės butaforijos ir rekvizito²¹, nes rašinio autorė svajoja vaidinti „<...> *su dar didesniu daiktų asortimentu*>.“Kadangi paaugliai linkę į maksimalizmą, kada „viskas vertinama pagal aukščiausius reikalavimus“ (Jovaiša, p.154), todėl geros sąlygos veiklai jų svajonėse yra panašios į „tikro teatro“ sąlygas: erdvi klasikinė scena, žiūrovų salė, persirengimo kambariai, daug dekoracijų ir kostiumų, gera garso aparatūra. Ko gero, tokių sąlygų nė viena šiandieninė Lietuvos mokykla užtikrinti negali. Realybė yra gana skurdi: mažos, nelabai jaukios mokyklinės scenos, jokių persirengimo ir grimo kambarių, aidinčios, prastos akustikos žiūrovų salės, dažnai nėra net minimalaus rekvizito, butaforijos ir dekoracijų kiekio, prasta garso ir apšvietimo aparatūra. Tokia realybė neskatina paauglių intereso teatro menui.

Kategorija „**Pedagogas**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „*Geras žmogus*“, „*Išklausantis*“, „*Jaunatviškas*“, „*Meilė darbui*“, „*Mokinių veikos vertinimas*“, „*Skatina mokinių pastangas*“, „*Aktyvi humanistinė pozicija*“, „*Naujų idėjų generatorius*“, „*Sudaro tinkamas sąlygas saviraiškai ir kūrybiškumui plėtotis*“ atskleidžia tyrime dalyvavusių paauglių reikalavimus teatro pedagogui. Lyginant su I.P. Podlasio (1999) apibendrintu idealaus mokytojo modeliu, kuriame išskiriami trys aspektai, t. y. mokytojas kaip specialistas, kaip darbuotojas ir kaip žmogus, galima pastebėti, kad paaugliai akcentuoja šias *žmogiškąsias savybes*: geras („<...>turėtų būti labai geri<...>“), jaunatviškas („<...>pamėgau ir dėl jaunatviškų širdimi vadovų<...>“), aktyvios humanistinės pozicijos („<...>skatina mus būti būtent tais žmonėmis, kurie keis pasaulį į gerąją pusę.“). Teatro teoretikai D. Heathcote, W. Ward, V. Kazragytė ir kt. taip pat skiria ypatingą reikšmę mokytojo asmenybei. Antras aspektas, kurį išskyrė paaugliai, tai reikalavimai teatro mokytojui *kaip specialistui*. Tyrime dalyvavusiai mokinei labai geri

²⁰ Svajonių teatras- teatro būrelis, kurį mergaitė norėtų lankyti.

²¹ Butaforija , rekvizitas – scenos apstatymo reikmenys, imituojantys tikrus daiktus(baldus, indus, ginklus, skulptūras, kt.)

vadovai yra tie, kurie išklauso. „*Išklausantys*“ - t.y. tokie, kurie „klausosi iki galo“ (*išklausyti*²²). Nes tik „išklausi iki galo“ galima kažką perprasti, suprasti. Galima daryti prielaidą, kad paauglė nedažnai sutinka suaugusių, kurie sugeba „išklausti iki galo“. Gal todėl paaugliai jaučiasi nesuprasti, nes nebūna“ išklausomi iki galo“. Gebėjimas klausytis ir išklausti – *empatiškumo* ženklas, kuris paauglių yra akcentuojamas.

Kita teatro mokytojo kaip specialisto savybė, kuri yra svarbi paaugliams - tai „*Meilė darbui*“ („<...>*kurie myli savo darbą.*“). Meilę savo dėstomam dalykui, kaip reikšmingiausią veiksnį, lemiantį ugdymo sėkmę, akcentuoja E. Jankutė (Kazragytė, 1998), W. Ward (Cornett, 1999) kt. autoriai. Mokinys, matydamas pedagogo užsidegimą, nori būti į jį panašus, domėtis panašiais dalykais. Galima daryti prielaidą, kad mylintys savo darbą teatro pedagogai gali daryti įtaką paauglių interesui teatrui.

Tyrime dalyvavusiems paaugliams taip pat aktualios mokytojo, kaip naujų idėjų generatoriaus ir mokinių veiklos vertintojo savybės. Subkategoriją „*Mokinių veikos vertinimas*“ iliustruoja teiginys: („<...>*papeikia (bet tai sveika) ir pagiria.*“). Subkategoriją „*Naujų idėjų generatorius*“ iliustruoja teiginys: („*Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja*<...>“). Subkategorijos „*Skatina mokinių pastangas*“ turinys siejasi su W.Ward įsitikinimu, kad mokytojas privalo būti vedliu, kuris skatina mokinių pastangas. Tai svarbu ir tyrime dalyvavusiems paaugliams: „<...>*patinka vadovų visapusis palaikymas*“.

Subkategorijos „*Sudaro tinkamas sąlygas saviraiškai ir kūrybiškumui plėtotis*“ („<...>*vadovai duoda didžiausią laisvę*<...>“, „<...>*padeda kurti*<...>“) turinys patvirtina D. Grakauskaitės – Karkockienės (2002, p. 33) nuomonę, kad mokinių saviraiškai plėtotis „ypač svarbi mokytojų įtaka ir tinkamos atmosferos sukūrimas. Tačiau dažniausiai tų savybių, kurias reikėtų ugdyti (vaiko nepriklausomybę, pasitikėjimą savimi, iniciatyvumą, naujų idėjų išsakymą, lankstumą, kitokios nei visos klasės nuomonės laikymosi) – mokytojai labiausiai ir nenori toleruoti“.

Labiausiai akcentuota kategorija „*Aplinka/Atmosfera*“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „*Geros darbo sąlygos*“, „*Saugi, pasitikėjimą skatinanti aplinka*“, „*Kūrybiškumą skatinanti aplinka*“, „*Teigiamas emocinis nusiteikimas*“ rodo, kad paaugliams, dalyvaujantiems teatrinėje veikloje, ypatingai svarbi aplinka, kurioje vyksta užsiėmimai. Visų pirma, gera aplinka jiems siejasi su saugumu ir pasitikėjimu („<...>*vieta, kurioje*<...>, *galiu atsiverti, nebijoti būti savimi*<...>“, „<...>*galiu nebijoti*<...>“, „<...>*atsivėrimas kitiems kuria pasitikėjimą grupėje*<...>“). Tokia saugi aplinka kai kuriems paaugliams asocijuojasi su šeima („<...>*studija man kaip antra šeima*<...>“, kurioje visi draugiški, todėl tokioje saugioje aplinkoje „<...>*gali parodyti, ką moki*<...>“, t.y. gali atsiverti.

²² Išklausti- klausytis iki galo (www.lkz)

Subkategorijos „*Geros darbo sąlygos*“ turinys atskleidžia, kad paaugliams yra svarbios tinkamos sąlygos spektaklių repeticijoms („<...>*tinkamomis sąlygomis repetuoti bei statyti naujus spektaklius*<...>“) ir tinkamos sąlygos vaidinti („<...>*tinkamos sąlygos vaidinti*.“). Teiginys „<...>svajoju lankyti tokį teatrą, kuriame nieko netrūktų“, galbūt, reiškia, kad veikloje, kurioje mokinys dalyvauja šiuo metu, jis jaučia tam tikrų trūkumų. Šie trūkumai, tikėtina, susiję su materialinėmis sąlygomis, nes nė vienas iš tyrime dalyvavusių paauglių nesiskundė teatro vadovais ar veikla, tačiau gana dažnai kaip svajonę įvardijo geresnę techninę bazę (patalpas, garso aparatūrą, persirengimo kambarius). Tokią nuomonę patvirtina ir kategorijos „Materialinė bazė“ turinys. Anot paauglių, tinkamos, geros darbo sąlygos reikalingos spektaklims kurti ir juos parodyti žiūrovams, nors dauguma teatro pedagogų (V.Kazragytė, R.Ercmonienė, P.Bielskis ir kt.) teigia, kad spektaklio sukūrimas neturėtų būti laikomas pagrindiniu siekiu. Jų nuomone, teatrinės veiklos metu pedagogas turėtų sudaryti sąlygas, kuriose mokiniai galėtų kaupti patyrimą, supratimą, žinias jiems įdomiomis ir prieinamomis teatrinės raiškos formomis (vaidyba, režisavimu, įscenavimu), o tas skatintų kiekvieno mokinio individualią saviraišką. Tačiau paaugliai, tikėtina, renkasi teatrinę veiklą, norėdami išbandyti, ką reiškia būti aktoriumi, ką reiškia vaidinti tikrame spektaklyje. Todėl būtent spektaklio kūrimas („statymas“) gali skatinti tokio amžiaus mokinių interesą teatro menui.

Subkategorijos „*Teigiamas emocinis nusiteikimas*“ turinį atskleidžia gerą, optimistišką nuotaiką apibūdinantys teiginiai: „*Jis yra labai nuostabus, tikrai džiaugiuosi* <...>“, „<...>*labai patinka*<...>“, „<...>*teatras man vienas didžiausių džiaugsmų*“, „*Atmosfera ten nuostabi*.“ Tai patvirtina V.Kazragytės (1999), Grakauskaitės - Karkockienės (2002) ir kt. nuomonę, kad svarbiausias pedagogo uždavinys yra užtikrinti gerą kūrybinę atmosferą, ugdymo teatru dėka stimuliuoti moksleivių jausmų pasaulį.

Apibendrinant kas pasakyta, galima daryti prielaidą, kad paauglių teatro interesui plėtotis palankiausia yra džiugi atmosfera, kurią lemia saugi, pasitikėjimą ir kūrybiškumą skatinanti aplinka. Tokią geranorišką atmosferą, tyrime dalyvavusių mokinių nuomone, gali užtikrinti teatro pedagogas (vadovas) - ne tik geras, humaniškas žmogus, bet ir gebantis išklausyti bei kritiškai vertinti, visapusiškai skatinantis mokinių pastangas, nuolat generuojantis naujas idėjas specialistas.

Dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvus paaugliai apibūdina kategorijomis „**Interesas teatro menui**“, „**Komunikacija**“, „**Savirealizacija**“, „**Hedonistiniai poreikiai**“, „**Įvairi veikla**“, „**Gyvenimo, praktinės veiklos interesai**“ ir „**Energijos iškrova**“ (žr. 9 lent.).

DALYVAVIMO TEATRINĖJE VEIKLOJE MOTYVAI

(kategorijos ir subkategorijos)

Kategorijos	Subkategorijos .	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai ²³
Interesas teatro menui			
	<i>Priklausomybė nuo teatro</i>	1	„<...>teatras tai tas pats, kas kitiems priklausomybė nuo šokolado, kompiuterio ar dar ko.“
	<i>Ilgą laiką trunkanti veikla</i>	3	„<...>prieš 5 metus atėjau<...>“ „<...>nuo 8 metų lankau teatro studiją<...>“ „<...>lankau jau daug metų<...>“
	<i>Teigiamos emocijos</i>	5	„Man patinka vaidinti,<...>“ „Labiausiai kas man patinka būrelio veikloje tai spektakliai<...>“ „<...>patinka pats spektaklio statymo procesas<...>“ „<...>patinka nuo pat pirmųjų etiudų<...>“
	<i>Dvasinis džiaugsmas</i>	4	„<...>jaudulys prieš spektaklį, euforija po jo<...>“ „Trūksta žodžių apibūdinti, tai ką išgyvenau, ką jaučiau.“ „Teatras – NUOSTABUS!“
	<i>Gyvenimo dalis</i>	4	„<...>be jo dabar neišsivaizduoju savo kasdieninio gyvenimo<...>“ “Drama tai gyvenimas, o gyvenimas – drama.“
	<i>Turingas laisvalaikis</i>	3	„<...>turingai užpildo mano laisvalaikį.“ „<...>laisvalaikis, iš kurio daug gaunu.“
	<i>Motyvuoti bendraamžiai</i>	1	„Žmonės susirenka labai motyvuoti ir nori“
	<i>Saviraiška per vaidybą</i>	3	„<...>išreikšti save vaidyboje, įkūnyti įvairius personažus.“

²³ Išsamus analizuojamų kategorijų ir subkategorijų turinys pateikiamas 4 priede.

			„<...>patinka vaidinti, nes tai geriausias būdas save išreikšti<...>”
	<i>Ateities siejimas su teatru</i>	3	„<...>norėčiau kaip nors su teatine veikla susieti savo ateitį <...>” “<...>ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.” “<...>ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.”
Gyvenimo, praktinės veiklos interesai	<i>Gyvenimo mokykla</i>	1	„<...>tikra gyvenimo mokykla.“
Komunikacija	<i>Draugiškas kolektyvas</i>	2	„<...>kolektyvas labai <...> draugiškas.” “<...>labai draugiški vaikai.”
	<i>Statusų pasikeitimas</i>	1	„Scenoje priešai tampa draugais, o draugai priešais“
	<i>Dvasinis džiaugsmas bendraujant</i>	1	„Laiką teatre praleidžiu nuostabiai, linksmi su draugais.“
	<i>Bendravimas su skirtingų charakterių žmonėmis</i>	1	„<...>sutinku įvairaus charakterio žmonių<...>”
	<i>Nauji draugai</i>	1	„<...>susiradau nauju draugu<...>”
	<i>Bendraminčiai</i>	2	„<...>suradau bendraminčių<...>“ „Mus visus vienija teatras”
	<i>Bendravimas</i>	1	„<...>ten galima<...>bendrauti<...>”
Savirealizacija	<i>Galimybė save realizuoti</i>	1	„Ten gali <...>save realizuoti<...>“
	<i>Tapatumo paieškos</i>	3	„<...>virstu tuo kuo noriu būti<...“ „<...>suteikia puikią galimybę atrasti save<...>“ „<...>galiu būti įvairi<...>“
	<i>Jausmų raiška</i>	1	„<...>galiu nebijoti reikšti savo jausmus<...>“
	<i>Kūryba</i>	1	„Kurdamas žmogus būna pats gražiausias<...>“
Įvairi veikla	–	1	„<...>plataus spektro veikla<...>”
Hedonistiniai poreikiai	<i>Malonumas</i>	3	„<...>smagus laiko praleidimas<...>” ”<...> lankau savo malonumui<...>“
Energijos iškrova	–	2	“<...>sukauptą energiją išlieti<...>“, “<...>tiesiog išlieti energiją.“

Labiausiai akcentuojamas kategorijos „Interesas teatro menui“ turinys, silpniau „Komunikacija“, „Savirealizacija“, „Laisvalaikis“, „Hedonistiniai poreikiai“, silpniausiai „Įvairi veikla“, „Gyvenimo, praktinės veiklos interesai“ ir „Energijos iškrova“.

Kategoriją „**Energijos iškrova**“ iliustruojantys teiginiai “<...>*sukauptą energiją išlieti*<...>“, “<...>*tiesiog išlieti energiją*“ rodo, kad paaugliams berniukams aktuali susikaupusios fizinės ir dvasinės energijos iškrova. Todėl svarbu, kad teatrinės veiklos metu pedagogas paauglių sukauptą fizinę ir dvasinę energiją nukreiptų naudinga linkme. Dalyvaudami improvizacijose, įvairiuose teatrinuose pratimuose ir žaidimuose bei aktyviose kūrybinėse užduotyse, berniukai turi realią galimybę nevaržomai reikšti susikaupusius jausmus, emocijas ir energiją. Teatrinėje veikloje ne tik „išlieja energiją“, t.y. patenkina fiziologinius amžiaus tarpsnio poreikius, bet mokosi šią energiją pažinti, valdyti ir pajungti sąmoningo sceninio veiksmo logikai. Mokinio spontaniškumas, ryškus emocionalumas, energija - potencialios kūrybinės raiškos priemonės, kurios mokykloje ir namuose paprastai yra slopinamos, teatrinės veiklos metu yra skatinamos ir toleruojamos. Todėl paaugliai berniukai, tikėtina, tokias sąlygas įvardija kaip saugias, pasitikėjimą skatinančias, nes gali nesivaržydami saugiai „išlieti“ susikaupusią energiją.

Kategorijos „**Įvairi veikla**“ turinys patvirtina psichologų nuomonę apie paauglystės amžiaus tarpsnyje išryškėjusį asmenybės aktyvumą, kada mokiniai stengiasi išbandyti įvairias veiklas. Tyrime dalyvavusiam paaugliui teatrinė veikla – tai „<...>*plataus spektro veikla*<...>“, kurioje, tikėtina, jis patenkina smalsumą, išbandydamas save įvairioje teatrinėje raiškoje: vaidyboje, režisūroje, scenarijaus kūrimo, spektaklio šviesų operatoriaus, teatro kritiko ir pan.

Kategorijos „**Gyvenimo, praktinės veiklos interesai**“ ir ją paaškinančios subkategorijos „**Gyvenimo mokykla**“ turinys patvirtina L.Jovaišos (2007) teiginį, kad paaugliams mokyklos interesą keičia gyvenimo, praktinės veiklos interesai. Tokie interesai atspindi paauglio siekimą įgyti gyvenimo patirties. Paaugliams teatras dažnai yra ne tik vaidinimo vieta, bet ir „<...>*tikra gyvenimo mokykla*“. Todėl teatro pedagogui yra tikslinga naudoti tokias kūrybines technikas, kurios suteiktų vaikams intensyvias, provokuojančias, stimuliuojančias, įsigilinimą į realų, kasdienį gyvenimą skatinančias galimybes. T. Jackson () teigimu, nagrinėjamos temos turi būti labai įvairios: aplinka, rasizmas, vietinė istorija, kalba, mokslas, sveikata ir pan. Vienu žodžiu, tai temos ir problemos iš *tikro kasdienio gyvenimo*, kurį paauglys siekia pažinti ir patirti. Teatrinės veiklos metu vaikams turėtų būti sudaromos galimybės atskleisti ir nagrinėti savo socialinius ir asmeninius reikalavimus. Tokias galimybes suteikia interaktyvios ugdymo teatru formos ir darbo metodai, kaip “Forumo teatras”, “Vaidmenų žaidimai”, “Socialinė drama” ir kt., kurių metu, imituojant tikro gyvenimo situacijas, mokomasi spręsti problemas. Galbūt, mokinė

turėjo galvoje ne tik šias formas, bet ir visą spektaklio kūrimo procesą, kuris gali būti įvardintas „tikra gyvenimo mokykla“.

Kategorija „**Hedonistiniai poreikiai**“ ir ją paaiškinanti subkategorija „**Malonumas**“ rodo, kad kai kuriems paaugliams teatrinė veikla susijusi su maloniais jausmais, pasitenkinimą sukeliančiais išgyvenimais („<...> *lankau savo malonumui<...>*“), smagumais („<...> *smagus laiko praleidimas<...>*“), t. y. su teigiamomis emocijomis. Pasak Schiefele, „<...> Emocinių jungčių pagrindą sudaro nuo objekto priklausomos veiklos (šiuo atveju nuo teatrinės veiklos) ryšys su jausmais, kylančiais prieš pradedant šią veiklą, jos eigoje ir ją baigus. Todėl malonūs išgyvenimai, smagumas, kuris mokinių yra siejamas būtent su teatine veikla, tikėtina, išreiškia interesą teatro menui.

Kategorija „**Savirealizacija**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „**Galimybė save realizuoti**“, „**Tapatumo paieškos**“, „**Jausmų raiška**“, „**Kūryba**“ atskleidžia paauglių poreikį išreikšti save. C. R Rogers (2005) mano, jog galimybė išreikšti save turi tapti vienu iš pagrindinių ugdymo tikslų. Tyrime dalyvavę mokiniai pažymi, kad teatrinės veiklos metu jie gali patenkinti asmeniškai reikšmingą poreikį reikšti jausmus („<...> *galiu nebijoti reikšti savo jausmus<...>*“) ir poreikį išbandyti įvairius vaidmenis („<...> *galiu būti įvairi<...>*“). Šių poreikių patenkinimas yra svarbi savirealizacijos prielaida. Galimybė save realizuoti („*Ten gali <...> save realizuoti<...>*“) leidžia pasiekti svarbų paaugliui tikslą, t.y. atrasti save („<...> *suteikia puikią galimybę atrasti save<...>*“) ir padeda įkūnyti save veiklos rezultatuose, t.y. padeda surasti tapatybę („<...> *virstu tuo kuo noriu būti<...>*“). Tokiu būdu kūrybos pagalba („*Kurdamas žmogus būna pats gražiausias<...>*“) realizuojamas asmeninio tobulėjimo poreikis, kurį akcentuoja humanistinės pedagogikos atstovai.

Kategorijos „**Komunikacija**“ ir ją paaiškinančių subkategorijų „**Draugiškas kolektyvas**“, „**Statusų pasikeitimas**“, „**Dvasinis džiaugsmas bendraujant**“, „**Bendravimas su skirtingų charakterių žmonėmis**“, „**Nauji draugai**“, „**Bendraminčiai**“, „**Bendravimas**“ turinys patvirtina mokslininkų (Gučas, 1990; Mayers, 1999; Jovaiša, 2002; Žukauskienė, 2006 ir kt.) nuomonę, kad paauglystės amžiuje didelį vaidmenį savęs suvokimui atlieka bendravimas su emociškai svarbiais asmenimis. Tyrime dalyvavusiems mokiniams tokiais asmenimis tampa teatro būrelio bendraminčiai („<...> *suradau daug bendraminčių<...>*“, kuriuos sieja bendras interesas teatrui („*Mus visus vienija teatras*“). Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad paaugliams ypatingai svarbios teigiamos emocijos, kurias jie patiria komunikuodami su bendraminčiais („<...> *kolektyvas labai <...> draugiškas.*“; „<...> *labai draugiški vaikai.*“). Tokių emocijų patyrimas paaugliams sudaro prielaidas išgyventi dvasinio džiaugsmo akimirkas („*Laiką teatre praleidžiu nuostabiai, linksmai su draugais.*“). Mokinių dalyvavimas jiems aktualioje, teigiamas emocijas patirti įgalinančioje veikloje turi svarbią socialinę prasmę: teatrinę užsiėmimą metu

sukuriamos palankios aplinkybės, kuriose paaugliai gali išplėsti jam svarbių žmonių ratą („<...>*susiradau nauju draugu*<...>“). Šie nauji draugai dažniausiai vienas nuo kito skiriasi savo charakteriais, tikėtina, įsitikinimais bei vertybėmis, ir priklauso skirtingiems socialiniams sluoksniams („<...>*sutinku įvairaus charakterio žmonių, pastebiu, kad visi yra skirtingi.*“). Tačiau bendroje veikloje toleruojant kiekvieno skirtumus, kurie išreiškia skirtingas individualybes, plėtojamas žmonių abipusis supratimas. Teatro užsiėmimų vieta tampa ta socialine erdve, kurioje paauglys gali džiaugsmingai bendrauti ir plėsti asmeniniškai prasmingą komunikacinį tinklą.

Norisi atkreipti dėmesį į subkategorijos „**Statusų pasikeitimas**“ turinį. Viena iš mokinių kaip svarbią bendravimo su draugais teatrinėje raiškoje prasmę įvardija „statusų“ pasikeitimo galimybę, kada „*scenoje priešai tampa draugais, o draugai priešais*“. Tikėtina, kad tokiu būdu yra patenkinamas paauglės smalsumo poreikis, noras išbandyti įvairias, realiame gyvenime nepageidaujamas bendravimo situacijas, pvz. kada draugas tampa priešu. Arba gali prisidėti prie požiūrio į nepageidaujamą asmenį kaitos, nes „*scenoje priešai tampa draugais*“. Komunikacija vaidmens pagalba menamoje (įsivaizduojamoje) erdvėje praplečia paauglių emocinę ir bendravimo patirtį. V.Kazragytės (1998, p. 35) teigimu, bendrauti įkvepia spontaniškumas, kuris „gražina mokinį prie tapatumo, individualumo ir bendrųjų žmogaus vertybių išreiškimo savyje bei jų išvėlgimo kitame“.

Apibendrinus „**Komunikacijos**“ kategorijos turinį, galima daryti prielaidą, kad bendravimas su bendraminčiais saugioje, geras emocijas užtikrinančioje aplinkoje, paaugliams yra svarbi savito, asmeniškai prasmingo komunikacinio tinklo kūrimo prasme. Teatinė raiška/veikla tampa viena iš prasmingos komunikacijos aplinkybių. Tačiau iš kitos pusės bendravimas su bendraminčiais užsiėmimų metu gali įtakoti intereso teatrui gilėjimą arba tokio intereso atsiradimą, jeigu mokinys pradėjo lankyti teatro užsiėmimus, tikėdamasis tik linksmi praleisti laiką smagioje draugijoje.

Stipriausiai akcentuotos kategorijos „**Interesas teatrui**“ ir ją paaškinančių subkategorijų „*Teigiamos emocijos*“, „*Dvasinis džiaugsmas*“, „*Gyvenimo dalis*“, „*Motyvuoti bendraamžiai*“, „*Saviraiška vaidinant*“, „*Ateities siejimas su teatru*“, „*Turiningas laisvalaikis*“, „*Priklausomybė nuo teatro*“, „*Ilgą laiką trunkanti veikla*“ turinyje galima išvėlgti tiesioginį tyrime dalyvavusių paauglių interesą teatrui.

Subkategorijos „*Teigiamos emocijos*“ ir „*Dvasinis džiaugsmas*“ rodo, kad paaugliai, dalyvaudami teatrinėje raiškoje, patiria teigiamas emocijas, kurios yra susijusios tiek su veikla („*Man patinka vaidinti*,<...>“ „*Labiausiai kas man patinka būrelio veikloje tai spektakliai*<...>“), tiek su spektaklio kūrimo procesu „<...>*patinka pats spektaklio statymo procesas* <...>“, „<...>*patinka nuo pat pirmųjų etiudų*<...>“), tiek su išgyvenimais

(„<...>jaudulys prieš spektaklį, euforija po jo<...>“). Tai patvirtina ir A.Juvonen, H.Ruismaki (2002, p.39) atlikto tyrimo rezultatai: „Jausmų ir emocijų aktyvumas pabrėžti kaip labai svarbūs. Tiriamieji *jausmus ir emocijas* išskyrė kaip pagrindą teatrinėje patirtyje“. Gaižutis (1997, p.2) mano, jog sąlytis su menu, neleidžia išblėsti paauglių gyvenimo džiaugsmui. Mokslininko nuomone, „kūrybinis procesas suaktyvina vaikų vaizduotę bei intuiciją, o tai puiki terpė atsirasti optimistiškai savijautai, pagarbai ne tik sau, bet ir aplinkiniams“. Tyrimo „Meno reikšmė kasdieniniame gyvenime“ (Csikszentmihalyi, Scheiefele, p. 100) metu buvo nustatyta, kad „tuomet, kai žmonėms labai patinka tai, ką jie daro, jie tapačiai apibūdina ir vidinę būseną. Ši būseną buvo pavadinta pakilumo išgyvenimu, kadangi daugelis respondentų teigė, kad tai, ką jie darė, buvo ypatingai malonu, jie jautėsi lyg nešami srovės, lyg būtų pakylėti. Todėl ir teorinis modelis, apibūdinantis optimalius išgyvenimus, vadinamas *pakilumo modeliu*“. Tokią optimalių išgyvenimų patirtį galima fiksuoti ir paauglių rašiniuose: „*Trūksta žodžių apibūdinti, tai ką išgyvenau, ką jaučiau.*“, „*Teatras – nuostabus!*“ ir pan. M. Csikszentmihalyi, U. Scheiefele (2000, p. 100) teigimu, „žmogus išgyvenantis pakilumą, nesiekia tikslų ar atpildo, esančio už tos veiklos, į kurią jis įsitraukęs, ribų. Pati veikla yra vidinis atpildas“. Todėl teatrinėje veikloje, kurios metu išgyvenamos teigiamos emocijos, patiriama optimalaus išgyvenimo būseną (jaučiamas dvasinis pakilumas), ir mokiniai nesitiki jokio atpildo, galime išvelgti tiesioginį interesą teatro menui. Iš kitos pusės, reikia atkreipti dėmesį į M. Csikszentmihalyi, U. Scheiefele (2000, p.103) tyrimų išvadą, kad „tam tikrose srityse išgyvenimai turi įtakos interesui“. Vadinas, galima daryti prielaidą, kad teatrinės veiklos metu patirti teigiami išgyvenimai, galėtų sustiprinti/pagilinti paauglio interesą teatro menui.

Subkategorijos „*Saviraiška vaidinant*“ turinys atskleidžia paauglių norą išreikšti save vaidybos pagalba: „<...> patinka išreikšti save vaidyboje, įkūnyti įvairius personažus.“, „<...>patinka vaidinti, nes tai geriausias būdas save išreikšti<...>“. Humanistų teigimu, saviraiškos poreikis būdingas kiekvienam žmogui. D. Grakauskaitė – Karkockienė (2006) akcentuoja saviraiškoje asmenybės autentiškumą ir unikalumą. Tyrime dalyvavę paaugliai savo autentiškumą ir unikalumą išreiškia vaidindami, jiems tai geriausias ir priimtinausias būdas save išreikšti. Tikėtina, kad tokį saviraiškos būdą jie pasirinko laisvai, be jokios prievartos, todėl vaidinimas yra lydimas gerų, teigiamų emocijų. Tai patvirtina Hansen K.A., Kaufmann R.K., Saifer S. (1996, p.) nuomonę, kad „Meninė saviraiška turi būti laisva, nevaržoma. Menas – tai ne įrankis išsiugdyti tam tikrus įgūdžius, tai galinga saviraiškos priemonė“. Laisvas pasirinkimas, veikla, lydima teigiamų emocijų, leidžia išvelgti tiesioginį paauglių interesą teatrui.

Subkategorijos „*Motyvuoti bendraamžiai*“ turinys dar kartą patvirtina (žr. p.55), kad teatrinės veiklos pasirinkimo priežastys yra sąlygojamos vidinės motyvacijos („Žmonės

<...>*labai motyvuoti ir nori dirbti.*”). Motyvuoti paaugliai, kurie renkasi teatrinę veiklą todėl, kad patinka teatro menas, domina vaidyba, nori išreikšti savo jausmus vaidybos pagalba, nori giliau pažinti teatro meną, nori teatrinėje kūryboje save realizuoti, yra aktyvūs veikloje („*nori dirbti*“), t.y. noriai dalyvauja repeticijose, spektaklių kūrimo procese ir pan. Tokia sąmoningai pasirinkta veikla yra lydima teigiamų išgyvenimų, susijusių su produktyviu bendradarbiavimu grupėje ir bendravimu su motyvuotais bendraminčiais. Todėl, tikėtina, kad motyvuoti paaugliai išreiškia tiesioginį interesą teatrui.

Subkategorijos „**Priklausomybė nuo teatro**“ turinys („<...>*teatras tai tas pats, kas kitiems priklausomybė nuo šokolado, kompiuterio ar dar ko.*“) atspindi paauglio maksimalizmą, kurį sąlygoja gyva paauglio vaizduotė. Mėgstamas užsiėmimas sugretinamas su žalingais įpročiais – priklausomybe nuo kompiuterio, šokolado ir pan. Tokiu ekstremaliu palyginimu, tikėtina, mokinė nenorėjo pasakyti, kad ir teatras yra žalingas, kai nuo jo tampa priklausomas. Turbūt, ji norėjo akcentuoti teatro svarbą ir reikšmę savo gyvenime. Kadangi paauglė suvokia teatro reikšmingumą savo asmenybei ir šiuo metu jaučiasi priklausoma nuo teatro, todėl galima fiksuoti reikšmingą mokinės interesą teatro menui.

Subkategorijos „**Gyvenimo dalis**“ turinys artimas subkategorijos „**Priklausomybė nuo teatro**“ turiniui, tačiau stipriau akcentuotas. Teatro vieta gyvenime suvokiama kaip maksimaliai reikšminga („<...>*be jo dabar neįsivaizduoju savo kasdieninio gyvenimo*<...>“) ir niekuo nepakeičiama („*Drama tai gyvenimas, o gyvenimas – drama.*“): visas gyvenimas suprantamas kaip drama. Tokiu šekspyrišku filosofiniu apibendrinimu pagrindžiamas apsisprendimas susieti gyvenimą su teatru, nes be jo neįsivaizduojamas kasdienis gyvenimas. Tikėtina, kad galima fiksuoti reikšmingą šių paauglių interesą teatrui.

Subkategorijos „**Turiningas laisvalaikis**“ turinys rodo, kad paaugliams, lankantiems teatro studiją, laisvalaikis nėra tik malonus hedonistinis laisvo laiko leidimas. Teiginiai „<...>*turiningai užpildo mano laisvalaikį.*“, „<...>*laisvalaikis, iš kurio daug gaunu.*“ atskleidžia paauglių maksimalius reikalavimus laisvalaikiui: tai neturėtų būti tuščias laiko švaistymas. Laisvalaikis turi būti *turiningas*, t.y. kupinas žinių, veiklos, teikiantis daug informacijos, kad paauglys daug gautų. Tyrime dalyvavę paaugliai pasirinko teatrinę veiklą užpildyti savo laisvalaikį, vadinas, jie tikisi ir nori įgyti žinių ir informacijos apie teatrą, išreikšti save būtent teatro pagalba. Todėl tokiam pasirinkimui galima išvystyti intereso teatrui apraiškas.

Subkategorijos „**Ateities siejimas su teatru**“ turinys rodo, kad kai kurie tyrime dalyvavę paaugliai išreiškia tiesioginį interesą teatro menui: „<...>*norėčiau kaip nors su teatrine veikla susieti savo ateitį*“ „<...>*ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.*“ Šiuo atveju galima pritaikyti M.Lehrke (1998) domėjimosi technika formavimosi struktūrą, pagal kurią „domėjimasis gali atsirasti tiesiogiai, veikiant vien tik asmenybės savybėms (sąmoningumo,

vaidmens ir *būsimos profesijos supratimo*, mokyklinių pasiekimų) ir netiesiogiai, t.y. gali būti formuojamas daugelio veiksmų, kurie visi kartu taip pat lemia domėjimąsi fizika“ (Kovierienė, 2004). Todėl paauglio svajonė savo individualybę išreikšti su teatru susijusioje profesijoje („<...>norėčiau kaip nors su teatrine veikla susieti savo ateitį <...>“, “<...>ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.”), pažadas ir baigus vidurinę mokyklą lankyti teatro būrelį (“<...>ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.”), tikėtina, rodo stiprų interesą teatro menui.

Subkategorijos „*Ilgą laiką trunkanti veikla*“ turinys rodo, kad kai kurie tyrime dalyvavę paaugliai teatrine veikla užsiima gana ilgai: „<...>prieš 5 metus atėjau<...>“, „<...>nuo 8 metų lankau teatro studiją<...>“, „<...>lankau jau daug metų<...>“. Tokie ilgalaikiai santykiai, susiklostę tarp paauglių ir teatrinės veiklos, išreiškia šių mokinių interesą teatrui. Šiuo atveju galima fiksuoti ryškų interesą teatro menui, nes tai patvirtina M.Csikszentmihalyi, U. Scchiefele (2000, p.91) nuomonė, kad „interesas yra *kryptingas ir ilgalaikis* žmogaus nusistatymas kokio nors objekto (pvz., pažinimo srities) ar veiklos atžvilgiu“.

Apibendrinant analizuotos kategorijos “Interesas teatrui” turinį, galima teigti, kad tyrime dalyvavusiems paaugliams geriausias ir priimtinausias būdas savo autentiškumui ir unikalumui išreikšti yra vaidyba. Teatrinės veiklos metu patiriami teigiami išgyvenimai, tikėtina, sustiprina paauglio interesą teatro menui.

Teatrinės veiklos asmeninė prasmė apibūdinama kategorijomis „**Asmenybės kaita**“, „**Empatiškumas**“, „**Egzistencinė pajauta**“, „**Nuoširdumas**“, „**Emocijos**“.

10 lentelė

TEATRINĖS VEIKLOS ASMENINĖ PRASMĖ

(kategorijos ir subkategorijos)

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai ²⁴
Asmenybės kaita	<i>Naujų žinių įgijimas</i>	2	„<...>gaunu <...> naujų žinių.“ ”<...> suteikia žinių įvairiomis temomis.“
	<i>Naujos mintys, idėjos</i>	3	„<...>pasisemiu naujų minčių, idėjų.“ „<...>gaunu daug idomių idėjų.“ „Mintys pasikeitė<...>“.
	<i>Drąsos įgijimas</i>	2	„<...>tapau drąsesniu žmogumi.“ „<...>galiu nebijoti<...>“.

²⁴ Išsamus analizuojamų kategorijų ir subkategorijų turinys pateikiamas 5 priedas.

	<i>Scenoje žmonės pasikeičia</i>	1	„Visi scenoje būna tokie susikaupe, rimti, galima sakyti visai kiti žmonės ”
	<i>Asmeninio tobulėjimo pojūtis</i>	5	„<...>labai patobulėjau<...>”. „<...>patobulinau savo: oratorinius, kūrybinius, saviraiškos sugebėjimus.” „<...>patobulėjau dvasiškai<...>” “<...>subrandino gyvenimui.”
	<i>Visapusiškas asmenybės lavinimas</i>	3	„<...>visapusiškai lavina asmenybę<...>” “<...>lavina mūsų vaizduotę, kūną ir žinoma sielą.“ „<...>ugdo stiprybę visoms sritims.“
	<i>Pasitikėjimo įgijimas</i>	1	„<...>suteikia [...] galimybę [...] išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais
	<i>Vertybių internalizacija</i>	1	„<...>įtakojo mano vertybių susiformavimą<...>“.
Empatiškumas	<i>Supratimo įgijimas</i>	2	„<...> leido man labiau suprasti aplinkinį pasaulį, žmones.“ „Teatre sutinku įvairaus charakterio žmonių, pastebiu, kad visi yra skirtingi.“
Egzistencinė pajauta	<i>Dvasinė pilnatvė</i>	1	„Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, <...>“
Nuoširdumas	<i>Nuoširdumas vaidinant</i>	1	„<...> ir atsiverti kaip įmanoma geriau ir suvaidinti kaip įmanoma nuoširdžiau.“
Emocijos	<i>Teigiamos emocijos dalyvaujant teatrinėje raiškoje</i>	7	„Man patinka lankyti<...>“ ”<...>smagus laiko praleidimas.” „Man patinka vaidinti,<...>” „Labiausiai kas man patinka būrelio veikloje tai spektakliai<...>“.
	<i>Baimės transformacija</i>	1	„<...>baimę paverčia maloniu jauduliu<...>“.

Labiausiai paaugliai akcentavo kategoriją „Asmenybės kaita“, silpniau „Emocijos“, silpniausiai „Empatiškumas“, „Egzistencinė pajauta“ ir „Nuoširdumas“.

Kategorijos „**Emocijos**“ turinį paaiškina subkategorijos „**Teigiamos emocijos dalyvaujant teatrinėje raiškoje**“ ir „**Baimės transformacija**“. A. Hargreaves (2008) teigimu, šiandieninėje mokykloje neretai nepaisoma emocijų, menkinama jų svarba, jos paliekamos savieigai. Tokiu būdu, kreipiant dėmesį tik į pasiekimų standartus, kompetencijų sąrašus ir pan., yra griaunamas *emocinis švietimo matmuo*. Tyrime dalyvavę paaugliai ypatingai akcentuoja teigiamas emocijas, kurias jie patiria, pasirinkę teatro būrelius, studijas ar pamokas ir dalyvaudami jų veikloje. Teatrinės veiklos metu skatinimas kūrybingumas, vaizduotė ir bendravimas, kurie A. Hargreaves (2008, p. 69) nuomone, „suteikia mokymui aistros“, o kartu patenkina ir paauglių emocinius reikalavimus.

Kategorijos „**Nuoširdumas**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „**Nuoširdumas vaidinant**“ turinys rodo, kad vaidybos metu paaugliui (berniukui) aktualu realizuoti vieną iš svarbiausių humanistinių vertybių nuoširdumą, kuris jam yra neatsiejamas nuo atsivėrimo, savęs parodymo vaidmens pagalba žiūrovams („<...> ir atsiverti kaip įmanoma geriau“). Atsivėrimas ir nuoširdumas šiam paaugliui yra lygiaverčiai. Tikėtina, mokinys yra susipažinęs su sceninės tiesos sąvoka (perteikti vaizduojamo scenoje žmogaus psichologiją, jo vidinį pasaulį galima tik nuoširdžiu ir teisingu paties aktoriaus išgyvenimu). Nuoširdumas scenoje – viena iš svarbiausių aktoriaus savybių. Turbūt, mokinys žino ir jaučia, kad žiūrovai patikės tik tada, jei jis sugebės „<...> suvaidinti kaip įmanoma nuoširdžiau“. Tokiu interaktyviu būdu (vaidmens atlikimo metu) susidaro palankios aplinkybės teigiamų vertybių internalizacijai. Nuoširdumas, kurį paauglys suvokia kaip vertybę, komunikacijos, vykstančios tarp žiūrovo ir jo, kaip vaidmens atlikėjo, metu, tikėtina, gali būti perkeliama ir į kasdienio gyvenimo santykius.

Kategorijos „**Empatiškumas**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „**Supratimo įgijimas**“ turinys patvirtina H.Gardnerio įsitikinimą, kad vaidinant aktyviai veikia tokios intelekto galios, kaip „gebėjimas įsijausti į kito asmens būseną, skirti ir atkurti nuotaikas, temperamentus, suvokti elgesio motyvus bei troškimus“ (Kazragytė, 2000, p.). Mokslininkas šiuos gebėjimus priskiria interpersonalinei intelekto rūšiai. Daugelis teatrinės raiškos metu naudojamų metodų yra taikomi paauglių įsijautimui skatinti. R. Melnikovos (2007, p.12) teigimu, „priimdami kito jausmus, perkeldami juos į save, dalyviai geriau pajėgia suprasti kito pasaulį, kartu su Kitu jį perjausti ir suvokti“. Tokį supratimą išreiškia ir tyrime dalyvavę paaugliai: „<...> leido man labiau suprasti aplinkinį pasaulį, žmones.“ „Teatre sutinku įvairaus charakterio žmonių, pastebiu, kad visi yra skirtingi.“

Kategorijos „**Egzistencinė pajauta**“ ir ją paaiškinančios subkategorijos „**Dvasinė pilnatvė**“ turinys rodo, kad teatrinės veiklos metu gali būti išgyvenamas vidinės harmonijos pojūtis („Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, <...>“). Tai patvirtina A.Gučo (1990, p. 239) nuomonę, jog „paaugliai ieško tokių išgyvenimų ir veiklos, kad pajustų „dvasios pilnatvę“.

Kategorijos „Asmenybės kaita“ ir ją paaiškinančių subkategorijų „*Visapusiškas asmenybės lavinimas*“, „*Asmeninio tobulėjimo pojūtis*“, „*Scenoje žmonės pasikeičia*“, „*Drąsos igijimas*“, „*Pasitikėjimo igijimas*“, „*Naujos mintys, idėjos*“, „*Naujų žinių igijimas*“, „*Vertybių internalizacija*“ turinys patvirtina D. Heathcote (1989) nuostata, kad bet kuris žmogus, dalyvaudamas teatrinėje raiškoje, turi išgyventi kaitos procesą. Subkategorijos „*Asmeninio tobulėjimo pojūtis*“ turinys paauglių buvo akcentuotas stipriausiai. Mokiniai, dalyvaujantys teatrinėje veikloje, patiria asmeninio tobulėjimo pojūtį. Vieni šį pojūtį apibūdina labai abstrakčiai („<...>*labai patobulėjau*<...>“). Kiti įvardija konkrečius gebėjimus, kuriuos patobulino („<...>*patobulinau savo: oratorinius, kūrybinius, saviraiškos sugebėjimus.*“), lankydami teatro užsiėmimus. Treti, apibendrinę teigiamą teatrinės veiklos įtaką jų asmenybei, akcentuoja dvasinio tobulėjimo reikšmę („<...>*patobulėjau dvasiškai*<...>“). Tokią nuomonę patvirtina ir R. Melnikovos (2007, p.12) pakartoti sociometriniai tyrimai apie mokinių, pasirinkusių teatro pamokas, vystymąsi doroviniame ir meniniame lygmenyje. Autorės teigimu, „apie dalyvių tobulėjimą galima daryti pozityvias išvadas ir iš kūrybinio proceso grįžtamojo ryšio“. Manytume, kad reikšmingas mokinės teiginys: „*Teatras mane subrandino gyvenimui.*“ Turbūt paauglė norėjo pasakyti, kiek daug igijo įvairios patirties, kaip pasikeitė, kaip subrendo dvasiškai ir fiziškai, t.y. suaugo, dalyvaudama teatrinėje veikloje. Ir šią brandą jai užtikrino ne formalus švietimo mokykla, ne šeima, o teatro studija, kuri mergaitei tapo tikrąja mokykla, paruošusia ją gyvenimui.

Subkategorijos „*Naujų žinių igijimas*“ turinys rodo, kad tyrime dalyvavę berniukai labiau negu mergaitės akcentuoja pažintinius poreikius („<...>*gaunu <...> naujų žinių.*“, „<...> *suteikia žinių įvairiomis temomis.*“). Teatrinė veikla jiems patraukli ne tik dėl bendravimo su bendraamžiais, kūrybiškumo plėtojimo ir pan., bet ir dėl naujų bei įvairių žinių igijimo. Bendrosios žinios yra labai reikalingos improvizacijai, todėl paaugliai skatinami domėtis gyvenimu ir stebėti pasaulį. Improvizavimo užduotys kuriamos, kaip įkvėpimą naudojant pasaulinės literatūros, muzikos, dailės, fotografijos, kino ir kitų meno šakų kūrinius. Šias įvairias naujas žinias paaugliai teatrinės veiklos metu įsisavina efektyviai per veiksmą, eksperimentą, žaidimą, atradimą.

Subkategorijos „*Naujos mintys, idėjos*“ turinį iliustruoja teiginiai: „<...>*pasisemiu naujų minčių, idėjų.*“, „<...>*gaunu daug idomių idėjų.*“, „*Mintys pasikeitė*<...>“). A. Gučo (1990, p. 234) teigimu, paauglio „nebegali praturtinti vien pamokos“. Tikėtina, kad tyrime dalyvavę paaugliai, teatrinę veiklą vertina dėl kitokios, negu mokykloje, kūrybinės aplinkos. Kūrybos procesas, kuriame dalyvauja mokiniai, ne visada jiems duoda išbaigtus atsakymus (skirtingai, negu mokantis chemijos, kai metų gale laiko egzaminą), tačiau tik tokiu būdu išmokstama gyventi susitaikant su dviprasmybėmis ir ieškant atsakymų į nuolat kylančius klausimus.

Plečiantis paauglių interesams, kai jie ypatingai atviri įvairioms įtakoms, idėjoms, pokyčiams, teatrinė veikla tampa patrauklia kūrybine erdve, kurioje „galima nebijoti chaoso, kuris Paskalio teigimu, yra „visų naujų idėjų šaltinis“ (Perrin, 2004, p.) .

Subkategorijos „*Scenoje žmonės pasikeičia*“ turinyje atsiskleidžia pakilumo modelio esmė. M. Csikszentmihalyi, U. Scheifele (2000, p. 100) teigimu, „individui suvokus ypatingus reikalavimus ir ypatingus gebėjimus, jo sąmonė gali pakilti į tokį būvį ar būseną (pakilumas), kuriai būdingas didelis susikaupimas, susikoncentravimas, atsidavimas, įsitraukimas“. Tokią būseną, matyt, ne kartą išgyveno ir tyrime dalyvavusi mergaitė: „*Visi scenoje būna tokie susikaupę, rimti, galima sakyti visai kiti žmonės*“. Paauglei atrodo, kad jie visi pasikeičia: paprastai triukšmingi ir atsipalaidavę paaugliai scenoje tampa „visai kitais žmonėmis“. Tikėtina, kad, dalyvaudami bendrame spektaklyje, mokiniai patiria „ego praradimo“ jausmą, jaučiasi atsakingi už savo veiksmus ir aplinką.

Subkategorijų „*Drąsos įgijimas*“ ir „*Pasitikėjimo įgijimas*“ turinys rodo, kad teatrinės veiklos metu sudaromos palankios sąlygos mokinių teigiamoms asmeninėms savybėms plėtotis, kurios ženkliai gali prisidėti prie paauglių socialinės adaptacijos ir kūrybiškumo. P.Bielskio (2006) teigimu, vienas iš pagrindinių ugdymo teatru uždavinių yra savo galių pažinimas ir pasitikėjimo ugdymas. Tyrime dalyvavę mokiniai patvirtina šią nuomonę. Jų teigimu, bendravimas saugioje, pasitikėjimą skatinančioje aplinkoje, suteikia drąsos („<...>tapau drąsesniu žmogumi.“, „<...>galiu nebijoti<...>“) ir pasitikėjimo savimi („<...>suteikia [...] galimybę [...] išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais). Autoriai A. Petruolytė (2001, p. 29), G. Beresnevičius (2006, p. 87) bet kokią baime, psichologinę įtampą, kritiką, įvertinimo baime, negatyvią socialinę aplinką nurodo kaip faktorius, slopinančius kūrybinį potencialą. Tikėtina, kad tokių svarbių asmeninių savybių, kaip drąsa ir pasitikėjimas, įgijimas, ne tik prisideda prie paauglių kūrybiškumo plėtojimo teatrinės veiklos metu, bet, šias savybes internalizavus kaip vertybes, jos gali būti perkeliamos ir į kitas socialines aplinkas (namus, kiemą ir pan.). Tokiu būdu teatrinės raiškos metu sudaromos prielaidos pasitikinčio savimi ir aplinka, drąsaus, t.y socialaus, žmogaus tapsmui.

Subkategorijos „*Visapusiškas asmenybės lavinimas*“ turinys atspindi pagrindinį ugdymo teatru tikslą, deklaruojamą Lietuvos mokyklos Meninio ugdymo programose ir akcentuojamą edukologų ir teatro pedagogų. Tyrime dalyvavę paaugliai patvirtina, jog teatro pedagogai ugdymo praktikoje sėkmingai realizuoja šį tikslą. Mokiniai teigia, kad teatrinė veikla „<...>visapusiškai lavina asmenybę<...>“, „<...>lavina mūsų vaizduotę, kūną ir žinoma sielą“. Tokia mokinių nuomonė siejasi su R.Ercmonienės (2001, p.25) požiūriu į moksleivių ugdymą teatru: „Teatras veikia mąstymą, jausmus, tobulina kūną. Intelektas - emocijos - fizinis kūnas. Ši „trijulė“ tobulėja dėl teatrinio ugdymo“. Tyrime dalyvavę paaugliai tai suvokia ir teigiamai

įvertina : „*Teatras ugdo stiprybę visoms sritims*“. R. Melnikovos (2007, p.11) nuomone, „Lankydami teatrinis užsiėmimus, grupėje kūrybiškai sąveikaudami tarpusavyje, jie pajunta mąstymo ir elgesio pasikeitimus. Auga medžio kamienas – tobulėja *įsisąmonintas asmenybės vystymasis*“.

Subkategorijos „*Vertybių internalizacija*“ turinys atspindi teatrinės veiklos vertybinį aspektą. Teatrinės veiklos metu susidaro palanki „galimybė perimti žmonijos subrandintas *dvasines ir menines vertybes*, ugdyti savo individualią kultūrą“ (Kievišas, 2000, p.). Paauglystėje išgyvenamą vertybių chaosą harmonizuoti gali padėti teatrinė veikla. R.Melnikovos (2007, p.12) teigimu, „Užsiimdami savo teatrinio vystymusi, jie suvokia filosofinę daugelio dalykų esmę, susikuria vertybines orientacijas, išmoksta džiaugtis gyvenimu, pasirenka pilietinę poziciją“. Tyrime dalyvavęs paauglys suvokia teatrinės veiklos asmeninę prasmę vertybių internalizavimo aspektu („<...>*įtakojo mano vertybių susiformavimą*<...>“). M.C.Beardsley (2000) apibendrintai tai įvardija formuojančia meno galia.

Apibendrinant galima teigti, kad dalyvavimas teatrinėje veikloje sukuria itin palankias sąlygas įsisąmonintam asmenybės vystymuisi. Teatrinė kūryba tampa reikšminga dvasinio augimo patirties kaupimo prielaida.

Lūkesčių patenkinimas pasirinkus teatrinę raišką apibūdinamas kategorijomis „**Teatrinės veiklos vertės supratimas**“ ir „**Teigiamas teatrinės veiklos vertinimas**“.

11 lentelė

LŪKESČIŲ PATENKINIMAS PASIRINKUS TEATRINĘ VEIKLĄ

(kategorijos ir subkategorijos)

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai ²⁵
Teatrinės veiklos vertės supratimas	<i>Daug duodanti veikla</i>	3	„<...>duoda labai daug <...>“ “<...>daug gaunu.”
	<i>Verta lankyti</i>	1	„<...>verta lankyti<...>“
	<i>Asmens aktyvumo ir kūrybingumo vertės suvokimas</i>	1	„<...>lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni.”
Teigiamas teatrinės veiklos vertinimas	<i>Teigiamos emocijos</i>	3	„<...>patinka pats spektaklio statymo procesas [...] patinka nuo pat pirmųjų etiudų<...>“ „<...>studija tapo mielesnė už namus, mokyklą<...>“

²⁵ Išsamus analizuojamų kategorijų ir subkategorijų turinys pateikiamas 6 priedas .

	<i>Visiškas pasitenkinimas</i>	2	„<...>patenkino mano lūkesčius net su kaupu.” „<...>nenorėčiau nieko keisti, nes ir taip man viskas patinka.”
--	--------------------------------	---	--

Kategorijos „**Teatrinės veiklos vertės supratimas**“ ir ją paaiškinančių subkategorijų turinys „**Daug duodanti veikla**“, „**Verta lankyti**“, „**Asmens aktyvumo ir kūrybingumo vertės suvokimas**“ rodo, kad tyrime dalyvavę paaugliai labai teigiamai vertina savo dalyvavimą teatrinėje veikloje. Jie supranta, kad ši veikla „<...>duoda labai daug <...>“, todėl rekomenduoja ir kitiems joje dalyvauti. Paaugliams, dalyvavusiems tyrime, teatrinės veiklos vertės pagrindiniai kriterijai – kūrybiškumas ir aktyvumas („<...>lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni.”).

Kategorijos „**Teigiamas teatrinės veiklos vertinimas**“ ir ją paaiškinančių subkategorijų „**Teigiamos emocijos**“, „**Visiškas pasitenkinimas**“ turinys rodo, kad paauglius visiškai patenkina teatro būrelio veikla. Šis pasitenkinimas susijęs su teigiamomis emocijomis, kurias mokiniai išgyvena, dalyvaudami teatrinėje veikloje, su galimybe plėtoti kūrybiškumą, su prasminga komunikacija saugioje atsivėrimą skatinančioje aplinkoje, su dvasinio tobulėjimo siekiu realizavimu. Vadinasi, paslauga, kuri yra suteikiama paaugliams neformalaus ugdymo mokykloje (Šiaulių miesto Moksleivių namuose), šiuo metu juos tenkina ir atitinka jų lūkesčius.

Atlikus kokybinę duomenų analizę paaiškėjo, jog:

- Dauguma mokinių, dalyvavusių tyrime, išreiškė tiesioginį interesą teatro menui, teatrinę veiklą pasirinkdami sąmoningai, nepriklausomai nuo tėvų ar bendraamžių įtakos.
- Sąmoningai pasirinkta veikla yra lydima teigiamų išgyvenimų, susijusių su produktyviu bendradarbiavimu grupėje ir bendravimu su motyvuotais bendraminčiais.
- Tyrime dalyvavusiems paaugliams geriausias ir priimtinausias būdas savo autentiškumui ir unikalumui išreikšti yra vaidyba. Teatrinės veiklos metu patiriami teigiami išgyvenimai sustiprina paauglių interesą teatro menui.
- Paauglių intereso teatrui raiškai plėtotis palankiausia yra džiugi atmosfera, kurią lemia saugi, pasitikėjimą ir kūrybiškumą skatinanti aplinka.
- Teatro pedagogas (vadovas) turėtų būti ne tik geras žmogus, bet ir gebantis išklausyti bei kritiškai vertinti, visapusiškai skatinantis mokinių pastangas, nuolat generuojantis naujas idėjas specialistas.

- Teatrinėje veikloje, kurios metu išgyvenamos teigiamos emocijos, patiriama optimalaus išgyvenimo būseną (jaučiamas dvasinis pakilumas), ir mokiniai nesitiki jokio atpildo, galime išvelgti tiesioginį interesą teatro menui.
- Teatro užsiėmimų vieta tampa saugia socialine erdve, kurioje paauglys gali džiaugsmingai bendrauti ir plėsti asmeniniškai prasmingą komunikacinį tinklą.
- Teatinė raiška/veikla tampa viena iš prasmingos komunikacijos aplinkybių. Tačiau iš kitos pusės bendravimas su bendraminčiais užsiėmimų metu gali įtakoti intereso teatrui gilėjimą arba tokio intereso atsiradimą.
- Teatrinės veiklos metu vaikams turėtų būti sudaromos galimybės atskleisti ir nagrinėti savo socialinius ir asmeninius reikalavimus.
- Meninių dalykų mokytojams aktualu paauglių smalsumą priimti kaip labai svarbų meninio intereso raiškos veiksnį.
- Paaugliai išreiškia nuomonę apie savirealizacijos būtinybę kiekvienam žmogui, jiems teatrinėje veikloje aktualiausi dvasiniai poreikiai, asmenybės kaita.
- dalyvavimas teatrinėje veikloje sukuria itin palankias sąlygas įsisąmonintam asmenybės vystymuisi. Teatrinė kūryba tampa reikšminga dvasinio augimo patirties kaupimo prielaida.
- Tyrime dalyvavę paaugliai suvokia teatrinės veiklos svarbą ir prasmę.
- Teatrinės veiklos būreliai, kuriuos lanko tyrime dalyvavę paaugliai, patenkina jų lūkesčius.
- Kaip svajonę paaugliai įvardija geras materialines sąlygas (didelę salę, gerą apšvietimą ir garso aparatūrą, persirengimo kambarius, pakankamą butaforijos ir rekvizito kiekį).

2.2. Paauglių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų dermė: kiekybinis tyrimas

Kiekybinio žvalgomojo (pilotinio) tyrimo tikslas – apibūdinti paauglių meninių interesų raišką, teikiant edukacines teatro paslaugas mokykloje.

Kiekybinio tyrimo instrumentas. Mokiniam pateikta anketa (žr.7 priedas) su uždariais klausimais²⁶, suformuluotais atsižvelgiant į iškeltus tyrimo uždavinius. Konstruojant anketą panaudotos nominalinė ir ranginė skalės (Bitinas, 1998, 2002; Kardelis, 2002). Anketą sudaro 12 diagnostinių sričių (žr.12 lent.).

12lentelė

Anketos struktūriniai blokai

Nr.	Blokai	Turinys
I.	Instrukcija (atmintinė)	<ul style="list-style-type: none">• Apibūdinamas tyrimo tikslas;• Pabrėžiamas apklausos anonimiškumas;• Rekomenduojamas atsakymų žymėjimo pavyzdys.
II.	Diagnostinis kintamųjų blokas	<ul style="list-style-type: none">• teatrinės veiklos pasirinkimo priežastys;• įdomiausia veikla teatro užsiėmimuose;• teatrinės veiklos metu teikiamos galimybės;• teatro mokytojo charakteristika;• dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvai;• teatro pedagogas skatina domėjimąsi teatru; teatriniam interesams įtakos turi; domėjimosi teatru svarba;• sukurta materialinė bazė teatrinei veiklai mokykloje; palankus psichologinis klimatas teatrinės veiklos užsiėmimuose;• teatrinės veiklos formos; teatro reikšmė gyvenime.
III.	Demografinių kintamųjų blokas	<ul style="list-style-type: none">• Respondentų lytis;• Mokykla, kurioje mokosi;• Klasė.

Atlikta reabilumo analizė, skirta instrumento (anketos) vidinei konsistencijai (sudarančių kintamųjų homogeniškumui, glaudumui) patikrinti. Šio homogeniškumo matas – **Crombach Alpha (α) koeficientas**. Jei šio koeficiento reikšmė mažesnė už 0,5, tai šie kintamieji nėra homogeniniai; tokių kintamųjų nereikėtų jungti į vieną grupę. Kintamieji yra tuo labiau

²⁶ Q tipo (anglų klb. *question – klausimas*) diagnostinių duomenų rinkimas (Bitinas, 2002, p.54).

tarpusavyje susiję, kuo šis koeficientas artimesnis 1. *Tyrimo instrumento Cronbach a koeficientas 0,9* (žr.13 lent.).

13lentelė

Anketos reabilumas		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,917	,921	143

Duomenų apdorojimo būdas. Anketai apdoroti buvo naudojamas statistinis duomenų apdorojimo būdas. Apklausos duomenys buvo apdoroti naudojant „SPSS for Windows“ statistinės analizės programą. Sudaryta kodų lentelė, užkoduotos kintamųjų reikšmės ir suvesti duomenys.

Aprašomieji metodai apibūdinami šiais statistiniais rodikliais:

- **Populiarumo indeksas (PI)²⁷.**

$$PI = \frac{\sum_{Z=Z_{\min}}^{Z_{\max}} (Z - Z_{\min}) \cdot S_z}{(Z_{\max} - Z_{\min}) \cdot N};$$

Čia Z – atsakymo įvertis (nuo 1 iki 3), Z_{min} – mažiausias skalės įvertis, Z_{max} – didžiausias skalės įvertis, S_z – įverčių Z pažymėjusių respondentų skaičius, N – respondentų, vertinusių šį teiginį, skaičius. Populiarumo indeksas gali kisti nuo 0 ≤ PI ≤ 1. *Kuo P arčiau vieneto, tuo šis teiginys respondentams reikšmingesnis, svarbesnis.*

- **Standartinis nuokrypis s** (svarbiausia imties duomenų išsisklaidymo skaitinė charakteristika) lygus matmenų individualių nuokrypių kvadratiniam vidurkiui (Bitinas, 1998, p.170).
- Ryšių stiprumas tarp atskirų požymių (anketos duomenų) buvo vertinamas skaičiuojant **koreliacijos koeficientą** (Bitinas, 1998, p.193). Duomenims, išmatuotiems rangine skale buvo skaičiuojami *Pearson* 'o koreliacijos (r) koeficientai.

²⁷ PI parodo, kelintą vietą konkretus objektas užima sąraše, sudarytame įverčių mažėjimo tvarka.

Imties charakteristika. Tikslinė imtis: siekiant išsiaiškinti, kaip tenkinami mokinių meniniai poreikiai, teikiant edukacines teatro paslaugas mokykloje, buvo apklausti 9-12 klasių mokiniai, dalyvaujantys teatrinėje veikloje Šiaulių miesto mokyklose (lankantys būrelius, studijas arba teatro pamokas). Išdalinta 150 anketų, tačiau kiekybiniam tyrimui buvo atrinkta tik 145, nors visos anketos buvo gražintos (grįžtamumo kvota 100%), tačiau 5 užpildytos nepilnai ir atmetos kaip netinkamos tyrimui. Iš viso tyrime dalyvavo 145 respondentai: 94 mergaitės ir 51 berniukas. Imties tūris buvo sudarytas pagal V.I. Paniotto lentelę (Luobikienė, 2002, p.48) atsižvelgiant į 5 proc. paklaidą. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį, klases, mokyklas pateiktas 14, 15 lentelėse.

14 lentelė

Mokinių pasiskirstymas pagal lytį ir klases

Lytis	Klasė				Iš viso
	10	11	12	9	
mokinys	5	23	19	4	51
mokinė	12	39	27	16	94
Iš viso	17	62	46	20	145

Kaip parodyta 14 lentelėje, daugiausiai tyrime dalyvavo vienuoliktos klasės mokinių. Galbūt tai rodo, kad vienuoliktokai, kurie dar nėra galutinai apsisprendę su kokia profesija žada susieti savo ateitį, vienuoliktą klasę priima kaip įvairių bandymų laiką ir stengiasi išbandyti kuo įvairesnes veiklas, kad dvyliktoje klasėje galėtų priimti vienokį ar kitokį sprendimą. Todėl teatrinė veikla tampa viena iš pasirinkimo, kartais visiškai atsitiktinio, galimybe.

Didžioji dalis paauglių, dalyvaujančių teatrinėje veikloje, yra mergaitės (64,8%).

Tyrime dalyvavo tik 20 devintokų ir 17 dešimtokų, kadangi tik trijose ugdymo įstaigose Šiauliuose (vienoje pagrindinėje mokykloje, vienoje gimnazijoje ir Moksleivių namuose) 2009 m. vyksta teatro užsiėmimai 9- 10 kl. mokiniams. Tai reiškia, kad likusių Šiaulių miesto mokyklų paaugliai neturi galimybių tenkinti savo intereso teatrui poreikių.

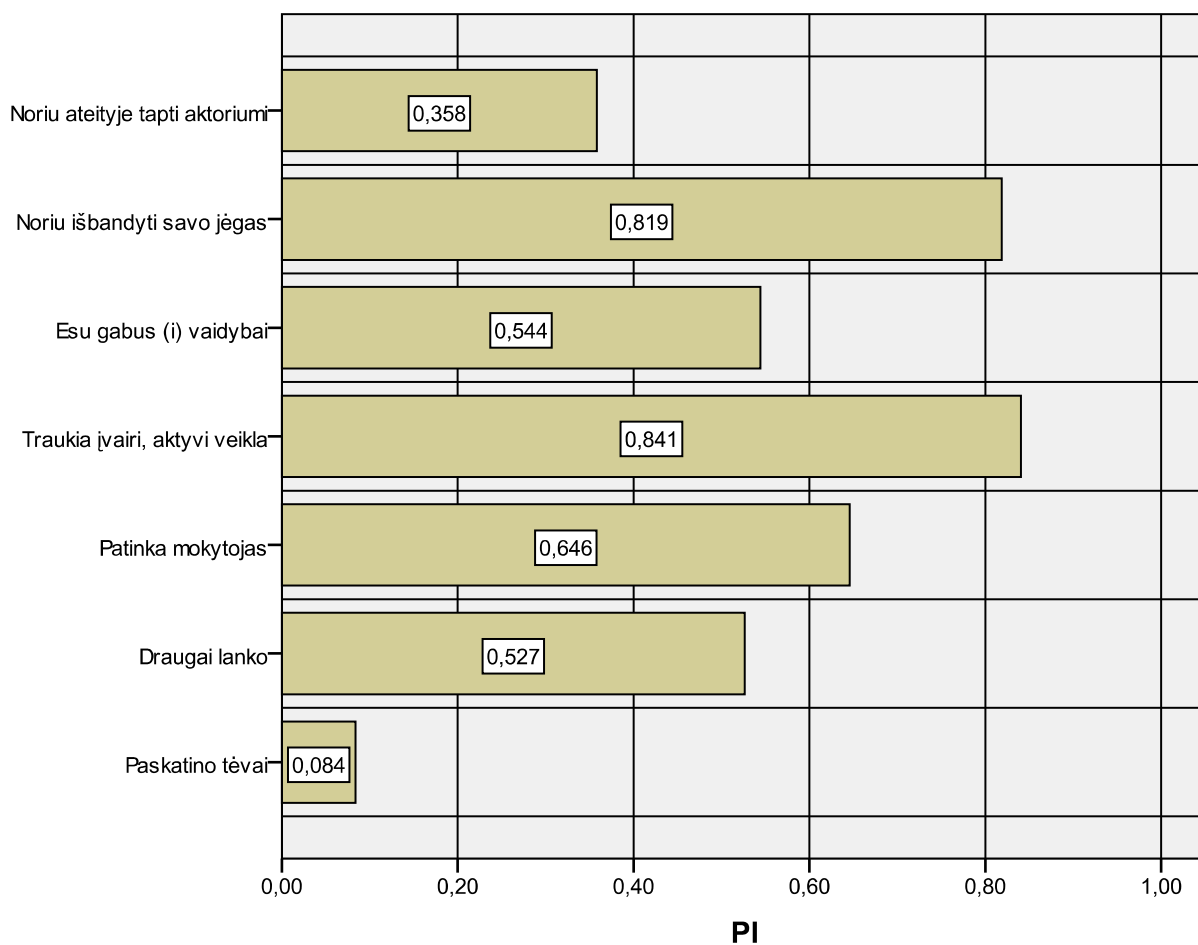
14 lentelė

Pasiskirstymas pagal mokyklas

Lytis	Mokykla			Iš viso
	gimnazija	pagrindinė	vidurinė	
mokinys	46	4	1	51
mokinė	75	16	3	94
Iš viso	121	20	4	145

Tyrimė gausiausiai dalyvavo mokiniai iš Šiaulių miesto gimnazijų. 2009-10 m.m. tik gimnazijų paaugliai turi galimybę dalyvauti teatrinėje veikloje, kadangi teatras kaip pasirinkamas dalykas yra įtrauktas į meninių modulių programą. Galima konstatuoti liūdną faktą, kad Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose teatrinė veikla nevyksta, todėl nebuvo ko ir apklausti. Keturi vidurinės mokyklos mokiniai, kurie užpildė anketas, teatro užsiėmimus lanko Šiaulių m. Moksleivių namuose. Tik trijose Šiaulių miesto pagrindinėse mokyklose veikia negausūs teatro būreliai.

Siekiant išsiaiškinti, kokios priežastys įtakojo mokinių interesą teatrui, buvo suformuluoti teiginiai, atskleidžiantys **teatrinė veiklos pasirinkimo priežastis** (žr. 4 pav.)

4 pav. Teatrinės veiklos pasirinkimo priežastys (N=145)

Tyrimė dalyvavusių mokinių teatrinės veiklos pasirinkimą lėmė šios **išorinės** („Patinka mokytojas“ ($PI=0,64$), „Draugai lanko“ ($PI=0,52$)) ir **vidinės** („Esu gabus vaidybai“ ($PI=0,54$), „Noriu išbandyti savo jėgas“ ($PI=0,81$), „Traukia įvairi, aktyvi veikla“ ($PI=0,84$)) **priežastys** (žr. 4 pav.). Galima daryti prielaidą, kad vidinės priežastys, kurias sąlygoja išryškėjęs asmenybės aktyvumas, skatinantis paauglį išbandyti savo jėgas įvairiose naujose

veiklose, natūralus smalsumo jausmas, šiame amžiaus tarpsnyje mokiniamis yra svarbesnės. Tai patvirtina ir kokybinio tyrimo rezultatai.

Tyrimas patvirtina daugelio autorių (Mayers, 2008; Perrin, 2004; Jovaiša, 2002 ir kt.) nuomonę, kad paauglystėje tėvai praranda įtaką: tėvų paskatinimas pasirenkant teatro užsiėmimus yra visiškai nereikšmingas ($PI = 0,084$). Daug reikšmingesnė yra draugų įtaka ($PI = 0,52$), kurią akcentuoja dauguma autorių. Tačiau galima konstatuoti pakankamai stiprų koreliacinį ryšį tarp teiginių „Paskatino tėvai“ ir „Noriu ateityje tapti aktoriumi“ ($r = 0,237$, kai reikšmingumo lygmuo 0,05) bei „Paskatino tėvai“ ir „Planuoja pasirinkti su teatro menu susijusią profesiją“ ($r = 0,220$, kai reikšmingumo lygmuo 0,05). Tyrimas patvirtina Mayers (2008) nuomonę, kad „tėvai tebedaro paaugliams įtaką tik tokiose srityse, kaip religija ir aukštosios mokyklos bei karjeros pasirinkimas“. Galima daryti prielaidą, kad tie tėvai, kurie tikisi, kad jų vaikai ateityje pasirinks su teatro menu susijusią profesiją, skatina savo vaikus domėtis teatru, patardami pasirinkti teatrinę veiklą mokykloje.

Dauguma respondentų, kurie išreiškė interesą teatro menui, neplanuoja sieti savo ateities su aktoriaus profesija ($PI = 0,35$), tačiau išryškėjo labai stiprus koreliacinis ryšys tarp teatrinės veiklos pasirinkimo priežasties („Noriu ateityje tapti aktoriumi“) ir pasirinktos veiklos svarbumo (interesas reikšmingas, nes „Planuoja pasirinkti su teatro menu susijusią profesiją“) ($r = 0,646$, kai $p < 0,01$). Galima daryti prielaidą, jog paaugliams, kurie teatrinę veiklą pasirinko svajodami ateityje tapti aktoriais, teatro užsiėmimai yra svarbūs dėl planuojamos būsimos su teatro menu susijusios profesijos. Šie paaugliai, tikėtina, išreiškia tiesioginį interesą teatrui.

Norėta išsiaiškinti, kas paaugliams daro didžiausią įtaką išreiškiant interesą teatrui.

16 lentelė

Interesą teatrui įtakoja (N=145)

Teiginiai	N	Min	Max	PI	S
Bendraamžiai	145	,00	1,00	,4425	,38817
Mokytojo asmenybė	145	,00	1,00	,3717	,36461
Mokyklos bendruomenė	145	,00	1,00	,3142	,38496
Visuomenės nuomonė apie teatrą	145	,00	1,00	,2124	,31908
Šeima	145	,00	1,00	,2124	,30476
Valid N (listwise)	145				

Respondentų interesą teatrui šiek tiek lemia šeimos, mokyklos bendruomenės ir visuomenės nuomonė apie teatrą (žr. 16 lentelė). Mokytojo asmenybės įtaka intereso

formavimui(si) taip pat pakankamai nedidelė. Tyrime dalyvavę paaugliai ryškiau akcentuoja bendraamžių įtaką, kuri yra svarbi tiek renkantis teatrinę veiklą, tiek joje dalyvaujant.

Atlikus koreliacinę analizę tarp skirtingų kintamųjų buvo išsiaiškinta, jei *interesą teatrui įtakoja šeima*, tai šie paaugliai *planuoja pasirinkti su teatro menu susijusią profesiją* ($r = 0,397$, kai $p < 0,01$), taip pat *patenkina estetinių žinių poreikį* ($r = 0,257$, $p < 0,01$). Galime daryti prielaidą, kad šių paauglių šeimos išreiškia interesą teatro menui, skatindamos savo atžalą susieti savo ateitį su teatru. Tikėtina, kad tokiose šeimose aktualus estetinių žinių poreikis, todėl ir vaikai yra skatinami domėtis menu tiek namuose, tiek mokykloje.

Analizuojant mokinių meninius interesus, svarbu sužinoti, kokias teatrinės veiklos metu teikiamas galimybes paaugliai akcentuoja, kokią asmeninę teatrinės raiškos prasmę mato.

17 lentelė

Teatrinės veiklos metu teikiamos galimybės (N=145)

Teiginiai	N	Min	Max	PI	S
Emocinis patyrimas	145	0	1	,78	,395
Galiu ugdytis meninius (teatrinius) gebėjimus	145	0	1	,68	,448
Galiu atskleisti ir realizuoti savo kūrybines galimybes	145	0	1	,65	,452
Galiu plėtoti aktorinius bei režsūrinius sugebėjimus	145	0	1	,63	,457
Galiu fiziškai ir emociškai "išsikrauti"	145	0	1	,54	,476
Galiu atsipalaiduoti ir pailsėti nuo mokyklos	145	0	1	,48	,486
Bendraamžių pripažinimas	145	0	1	,42	,466
Visuomenės įvertinimas	145	0	1	,41	,441
Išmokstu pozityviai spręsti konfliktus	145	0	1	,38	,455
Išmoku kontroliuoti ir valdyti neigiamas emocijas	145	0	1	,35	,457
Galiu geriau suprasti grožį ir harmoniją	145	0	1	,35	,431
Išmoku pašalinti svarbiausias konfliktų kilimo priežastis- pyktį, agresiją, uždarumą	145	0	1	,23	,390
Valid N (listwise)	145				

Kaip parodyta 17 lentelėje, mokiniams svarbiausias yra *emocinis patyrimas*, kurį jie įgyja teatrinės raiškos metu ($PI = 0,78$). Paauglių emocinių išgyvenimų reikšmę ir svarbą, kaip teigia R. Tamošiūnienė (2006), akcentuoja paauglių emocijas tyrinėję autoriai (V. Aramavičiūtė, 1998; R. Žukauskienė, 1996; K. Miškinis, 2003; ir kt.). Jų nuomone, paauglio statusas, besiformuojantys nauji santykiai su ugdytoju ir bendraamžiais yra susiję su stipriais emociniais išgyvenimais. Kokybinio tyrimo metu emocijų reikšmė ryškiai akcentuota. Šio tyrimo rezultatai

taip pat dar kartą patvirtina šią nuomonę. Vadinasi, teatro pedagogui labai svarbu atsižvelgti į paauglių emocinius reikalavimus. Tik sukūrus palankias sąlygas įvairių emocijų (teigiamų, taip pat ir neigiamų) raiškai, paaugliams teatrinė veikla tampa saugia erdve, kurioje galima „fiziškai ir emociškai "išsikrauti". Tačiau, nors mokiniams ir aktuali fizinė ir emocinė iškrova (PI = 0,54), tačiau gilinimasis į savo jausmų pasaulį, subjektyviojo jausmų pasaulio pažinimas, skirtingų emocijų raiška vaidmens pagalba yra svarbesni (PI = 0,78).

Mokiniai akcentuoja galimybę plėtoti meninę kompetenciją, t.y. *ugdytis meninius (teatrinius) gebėjimus* (PI = 0,68), *atskleisti ir realizuoti savo kūrybines galimybes* (PI = 0,65), *plėtoti aktorinius bei režsūrinius sugebėjimus* (PI = 0,63). Tai rodo, kad nemaža dalis respondentų išreiškia tiesioginį interesą teatro menui.

Respondentai, pasirodo, nelabai mato galimybę teatro užsiėmimuose *atsipalaiduoti ir pailsėti nuo mokyklos* (PI = 0,48). Kadangi nemaža dalis paauglių teatro užsiėmimus rinkosi pakankamai motyvuotai, norėdami įgyti meninę kompetenciją ir patenkinti aktyvios veiklos poreikį, dėl to turbūt šių užsiėmimų metu jie nesitiki poilsio ir atsipalaidavimo. Tikėtina, respondentai supranta, kad teatrinė kūryba - daug fizinių ir dvasinių pastangų reikalaujantis užsiėmimas.

Teatro pedagogai (Kazragytė, 1998; Ercmonienė, 2000; Damašauskienė, 2008 ir kt.) teigia, kad taikant teatro raiškos metodus (socialinė drama, interaktyvūs žaidimai, bendravimo, pasitikėjimo pratimai ir pan.) paaugliai įgyja mokėjimų kontroliuoti ir valdyti neigiamas emocijas, išmoksta pašalinant svarbiausius konfliktų kilimo požymius – pyktį, agresiją, uždarumą, nevirtį. Įgytus mokėjimus paaugliai pritaiko realiame gyvenime. Tačiau respondentai tokios nuomonės neišreiškė. Teiginių „*Išmokstu pozityviai spręsti konfliktus*“ (PI = 0,38), „*Išmokstu kontroliuoti ir valdyti neigiamas emocijas*“ (PI = 0,35), „*Išmokstu pašalinti svarbiausias konfliktų kilimo priežastis - pyktį, agresiją, uždarumą*“ (PI = 0,23) pasirinkimų vidurkiai nėra dideli.

Siekiant ištirti paauglių intereso teatrui raišką, svarbu išsiaiškinti dalyvavimo veikloje motyvus (žr. 18 lent.).

Dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvai

Teiginiai	N	Min.	Max.	Suma	PI	S
Galiu išbandyti skirtingus savuosius "Aš"	145	0	1	75	,66	,459
Galiu "išlaisvinti" savo vaizduotę	145	0	1	67	,59	,464
Galiu linksmai praleisti laiką su draugais	145	0	1	66	,58	,486
Mėgstu išbandyti kuo įvairesnes veiklos sritis	145	0	1	65	,58	,487
Galiu "išlieti" savo emocijas	145	0	1	63	,56	,481
Noriu giliau pažinti teatro meną	145	0	1	56	,50	,484
Galiu išbandyti įvairius socialinius vaidmenis, kurie man padeda suprasti save	145	0	1	47	,42	,467
Turiu galimybę gilintis į žmonių tarpusavio santykius	145	0	1	41	,36	,449
Galiu pasidalinti savo jausmais ir mintimis	145	0	1	38	,34	,450
Pasitikiu teatro būrelio/studijos vadovu	145	0	1	33	,29	,432
Aplinkiniai teigiamai vertina mano aktorinius sugebėjimus	145	0	1	32	,28	,438
Planuoju tapti aktoriumi ar režisieriumi	145	0	1	29	,26	,402
Jaučiuosi saugus(i) bendraminčiu grupėje	145	0	1	24	,21	,377
Noriu išsiskirti iš bendraamžių	145	0	1	24	,21	,388
Galiu išreikšti protestą prieš visuomenės vartotojiškumą, materialinių vertybių sureikšminimą	145	0	1	19	,17	,351
Padeda įveikti nesaugumo jausmą dėl besikeičiančio kūno ir besiformuojančios asmenybės	145	0	1	19	,17	,345
Valid N (listwise)	145					

Kiekvienas mokinys turėjo pasirinkti 5 svarbiausius motyvus, paaiškinančius, kodėl jie pasirinko teatrinę veiklą. Kaip svarbiausią dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvą (žr. 17 lent.) paaugliai įvardija *galimybę išbandyti skirtingus savuosius Aš* (PI = 0,66). Tai patvirtina D.G.Myers (2008), L.Jovaišos (2002), A.Gučo (1990) ir kt. nuomonę, kad paauglys išbando skirtingus savuosius Aš, kol įtvirtina nuoseklų ir tinkamą tapatumą. Todėl teatrinė veikla tampa palankia edukacine terpe, kurioje paauglys gali realizuoti šį poreikį.

Šiek tiek daugiau, negu pusei tyrime dalyvavusių mokinių, svarbu yra teatro užsiėmimų metu *"išlaisvinti" savo vaizduotę* (PI = 0,59), *linksmai praleisti laiką su draugais* (PI = 0,58), *išbandyti kuo įvairesnes veiklos sritis* (PI = 0,58), *"išlieti" savo emocijas* (PI = 0,56). Apibendrintai šie motyvai išreiškia svarbiausius paauglystės amžiaus tarpsnio poreikius, kuriuos akcentuoja dauguma autorių (Perrin, 2004; Jovaiša, 2002, Gučas, 1990).

Tik pusei iš respondentų aktualu *giliau pažinti teatro meną* (PI = 0,50), nors galimybių, kurias jie išvelgia teatro užsiėmimuose pasirinkime (žr. 16 lentelė), „*Galiu ugdytis meninius (teatrinis) gebėjimus*” (PI = 0,68) , „*Galiu plėtoti aktorinius bei režisūrinius sugebėjimus*“ (PI = 0,63) vidurkiai yra aukštesni. Galima daryti prielaidą, kad paaugliai labiau vertina įvairių konkrečių gebėjimų (aktorinių, režisūrinių ir pan.) plėtojimą, bet ne žinių įgijimą, kurios suteikia galimybę giliau pažinti teatro meną. Teatro pedagogams svarbu suprasti tokius paauglių poreikius ir konkrečias žinias apie teatrą integruoti praktinėje kūrybinėje veikloje.

Edukacinių teatro paslaugų triadoje pirmasis kokybės kriterijus yra sąlygos, kurios sudaromos teatrinei raiškai mokykloje. Vienas iš pagrindinių kriterijų, apibrėžiančių sąlygas, yra materialinė bazė. Todėl analizuojant edukacines teatro paslaugas, svarbu išsiaiškinti, kokia materialinė bazė yra sukurta Šiaulių miesto mokyklose (žr. 19 lent.).

19 lentelė

Materialinė bazė

	N	Min	Max	PI	S
Užsiėmimai vyksta mokyklos aktų salėje	145	,00	1,00	,7832	,38310
Turite muzikinio įgarsinimo įrangą su įrašais bei keletą muzikos instrumentų	145	,00	1,00	,6858	,39638
Turite keletą apšvietimo įrenginių	145	,00	1,00	,6504	,41665
Turite aprangos detalių	145	,00	1,00	,5664	,41995
Turite foto, vaizdo, kino, instaliacijos meno priemonių	145	,00	1,00	,5487	,43796
Užsiėmimai vyksta kabinete	145	,00	1,00	,5487	,47699
Turite atskirą patalpą teatrinei veiklai	145	,00	1,00	,4912	,46762
Turite universalaus naudojimo dekoracijų	145	,00	1,00	,4115	,41849
Turite grimo reikmėms stalą, veidrodžius	145	,00	1,00	,2345	,34116
Valid N (listwise)	145				

V. Kazragytės (1996) teigimu, didelis dėmesys turi būti skiriamas *mokymo erdvei bei jos organizavimui*. Teatro edukologai rekomenduoja turėti atskirą patalpą teatrinei veiklai. Tačiau, kaip parodyta 19 lentelėje, teatro užsiėmimai dažniausiai vyksta mokyklos aktų salėje, rečiau kabinete. Mokytojams, turbūt, pakankamai sunku sukurti jaukią, sukaupiančią atmosferą didelėse, dažnai be dienos šviesą tamsinančių užuolaidų, aidinčiose aktų salėse.

Tinkamas sąlygas veiklai taip pat apsprendžia ir priemonės, kurios naudojamos veiklos metu. Prie palankių sąlygų teatrinei veiklai sukūrimo prisideda muzikinio garso aparatūros ir teatrinio apšvietimo priemonių turėjimas. Respondentų teigimu, Šiaulių mokyklose jų netrūksta. Tačiau lieka neaišku, kokia šios aparatūros kokybė, ar mokyklos administracija leidžia

paaugliams naudotis gera aparatūra užsiėmimų metu. Neretai nauja aparatūra saugoma ir naudojama tik renginių metu, o užsiėmimų metu mokytojas su mokiniais naudojami senesne, ne tokia kokybiška.

Teiginio „Turite grimu reikmėms stalą, veidrodžius“ neaukštas PI (0,23) rodo, kad mokyklose šių priemonių labai stokoja, ir užsiėmimų metu dažniausiai joks grimas ar kitos grimavimui(si) skirtos priemonės nenaudojamos. Tai ypatingos, specifinės teatro priemonės, kurios padeda kurti personažų išorinę charakteristiką, žadina mokinių smalsumą, teatro užsiėmimus priartina prie „tikro“ teatro, todėl paaugliams svarbu išbandyti teatrinę grimą.

Respondentų teigimu, mokyklose nėra pakankamai universalios naudojimo dekoracijų, kurių pagalba kuriama ne tik spektaklio, bet ir pamokos atmosfera bei aplinkybės. Mokyklinis teatras labai dažnai kuriamas naudojant tik minimalias dekoracijas. Be abejonės, ir tokiose sąlygose sukuriama gražūs darbai, teatro pedagogai išradingai naudoja tas pačias priemones vis naujose situacijose, tačiau reikia nepamiršti paauglių troškimo dalyvauti „tikrame teatre“, kuriame daug dekoracijų, kostiumų ir teatrinės butaforijos. Apie tai kalba ir kokybinio tyrimo rezultatai: paaugliai svajoja vaidinti geroje scenoje, kur daug dekoracijų ir kostiumų.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad mokyklose kol kas nėra sukurta gera materialinė bazė, kuri užtikrintų tinkamas sąlygas paauglių meninių interesų raiškai teatrinėje veikloje.

Kitas kriterijus, apibūdinantis teatrinei veiklai palankių sąlygų sudarymą, yra **pedagogo asmenybė**, todėl mokiniai buvo paprašyti įvertinti teiginius, kurie apibūdina teatro pedagogą.

20 lentelė

Teatro pedagogas

Teiginiai	N	Min	Max	PI	S
Dalyko specialistas, kuris suteikia žinių apie teatro meną	145	,00	1,00	,8451	,32099
Suaugęs žmogus, kuriuo galiu pasitikėti	145	,00	1,00	,7168	,37723
Skiriasi nuo kitų pažįstamų suaugusiųjų	145	,00	1,00	,6062	,41432
Asmuo, kuris yra man autoritetas	145	,00	1,00	,4071	,39837
Asmuo, į kurį norėčiau būti panašus(i)	145	,00	1,00	,3894	,35816
Valid N (listwise)	145				

Kaip parodyta 20 lentelėje, dauguma tyrime dalyvavusių paauglių mokytojo asmenyje visų pirma mato dalyko specialistą, kuris suteikia žinių apie teatro meną (PI= 0,84, kai $0 \leq PI \leq 1$). Galima daryti prielaidą, kad šie mokiniai, pasirinkdami teatro užsiėmimus, išreiškia tiesioginį interesą teatrui: jie siekia įgyti kuo daugiau žinių apie šį meną su kvalifikuoto teatro mokytojo

pagalba. Kartu tai atspindi paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumus, kada, plečiantis paauglio interesams, gilinamasi į įvairias tikrovės sritis, išreiškiamas interesas įvairių dalykų mokymuisi. Tačiau gana aukštas teiginio „Suaugęs žmogus, kuriuo galiu pasitikėti“ PI (0,71) rodo, kad pasitikėjimas mokytoju kaip žmogumi mokiniams yra taip pat pakankamai svarbus. Daugelio autorių (Jonynienė, 1987; Gučas, 1990; Kazragytė, 1996; Siks, 1999; Ward, 1999 ir kt.) nuomone, demokratiški pedagogų santykiai su vaikais, tolerantiškas elgesys ugdo jaunos asmenybės savarankiškumą, pasitikėjimo savimi jausmą.

Teiginio „Skiriasi nuo kitų pažįstamų suaugusiųjų“ gana aukštas PI (0,60) rodo, kad teatro (kaip ir kitų meninių dalykų) mokytojai paaugliams dažnai yra nepanašūs į kitus, jų pažįstamus, suaugusiuosius. Dažnai teatro mokytojas pats yra aktorius ar režisierius. Meninės profesijos pasirinkimas šiandieninėje visuomenėje gali būti siejamas su tam tikru išskirtinumu, nepanašumu į kitus. Paaugliai, tikėtina, gana retai susiduria su meninių profesijų žmonėmis, kurie bet kurią socialinę aplinką „nuspalvina“ ryškesne savo emocijų raiška, kūrybiškumu, netradiciniu požiūriu. Galima daryti prielaidą, kad šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje labiau vertinamos „rimtos“ ateitį užtikrinančios profesijos, paaugliams teatro mokytojas atrodo šiek tiek nesuprantamas savo pasirinkimu, kitoks, negu kiti pažįstami suaugusieji.

Mažiausias PI teiginių „Asmuo, kuris yra man autoritetas“ (PI = 0,40) ir „Asmuo, į kurį norėčiau būti panašus(i)“ (PI = 0,38) patvirtina daugelio autorių nuomonę, kad paaugliai siekia būti panašūs tik į tuos suaugusiuosius, kurie jiems yra autoritetai. Šiame tyrime dalyvavę paaugliai mažiausiai norėtų būti panašūs į savo mokytojus. Tačiau, galbūt, tai atspindi paauglišką maksimalizmą, bet kokio autoriteto neigimą. Tokiu būdu, tikėtina, paaugliai gina savo individualybę ir išskirtinumą, kurie šiame amžiaus tarpsnyje jiems yra ypatingai reikšmingi.

Teatro pedagogas – galimybių kūrėjas, žmogus, kuris gali įtakoti paauglių interesą teatrui, todėl svarbu išsiaiškinti, kaip teatro mokytojas skatina mokinių interesą teatrui.

21 lentelė

Interesą teatrui mokytojas skatina

Teiginys	N	Min	Max	PI	S
Kartu dalyvauja veikloje	145	,00	1,00	,7876	,35232
Atsižvelgia į mokinių poreikius, nuotaiką ir svajones	145	,00	1,00	,7434	,36666
Įveda linksmų teatrinių žaidimų	145	,00	1,00	,7345	,38424
Skatina norą kurti	145	,00	1,00	,7168	,38889
Siekia gero parodomojo rezultato	145	,00	1,00	,7080	,37036
Sukuria palankų psichologinį klimatą ir saugią aplinką	145	,00	1,00	,6814	,37833
Teikia įvairią informaciją apie teatro meną	145	,00	1,00	,6637	,40884

Dalyvaujame įvairiuose teatrinuose projektuose	145	,00	1,00	,6637	,37466
Kreipia dėmesį į vaidybos ir viso vaidinimo etinį ir estetinį vertingumą	145	,00	1,00	,6062	,37471
Skatina stebėti įvairius spektaklius ir juos aptarti	145	,00	1,00	,5929	,41484
Organizuoja išvykas į festivalius	145	,00	1,00	,5885	,40768
Organizuoja susitikimus su aktoriais, režisieriais	145	,00	1,00	,5088	,40079
Valid N (listwise)	145				

Kaip parodyta 21 lentelėje, respondentams visi intereso teatrui skatinimo būdai yra svarbūs ($PI > 0,50$). Labiausiai paauglius imponuoja mokytojo *dalyvavimas bendroje veikloje kartu su mokiniais* ($PI = 0,79$). Tikėtina, tai padeda sukurti palankų psichologinį klimatą ir saugią aplinką, skatina kurti. Respondentams labai svarbu, kad mokytojas atsižvelgtų į jų poreikius, nuotaiką ir svajones. Taip pat aktualu, kad užsiėmimų metu vyktų linksmų teatrinų žaidimų. Paaugliams labai svarbios teigiamos emocijos, kurias jie išgyvena veiklos metu. Tą patvirtina ir teorinės dalies analizės duomenys, ir kokybinio tyrimo išvados.

Paaugliai teatrinę veiklą renkasi dėl įdomios kūrybinės veiklos, išvelgdami galimybę *atskleisti ir realizuoti savo kūrybines galimybes*. Mokinių supratimu, pedagogai, kurie *skatina norą kurti* ($PI = 0,71$), skatina ir interesą teatrui.

Gana aukštas teiginio *Siekia gero parodomojo rezultato* ($PI = 0,70$) vidurkis rodo, kad paaugliams spektaklio ar kitokios teatrinės formos parodymas žiūrovui yra pakankamai svarbus. Nors mokiniams aktualu smagiai, įdomiai, saugioje aplinkoje praleisti laiką, turiningai bendrauti su bendraminčiais, bet ne mažiau svarbu sukurti gerą spektaklį. Tačiau spektaklio sukūrimas reikalauja didelių dvasinių ir fizinių mokinio ir pedagogo pastangų. Nemaža dalis šiandienos teatro pedagogų akcentuoja, kad spektaklio sukūrimas neturi būti pagrindinis siekis. Tačiau A. Juvonen, H. Ruismaki (2002, p.43) atlikto tyrimo metu, išryškėjo, kad „su teatrine patirtimi susijęs ryškiausias išpūdis – tai įveikimas, atlikimas kažko sunkaus. Pasitenkinimas dėl sėkmės gerai suvaidinus labai artimas kaip ir sporte: po ilgų treniruočių tu esi įsitempęs ir pasiruošęs. *Sėkmės jausmą šioje situacijoje galima palyginti su estetiniu išgyvenimu*. Pasitenkinimas, malonumas susijungia su išgyvenimu, patirtimi, pasiektas tik dėka sunkaus darbo ir ilgų pratybių“. Todėl spektaklio sukūrimą ir parodymą žiūrovui galima vertinti kaip veina iš svarbiausių teatrinės veiklos tikslų. Realizuojant šį tikslą, sudaromos palankios sąlygos mokinių intereso teatrui įtvirtinimui.

Mokiniams aktualu, kad teatrinės veiklos metu būtų kuriamas palankus psichologinis klimatas ir saugi aplinka ($PI = 0,68$). Tokią nuomonę patvirtina ir kokybinio tyrimo rezultatai. Saugią, pasitikėjamą skatinančią aplinką galima vertinti kaip palankias raiškos sąlygas tenkinant

mokinių interesą teatrui. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip paaugliai supranta saugią bei pasitikėjimą skatinančią aplinką.

22 lentelė

Palankus psichologinis klimatas teatrinės veiklos užsiėmimuose

Teiginiai	N	Min	Max	PI	S
Gerai mokinių ir teatro pedagogo tarpusavio santykiai	145	,00	1,00	,9425	,19767
Kuriama geranoriško bendradarbiavimo, tarpusavio pagalbos, bendros atsakomybės už veiklą atmosfera	145	,00	1,00	,8053	,34352
Mokiniai patiria dėmesį bei pagarbą ir jaučiasi emociškai saugūs	145	,00	1,00	,7743	,35976
Sukurta saugi veiksmo vieta	145	,00	1,00	,7743	,35976
Teatro pedagogas skatina pozityvius mokinių tarpasmeninius santykius	145	,00	1,00	,7434	,36666
Pedagogas ir mokiniai išgyvena bendrumo jausmą, jie yra lygiaverčiai partneriai	145	,00	1,00	,7212	,38924
Mokiniai skatinami "išlieti" savo emocijas	145	,00	1,00	,7124	,38269
"Sveika" konkurencija skatina tobulėti	145	,00	1,00	,6770	,35932
Skiriama laiko refleksijoms	145	,00	1,00	,5575	,38817
Teatro pedagogas skatina konkurenciją, nes tik tokiu būdu pasiekiamas rezultatas	145	,00	1,00	,3717	,36461
Valid N (listwise)	145				

Kaip parodyta 22 lentelėje palankų psichologinį klimatą kuria *geri mokinių ir teatro pedagogo tarpusavio santykiai* (PI=0,94). Tai aktualu beveik visiems tyrime dalyvavusiems paaugliams. Ne mažiau svarbu, kad būtų *kuriama geranoriško bendradarbiavimo, tarpusavio pagalbos, bendros atsakomybės už veiklą atmosfera* (PI=0,8053). Kai *mokiniai patiria dėmesį bei pagarbą ir jaučiasi emociškai saugūs* (PI = 0,77), tada, tikėtina, bus *sukurama saugi veiksmo vieta* (PI= 0,77), kur *pedagogas ir mokiniai išgyvena bendrumo jausmą, jie yra lygiaverčiai partneriai* (PI = 0,72).

Mažiausias teiginio „*Teatro pedagogas skatina konkurenciją, nes tik tokiu būdu pasiekiamas rezultatas*” vidurkis (PI= 0,37) rodo, kad mokiniams daug svarbiau maloni, be įtampos aplinka ir pozityvūs santykiai, negu konkurencija ir varžymasis dėl rezultato. Tačiau, atlikus koreliacinę analizę, pastebėtas stiprus ryšys tarp kintamųjų „*Sveika konkurencija skatina tobulėti*“ ir „*Teatro pedagogas skatina konkurenciją, nes tik tokiu būdu pasiekiamas rezultatas*” ($r= 0,360$, kai $p < 0,01$). Galima daryti prielaidą, kad tie paaugliai, kurie sveikoje konkurencijoje išvelgia palankų teatrinei veiklai klimatą, palankiai žiūri į teatro pedagogą, kuris skatina konkurenciją.

Arba galbūt šiems paaugliams yra aktualus geras kūrybinės veiklos rezultatas, kuris gali būti pasiektas, jų manymu, tik tarpusavyje sveikai konkuruojant.

Edukacinės teatro paslaugos triadoje antrasis kokybės kriterijus yra veikla. Todėl buvo svarbu sužinoti, kokios teatrinės veiklos formos realizuojamos Šiaulių miesto mokyklose (žr.23 lent.).

23 lentelė

Teatrinės veiklos formos mokykloje

	N	Min	Max	PI	S
Teatro pamoka	145	0	1	,84	,368
Teatro būrelis	145	0	1	,82	,366
Mėgėju teatrų spektakliai mokykloje	145	0	1	,60	,442
Šimtadienių spektakliai, kuriuos režisuoja profesionalai	145	0	1	,58	,449
Šimtadienių spektakliai, kuriuos režisuoja mokyklos pedagogai	145	0	1	,56	,471
Profesionalių teatrų spektakliai mokykloje	145	0	1	,48	,430
Integraciniai meno projektai	145	0	1	,41	,398
Teatro studija	145	0	1	,38	,433
Bendri projektai su mėgėjų teatrais	145	0	1	,35	,417
Forumo teatras	145	0	1	,34	,424
Raiškiojo skaitymo būrelis	145	0	1	,27	,347
Interaktyvūs kultūriniai meno seminarai	145	0	1	,25	,342
Bendri projektai su profesionaliais teatrais	145	0	1	,23	,360
Lėlių teatras	145	0	1	,14	,243
Valid N (listwise)	145				

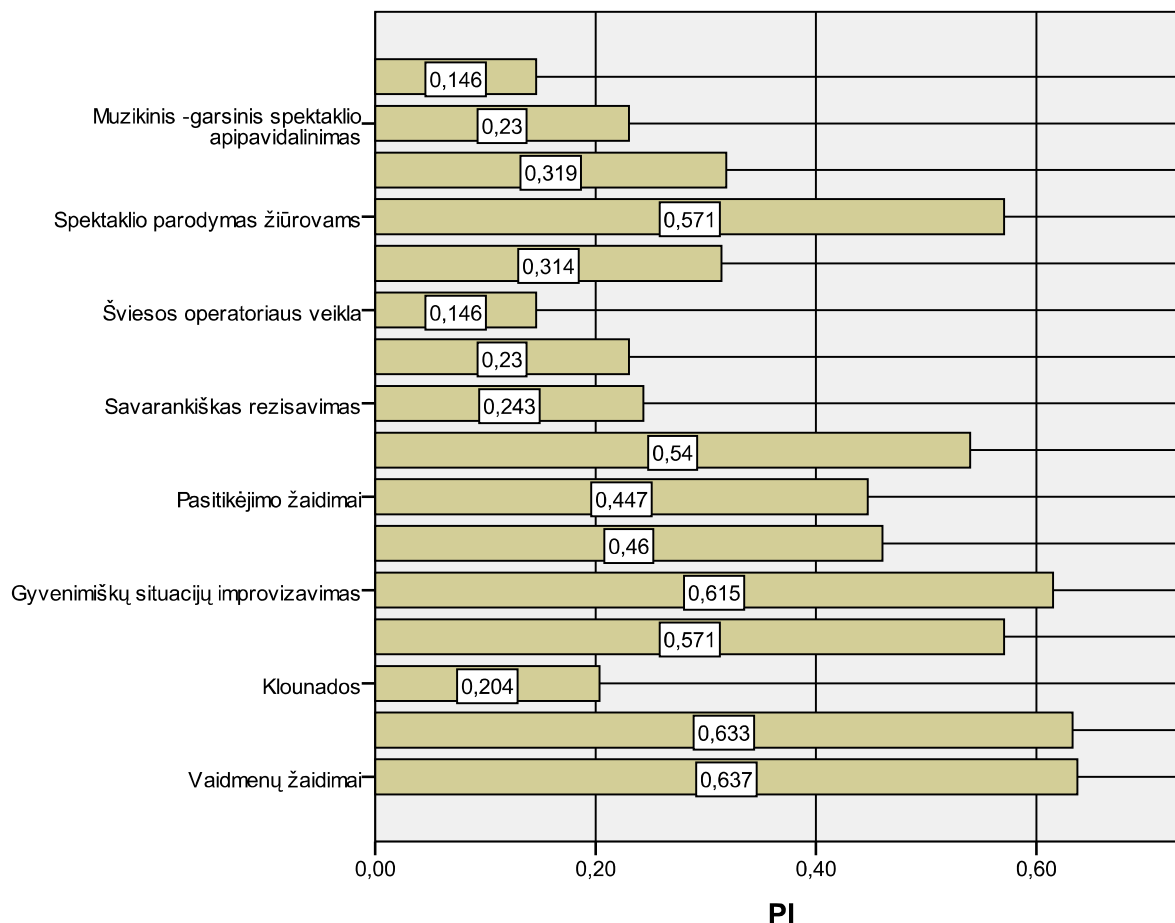
Kaip parodyta 23 lentelėje, dažniausiai paaugliai mokyklose dalyvauja teatro pamokose (PI = 0,84), nes teatras yra įtrauktas kaip pasirenkamas dalykas į meninių modulių programas. Šiose pamokose dalyvauja tik vienuoliktų ir dvyliktų klasių mokiniai. Devintų ir dvyliktų klasių mokiniai gali lankyti teatro būrelius (PI = 0,82), kuriuos pasirenka savanoriškai. Tačiau mokyklose labai trūksta teatro studijų, kuriose teatro meną giliau galėtų pažinti devintų ir dešimtų klasių mokiniai.

Mokinių nuomone, pakankamai dažnai mokyklose pasirodo mėgėjų teatrai (PI = 0,60). Aktualu būtų ištirti giliau šių spektaklių, kaip edukacinių paslaugų, vertę ir įtaką paauglių meniniams interesams. Teatro edukologai ir meno teoretikai akcentuoja būtinybę stebėti ir

vertinti profesionalaus, prasmingo meno kūrinius. Todėl tenka apgailestauti, kad mokyklose profesionalūs teatrai, respondentų teigimu, pasirodo pakankamai retai (PI = 0,48).

Tyrimo dalyvavę dvyliktokai išskiria šimtadienių spektaklius, kuriuos režisuoja ir teatro profesionalai (PI = 0,60), ir mokyklos pedagogai (PI = 0,58).

Aktualu išsiaiškinti, kokia veikla labiausiai domina paauglius teatro užsiėmimų metu.

5 pav. Įdomiausia veikla teatro užsiėmimų metu

Kaip parodyta 5 paveiksle, paauglius teatrinių užsiėmimų metu labiausiai domina *Vaidmenų žaidimai* (PI = 0,64), kuriuos teatro pedagogai (Ward, Kazragytė, Brėdikytė ir kt.) akcentuoja kaip labai svarbius vaikų asmeniniams išgyvenimams. Skirtingų vaidmenų pagalba paaugliai turi galimybę išbandyti savo Aš. Kita paaugliams įdomi veikla – „*Kūrybinės užduotys ir pratimai*“ (PI = 0,63), kurių metu skatinamas vaizduotės aktyvumas, plėtojami kūrybiniai gebėjimai, suteikiama kūrybinė laisvė, skatinama priimti netradicinius drąsius sprendimus. Tokios galimybės paaugliams imponuoja, nes tai patenkina nepriklausomybės ir laisvės poreikį.

Teatro pedagogas, vertindamas mokinių idėjas, skatinandamas vaizduotę parodo, kad pasitiki jais. Pasitikėjimas ir saugumas – vieni svarbiausių poreikių.

Mokiniai išskiria ir „*Gyvenimiškų situacijų improvizavimą*“ (PI = 0,62). Tokios improvizacijos, imituojant artimas gyvenimiškas situacijas, padeda paaugliams surasti įvairius moralinius sprendimus, todėl daugeliui paauglių ši veikla yra įdomi. Kurdami skirtingus vaidmenis ir improvizuodami įvairias gyvenimiškas situacijas, mokiniai turi realią galimybę patys atrasti ir pasirinkti moralines vertybes, o tai gali ženkliai prisidėti prie vieno iš svarbiausių paauglystės amžiaus tarpsnio uždavinių išsprendimo, t.y. vientiso identiteto sukūrimo.

Daugiau nei pusei mokinių „*Spektaklio parodymas žiūrovams*“ (PI = 0,57) yra svarbus. Tai patvirtina ir kokybinio tyrimo rezultatai. Spektaklį, kaip reikšmingą metodą, stiprinant mokinių interesą teatrui, akcentuoja ir kai kurie teatro pedagogai (W. Ward, D.Heathcote, R.Ercmonienė ir kt.). Spektaklio sukūrimas ir parodymas žiūrovams – probleminio mokymo pavyzdys. Pagrindinė problema - spektaklis, yra išsprendžiama tik visiems susitelkus ir realizavus kiekvieno individualius gebėjimus, kurie pritaikomi praktiškai (vieni atlieka aktorių vaidmenis, kiti – apšvietėjo, tretis – garso operatoriaus ir pan.). Tačiau paauglius, pasirodo, mažai domina *muzikinė- garsinė spektaklio apipavidalinimo ir šviesų operatoriaus veikla*. Galbūt taip yra todėl, kad mokyklose gana skurdi materialinė bazė, ir paaugliai neturi galimybės išbandyti šių veiklų, naudodamiesi kokybiška aparatūra. Būti šviesos operatoriumi, turint tik vieną ar du prožektoriais, mokiniams yra neįdomu. Tokia situacija patvirtina kokybinio tyrimo rezultatus, kurie rodo, kad paaugliai svajoja apie geresnes teatrinei veiklai materialines sąlygas. Materialinės bazės skurdumas riboja paauglių interesus, menkina motyvaciją rinktis teatrinę veiklą.

24 lentelė

Teatro reikšmė gyvenime

Teiginys	N	Min	Max	PI	S
Teatro reikšmė tavo gyvenime	145	,00	1,00	,6411	,25755
Valid N (listwise)	145				

Kaip parodyta 23 lentelėje, teatro reikšmę savo gyvenime respondentai įvardija kaip pakankamai svarbią (PI = 0,64). Tokie rezultatai neprieštaruoja ir paauglių atsakymams, paaiškinantiems, kodėl interesas teatrui jiems yra svarbus (žr. 24 lentelėje).

Interesas teatrui svarbus

	N	Min	Max	PI	S
Patenkina aktyvios veiklos poreikį	145	,00	1,00	,7965	,36983
Patenkina saviraiškos poreikį	145	,00	1,00	,7345	,39568
Patenkina smalsumo poreikį	145	,00	1,00	,6858	,40749
Patenkina estetinių žinių poreikį	145	,00	1,00	,5133	,36265
Planuoja pasirinkti su teatro menu susijusią profesiją	145	,00	1,00	,4115	,39658
Valid N (listwise)	145				

Kaip parodyta 25 lentelėje, paaugliams interesas teatrui reikšmingas daugeliu prasmių, t.y. patenkina aktyvios veiklos ($PI=0,79$), saviraiškos ($PI = 0,73$), smalsumo($PI =0,68$), estetinių žinių poreikį ($PI = 0,51$). Nemaža dalis mokinių planuoja pasirinkti su teatro menu susijusią profesiją ($PI = 0,41$). Galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavę paaugliai teatrinę veiklą pasirinko motyvuotai ir sąmoningai suvokia teatrinės veiklos įtaką savo asmenybei. Tai parodė ir kokybinio tyrimo rezultatai.

Apibendrinant kiekybinio tyrimo duomenis galima teigti, kad:

- Teatrinės veiklos pasirinkimą lemia vidinės priežastys, kurias sąlygoja išryškėjęs asmenybės aktyvumas ir natūralus smalsumo jausmas.
- Tyrime dalyvavę paaugliai akcentuoja bendraamžių įtaką, kuri yra svarbi tiek renkantis teatrinę veiklą, tiek joje dalyvaujant.
- Paaugliai mokytojo asmenyje visų pirma mato dalyko specialistą, kuris suteikia žinių apie teatro meną.
- Dažniausiai paaugliai mokyklose dalyvauja teatro pamokose, nes teatras yra įtrauktas kaip pasirenkamas dalykas į meninių modulių programas.
- Tyrime dalyvavę paaugliai teatrinę veiklą pasirinko motyvuotai ir sąmoningai suvokia teatrinės veiklos įtaką savo asmenybei.
- Paauglius teatrinė užsiėmimų metu labiausiai domina *vaidmenų žaidimai, kūrybinės užduotys ir pratimai, gyvenimiškų situacijų improvizavimas ir spektaklio parodymas žiūrovams.*
- Materialinės bazės skurdumas riboja paauglių interesus, menkina motyvaciją rinktis teatrinę veiklą.
- Mokyklose kol kas nėra sukurta gera materialinė bazė, kuri užtikrintų tinkamas sąlygas paauglių meninių interesų raiškai teatrinėje veikloje.

IŠVADOS

1. Mokininių meninių interesų ir edukacinių teatro paslaugų atitiktis mokykloje yra svarbi pedagoginė problema asmenybės ugdymo procese.
2. Nagrinėjant atitikties problemą, tikslinga remtis edukacinių teatro paslaugų kokybės triada, kurią išreiškia sąlygos – veikla - rezultatas. Ją įgyvendinant aktualu taikyti edukacinių teatro paslaugų ir jų atitikties mokinių meniniams interesams modelį.
3. Atliktas tyrimas parodė, kad edukacinių teatro paslaugų modelio efektyvumą lemia interesų ir aplinkybių dermė. Pasiūlyto modelio struktūra ir atskleistos taikymo prielaidos yra svarbios optimizuojant meninio ugdymo teoriją ir praktiką mokykloje. Tai reiškia sudaryti palankias edukacines sąlygas, tenkinant mokinių meninius interesus ugdymo teatru procese.
4. Remiantis tyrimo duomenimis paaiškėjo, kad modeliuojant teatrinę veiklą, svarbu vertinti mokinių dalyvavimo teatrinėje veikloje motyvus, teatrinės veiklos asmeninę prasmę ir mokinių lūkesčių patenkinimą. Tai prielaidos atsiskleisti mokinių meniniams interesams ugdymo teatru procese.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos pateikiamos trimis lygmenimis, t.y. valstybiniu lygmeniu – Švietimo ir mokslo ministerijai; instituciniu lygmeniu – mokyklų vadovams; asmeniniu lygmeniu – pedagogams.

1. *Švietimo ir mokslo ministerija* turėtų ne tik deklaruoti meninio ugdymo reikšmę mokinio asmenybės formavimo(si) procese, bet ir deramai atstovauti savo šalies mokinių interesus, skiriant valstybės lėšų dalį, įgalinančių užtikrinti kokybiškų edukacinių teatro paslaugų teikimą mokykloje.

2. *Mokyklos administracijai* rekomenduojama:

- išsigilinti į Europos Sąjungos švietimo strategijos svarbiausias nuostatas, kuriose akcentuojama meninio ugdymo, tuo pačiu asmenybės kūrybiškumo reikšmė ir svarba šiandienos pasaulyje; meninio ugdymo nuostata turėtų išryškėti mokyklos strategijoje, tačiau neturėtų būti realizuojama tik deklaratyvių tikslų ir uždavinių pagalba;

- edukacinių teatro paslaugų deklaravimas strateginiuose mokyklos tiksluose ir jų įgyvendinimas praktikoje, išskirtų mokyklą kaip „turinčią charakterį“ ir „unikalią kultūrą“ (Sergiovanni, 2000).

- įvertintinus turimas teatrinei veiklai sąlygas, ieškoti galimybių gerinti materialinę bazę. Teatrinė užsiėmimų kaip edukacinių teatro paslaugų kokybei gerinti svarbu įrengti atskirą patalpą su kokybiška garso, vaizdo ir apšvietimo aparatūra, taip pat higienos normas atitinkančius persirengimo kambarius mokiniams. Pakankamo rekvizito ir kostiumų įsigijimas neturėtų būti tik teatro pedagogo ir mokinių tėvelių reikalas: mokyklos administracija, planuodama mokyklos biudžetą, turėtų numatyti lėšas priemonių, skirtoms teatrinei veiklai, įsigijimui;

- vertinti teatro pedagogų pastangas humanizuoti mokyklos aplinką skatinant mokinių raišką, kuri, anot A.Hargreaves (2008), mokymui(si) suteikia aistros.

3. *Teatro pedagogams*:

- organizuojant teatrinę veiklą, kreipti ypatingą dėmesį į paauglių emocinių reikalavimų užtikrinimą;

- paaugliui aktuali veikla turi tapti menine veikla.

LITERATŪRA

1. Amonašvilis Š. (2009). *Gyvenimo mokykla/Mokyklos tiesa*. Vilnius: Andrena, (p.31-32).
2. *Asmenybės ir grupės psichosocialinė diagnostika. Anketų, klausimynų ir testų rinkinys*. Vilnius, 2005.
3. Armanavičiūtė V., Martišauskienė E. (2006). *Vertybių ugdymas – pedagoginių kompetencijų pamatas*. [Žiūrėta 2009-03-27]. Prieiga per internetą: www.cceol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id.
4. Beresnevičius G. (2006). *Kūrybiškumo fenomenas: edukacinis aspektas*. Kūrybos erdvės Nr. 4, Šiaulių universiteto leidykla.
5. Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. (2003). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
6. Bendroji Teatro programa ir Išsilavinimo standartai. (2002). V. P. 321 – 363. ISBN 9986-03-492-2.
7. Bendrojo lavinimo mokyklos programos. (1996). Drama (Teatras) // Sudarė V. Kazragytė.
8. Bielskis P. (2006). *Vaidinimas ir gamta, Kaunas: Kauno miesto Švietimo ir ugdymo skyriaus konferencijos medžiaga, 2003*.
9. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
10. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
11. Bobrova L., Kazlauskienė A., Lukavičienė V. ir kt. (2008). *Kursinių ir baigiamųjų (bakaluro, magistro, specialiuųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
12. Buožis Z. (1988). *Veiksmas ir jo improvizavimas mokinių vaidinimuose // Mokykla ir teatras*.//sud. L.Tupikienė. Kaunas: Šviesa.
13. Brėdikytė M. (2006). *Ar dramos pedagogikos metodais gali būti ugdomos vaikų kompetencijos? Žvirblių takas*. Nr.3.
14. Cacka M. (2008). Features of development of interest at Students to Art – Creativ activity. The Spread of Spirituality in the Reality of Art Education. Vilnius-Siauliai, 2008 – 04 – 02 -04.
15. Csikszentmihalyi M., Schiefele U. (2000). *Meninis ugdymas, žmogaus vystymasis ir išgyvenimų ypatumai*. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Sudarė V.Matonis. Vilnius: Enciklopedija.

16. Cornett C.E. (1999). *The Arts as meaning Makers integrating Literature and the Art throughout the Curriculum*. New Jersey 07458.
17. Dapkienė S. *Vaikų ir paauglių deviantinio elgesio ypatumai ir prevencija. Mokomoji medžiaga: Devizas „Problemiškas paauglys“*. Šiaulių universitetas. [Žiūrėta 2009-03-27]. Prieiga per internetą: korys.emokykla.lt/.../getFileContent?...=/Problemiskas_paauglys.
18. Damašauskienė A. *Paauglių mokymas(is) spręsti konfliktines situacijas teatrinio ugdymo procese. Magistro darbas*. [Žiūrėta 2009-03-27]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080924_182025-24607
19. *Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo* (Nutarimas) Lietuvos Respublikos Seimas/Nutarimas/IX-1569/2003 05 20/Įsigaliojo nuo 2003 05 31/Valstybės žinios'2003 Nr.52-2316.
20. Drama mokykloje. *Specialus „Mokyklos“ žurnalo numeris*.1997, Nr.1-2.
21. Duoblienė L.(2002). Vaiko piešimas J. Dewey ir M. Merleau-Ponty filosofijoje, raiškos pamokos suaugusiam. *Acta Pedagogica Vilnensis*. Nr.9. Vilnius.
22. Duoblienė L. (2004). Etikos didaktika: fenomenologinis aspektas. *Pedagogika*, Nr. 71.
23. Ercmonienė, R. (2001). *Praktinės režisūros abėcėlė*. Vilnius: Naujoji Rosma.
24. Erikson E.H. (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
25. Felser G. (2006) *Motyvacijos būdai*. Vilnius: Alma littera.
26. Furst M.(1998) *Psichologija*. Vilnius:Lumen leidykla.
27. Gaižutis A. (1997). *Mokyklos teatras ir idealizmas*. Mokykla. 1997. Nr. 1,2.
28. Gaižutis A. (1989). *Kūrybinė menininko galia*. Vilnius: Mintis.
29. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma litera.
30. Gaučaitė R. (2004). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas choreografija darželyje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija (07S). Šiaulių universitetas.
31. Geniušas J. (1968). *Rinktiniai pedagoginiai raštai*. Kaunas.
32. Girdzijauskienė R. *Aukštesniojo mąstymo ugdymas menine veikla JAV*. [žiūrėta 2009-01-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lmma.ku.lt/index.html>
33. Grakauskaitė – Karkockienė D. (2006). *Kūrybos psichologija*. Vilnius: VPU leidykla.
34. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
35. Hansen K.A., Kaufmann R.K., Saifer S. (1996). *Ugdymas ir demokratijos kultūra*.
36. Hargreaves A. (2008). *Mokymasis žinių visuomenėje*. Vilnius: Homo liber.
37. Heathcote D. (1989). *Collected writings on education and drama, edited by L.Johnson and C. O'Neil*. Hutchinson Education.
38. Heidegger M., Gadamer, H.G. (2003). *Meno kūrinio ištaka*. Vilnius: Aidai.

39. Hjelle L.A., Ziegler D.J.(1999). Personality theories: basic assumptions, research, and applications. Sankt. Peterburgas.
40. Jackson T. (1993). *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education*. [Žiūrėta 2009-03- 27]. Prieiga per internetą: www.questia.com/.../learning-through-theatre-new-perspectives-on-theatre-in-education-by-tony-jackson.jsp - Panašūs
41. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
42. Jovaiša L. (2002). *Edukologijos įvadas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
43. Juodraitis A. (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiaulių universiteto leidykla.
44. Juodraitis A. (1999). *Asmenybės psichologinės adaptacijos prielaidos*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
45. Juvonen, A. Ruismaki, H. (2002). *Artistic experience – the ways of experiencing and thinking. A short analysis of first and strongest art experiences by students- teachers*. Kūrybos erdvės Nr.2.
46. Kabašinskaitė D. (2002). *Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika*. [žiūrėta 2009-01-] Prieiga per internetą: <http://images.katalogas.lt/maleidykla/fil23/F-43.pdf> -
47. Kardelis K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucijus.
48. Kazragytė V. (2008). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
49. Kazragytė V. (2000). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų vaidybos gebėjimų ugdymas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilniaus pedagoginis universitetas.
50. Kazragytė V. (1997). Individualioji programa // Mokykla. Vilnius. Nr. 1-2.
51. Kazragytė V. (1995). Vaidinti – tai... // Mokykla. 1995 Nr. 5 – 6, p. 34 – 36.
52. Kievišas J., Kievišas A. (2004). *Meninis ugdymas kaip asmens dvasingumo veiksnys*. Pedagogika. ISSN 1392-0340. T. 72. Vilnius. VPU.(p. 50 – 55).
53. Kievišas J., Gaučaitė R. (2000). *Vaiko veikla meninio ugdymo procese*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
54. Kotler Ph., Armstrong G., Saunders J., Wong V. (2003). *Rinkodaros principai*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
55. Kovierienė A. *Paauglių ir jaunuolių techninis išprusimas kaip edukacinės diagnostikos objektas*. Daktaro disertacija - Šiaulių universitetas, 2005. [Žiūrėta 2008-12-15] Prieiga per internetą: [LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_20050324_171222-39188 local/elaba](http://LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_20050324_171222-39188_local/elaba).
56. Kralikauskas J. (1993). *Psichologijos įvadas*. Kaunas: Šviesa.

57. Literatūra ir menas (2004, Nr. 3027). *Jono Vaitkaus kūrybinės ir pedagoginės veiklos 30-metis*. Parengė D.Šabasevičienė. [Žiūrėta 2009-07- 27]. Prieiga per internetą: www.Culture.lt/menas/?leid_id=3027...
58. Lukoševičius V., Stankevičius P. (2003). *Teorinė ekonomika*. Vilnius: Pedagoginis universitetas.
59. Maslow A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Leidykla: Apostrofa.
60. Melnikova R. (2007). *Pasaulis – tai scena*. Vilnius: Enciklopedija.
61. *Šiuolaikinio meninio ugdymo koncepcijos* (2002). Sudarė V. Matonis Vilnius: enciklopedija.
62. Myers D., G. (2008). *Psichologija*. UAB „Poligrafija ir informatika“.
63. *Modulio „Švietimo vadyba“ knyga.* (2006). Šiaulių universitetas.
64. Musneckienė E. (2004) Šiuolaikinės vizualinės kultūros edukacinis reikšmingumas ir jos projekcija į meninį ugdymą. *Kūrybos erdvės. Nr. 1*.
65. Navaitis G. (2001). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
66. Owens A., Barber K. (2006). *Proceso drama: dramos darbai*. Kaunas:Kronta.
67. Oginslaitė R. (2000). *Teatras be pasakų*. Vilnius:Tyto alba.
68. Paulauskaitė V. (1997). XX amžiaus švietimo filosofijų apžvalga // *Mokykla*, Nr. 4 (611). Vilnius: UAB „Politologas“.
69. Perrin S. (2004). *Arts and psychological growth of adolescents*. [Žiūrėta 2009-01-28]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost/search?vid>
70. Pikūnas J., Palujanskienė, A. (2001). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
71. Pociūtė B. (2005). *Pagrindinė akademinės bendruomenės vertybė – kokybės kultūra*. [Žiūrėta 2009-07-27]. Prieiga per internetą: www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id..
72. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
73. Rakauskienė D. (2005). *Mokinių teigiamo požiūrio į meninę veiklą skatinimas*. Magistro darbas. Mokslinis vadovas doc. Dr. V. Indrašienė. Vilniaus pedagoginis universitetas. [Žiūrėta 2009-01-21]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/obj/Lt-eLABA-001:E.02~2005~D_20050608_161157-83694>
74. Ruokonen I., Ruismaki H. (2006). Problemos siekiant meninio ugdymo efektyvumo. *Kūrybos erdvės. Nr.6*. ŠU leidykla.
75. Sergiovanni T. J. (2005). *Vadovavimas. Ką tai reiškia mokykloms?* Vilnius: Garnelis.
76. Schlossmacher A. *XI kl. mokinių meninių nuostatų ugdymo prielaidos dailės istorijos mokymo procese*. Magistro darbas. Vilniaus pedagoginis universitetas. [Žiūrėta 2009-

- 01-20]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/obj/Lt-eLABA-0001:E.02~0_20050525_170335-91412
77. Smith R. A. (2000). *Visuminio suvokimo link – humanitarinis meninio ugdymo planas*. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Sudarė V. Matonis. Vilnius: Enciklopedija.
78. *Svarstome Švietimo Įstatymą*. [Žiūrėta 2009-01-20]. Prieiga per internetą: www.zebra.lt/svietimas/dialogas/archyvas.php?st=3&msgid=365
79. Šaparnytė E. (2007). *Vaikų kompiuterinės kultūros edukacinis diskursas socialinės realybės konstravimo kontekste*. Daktaro disertacija. [Žiūrėta 2009-01-21]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20080925_100836-13091
80. Šiaulytienė, D. *Meninis ir kultūrinis ugdymas: naujos tendencijos*. [Žiūrėta 2009-01-29]. Prieiga per internetą: www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/Siaulytiene.htm
81. *Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV*. Sudarė V. Matonis (2000). Vilnius: Enciklopedija.
82. Tamošiūnienė R. (2006). *Paauglių emocinių išgyvenimų ypatumai teatrinio ugdymo procese*. [Žiūrėta 2009-07-27]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001E.02~2006~D_20060616_130917-67691
83. Tapinienė V., Eigminienė D. (1997). Dramos mokytojų žodis. *Mokykla*. Vilnius. Nr. 5-6.
84. Targamadžė V., Indrašienė V. (2007). *Mokinių požiūris į technologijų mokymosi pasirinkimo galimybes*. *Pedagogika* 85.
85. Trainytė N. *Bendruomenės požiūris į mokyklinį teatrą*. Magistro darbas. http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20070816_173652-74592
86. *LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*. [Žiūrėta 2009-02-29]. Prieiga per internetą: www.socmin.lt/-100k
87. Žalimienė L. (2003). *Socialinės paslaugos: mokomoji knyga*. Vilnius: Spauda.
88. Žukauskienė R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
89. Wooster R. (2007). *Contemporary Theatre in Education*. [Žiūrėta 2009-02-25]. Prieiga per internetą: www.academi.org/list-of-writers/i/132574/
90. Зенкина С. В. (2008). Информационно-образовательная среда как фактор повышения качества образования. // Педагогика №.6 (ст. 22-28), Волгоград.
91. Захава Б. Е. (1973). *Мастерство актёра и режисёра*. Москва: Произвещение.

PRIEDAI

01 RAŠINIO PIRMINĖS ANALIZĖS PROTOKOLAS

TEATRO BŪRELIS, KURĮ NORIU LANKYTI											
1.	1B										
2.	16 metų										
3.	10 klasė										
4.	N										
5.	M										
Sakinių skaičius: 6											
Žodžių skaičius: 87											
Pastraipų skaičius: 2											
	<i>Pastraipos eilės numeris</i>	<i>Pastraipos žodžių skaičius</i>									
	1	30									
	2	57									
<table border="1"> <thead> <tr> <th><i>Pastraipos eilės numeris</i></th> <th><i>Pastraipos žodžių skaičius</i></th> <th><i>Pastraipos sakinių skaičius</i></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>30</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>57</td> <td>3</td> </tr> </tbody> </table>			<i>Pastraipos eilės numeris</i>	<i>Pastraipos žodžių skaičius</i>	<i>Pastraipos sakinių skaičius</i>	1	30	3	2	57	3
<i>Pastraipos eilės numeris</i>	<i>Pastraipos žodžių skaičius</i>	<i>Pastraipos sakinių skaičius</i>									
1	30	3									
2	57	3									
Pastabos:											
☞ Į žodžių skaičių įskaičiuoti skaičiai (1, 6 sakiny).											
☞ Į žodžių skaičių įskaičiuoti ženklai (6 sakiny).											

Sakinio Eil. Nr.	Sakinys	Pastabos
1.	Aš lankau teatro būrelį apytikriai 3 metus.	7
2.	Jis yra labai nuostabus, tikrai džiaugiuosi, kad seniai pažįstu vadovus ir vieną gražią dieną pradėjau jį lankyti.	17
3.	Pirmas išpūdis buvo: labai draugiški vaikai.	6
4.	Mano svajonių teatras yra toks: kad būtų tinkamos sąlygos vaidinti, didelė salė, persirengimo kambariai.	14
5.	Visi koncertai būtų didelei auditorijai didelėse salėse su dar didesniu daigtų asortimentu.	12
6.	Baigusi 12 klasių ir istojusi į universitetą tikrai žadu lankyti šį teatrą ir toliau, kol tik atsibosiu vadovams = D (nors tikiuosi tai įvyko jau seniai = D) = DD	31

2 PRIEDAS

RAŠINIŲ „MANO SVAJONIŲ TEATRO BŪRELIS“ KATEGORIZAVIMAS PRIEŽASČIŲ POVEIKIS, RENKANTIS TEATRINĘ VEIKLĄ

Kategorija	Subkategorija	Sakiniai				Pastabos
		Turinys ²⁸	Raktiniai žodžiai ²⁹	Rašinio numeris	Rašinio sakinio numeris	
Interesas teatro menui	Emocijų raiška personažo pagalba	Aš į teatrą atėjau, kad galėčiau atskleisti save, patikėti savo jausmus personažui.	[patikėti savo jausmus personažui]	03	3	
	Noras pažinti teatro meną	Į jį atėjau, nes norėjau susipažinti su teatro ABC.	[susipažinti su teatro ABC]	13	3	
	Patinka teatro menas	Man patikdavo ir patinka skaityti, mėgstu lankytis teatre , tad panorau ir save išbandyti šioje srityje.	[mėgstu lankytis teatre]	13	4	
		Deja į šį klausimą visiškai atsakyti negaliu, gal atvedė meilė spektakliui, meilė scenai.	[atvedė meilė spektakliui, meilė scenai]	12	6	
		Mane visada traukė toks menas, tokia jo forma.	[traukė toks menas]	13	5	
	Vaidyba	Tikiuosi teatre patirti dar daug nuostabių akimirkų ir suvaidinsiu daug įvairių vaidmenų.	[suvaidinsiu daug įvairių vaidmenų]	02	9	

²⁸ Turinyje rašomi pilni sakiniai, nepriklausomai nuo to, ar sakinio turinys priskiriamas vienai ar kelioms kategorijoms.

²⁹ Kalba netaisyta

		Negaliu pasakyti ar meilė vaidybai įgimta ar ją išugdė dramos vadovai, kaip ten bebūtų manau, kad kiekvienas žmogus bent kartą turėtų užlipti ant scenos ir išbandyti save, vien dėl savo malonumo.	[meilė vaidybai įgimta]	10	4	
	Sąmoningas teatrinės veiklos pasirinkimas	Teatras tai ne hobis, tai gyvenimas, tai pasirinkimas.	[tai gyvenimas, tai pasirinkimas]	09	4	
	Ateities siejimas su teatru	Slapčiausiose mano svajonėse gal net norėčiau kaip nors su teatrine veikla susieti savo ateitį.	[norėčiau kaip nors su teatrine veikla susieti savo ateitį]	13	16	
		Ir tu esu labai patenkintas ypač dėl to kad ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.	[ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla]	10	3	
Estetiniai interesai	Interesas literatūrai	Man patikdavo ir patinka skaityti , mėgstu lankytis teatre, tad panorau ir save išbandyti šioje srityje.	[patikdavo ir patinka skaityti]			
Draugų įtaka	Pasiūlė draugai	Na, o viskas prasidėjo, kai mano geriausia draugė mane atsivedė į šį vaikų ir jaunimo teatrą "Bildukas".	[geriausia draugė mane atsivedė]	02	3	
		Teatro būrelį pradėjau lankyti, nes pasiūlė draugė.	[pasiūlė draugė]	04	1	
Tėvų įtaka	Paskatino tėvai	Pradėjau lankyti, nes atvedė mama:) Aš labai nenorėjau bet po pirmos repeticijos teatro studija tapo mielesnė už namus, mokyklą.	[atvedė mama☺ Aš labai nenorėjau]	08	2	
Išryškėjęs asmenybės aktyvumas	Pažintiniai interesai	Man be galo įdomu vis giliau pažinti save, aplinką, mokytis ją analizuoti.	[pažinti save, aplinką, mokytis ją analizuoti]	13	6	

Savirealizacija	Smalsumas	Man patikdavo ir patinka skaityti, mėgstu lankytis teatre, tad panorau ir save išbandyti šioje srityje.	[panorau ir save išbandyti šioje srityje]	13	4	
		Man be galo įdomu vis giliau pažinti save, aplinką, mokytis ją analizuoti.	[be galo įdomu]	13	6	
	Tapatumo įtvirtinimas	Kiekvienas žmogus turi turėti sfera, kurioje gali save realizuoti. Man šita sfera yra dramos kolektyvas.	[turi turėti sfera, kurioje gali save realizuoti]	12	1-2	
Vaiko saugumo reikalavimų patenkinimas	Pažįstami vadovai	Jis yra labai nuostabus, tikrai džiaugiuosi, kad seniai pažįstu vadovus ir vieną gražią dieną pradėjau jį lankyti.	[seniai pažįstu vadovus]	01	2	

DALYVAVIMO TEATRINĖJE VEIKLOJE MOTYVAI

Kategorija	Subkategorija	Sakiniai				
		Turinys ³⁰	Raktiniai žodžiai ³¹	Rašinio numeris	Rašinio sakinio numeris	Pastabos
Interesas teatro menui	Teigiama (konstruktyvi) priklausomybė nuo teatro	Teatro būrelį lankau todėl, kad man teatras tai tas pats, kas kitiems priklausomybė nuo šokolado, kompiuterio ar dar ko.	[teatras tai tas pats, kas kitiems priklausomybė nuo šokolado, kompiuterio ar dar ko]	09	1	
	Ilgą laiką trunkanti veikla	Džiaugiuosi, kad prieš 5 metus atėjau į „Kompaniją šaunią“, nes per tą lankymo laiką aš pasikeičiau.	[prieš 5 metus atėjau]	09	5	
		Aš esu Vardenis Pavardenis, mokausi 4 gimnazijos klasėje ir nuo 8 metų lankau teatro studiją „Kompanija šauni“.	[nuo 8 metų lankau teatro studiją]	08	1	
		Teatro studiją lankau jau daug metų , buvo laikai, kai teatras buvo vienintelis saulės spindulys mano gyvenime, tad galiu sakyti, kad teatras man vienas didžiausių džiaugsmų.	[lankau jau daug metų]	11	4	
	Motyvuoti bendraamžiai	Žmonės visi susirenka labai motyvuoti ir nori dirbti.	[Žmonės <...>labai motyvuoti ir nori dirbti]	13	11	
	Teigiamos emocijos susijusios su	Labiausiai kas man patinka būrelio veikloje tai	[Labiausiai kas man patinka būrelio	12	7	

³⁰ Turinyje rašomi pilni sakiniai, nepriklausomai nuo to, ar sakinio turinys priskiriamas vienai ar kelioms kategorijoms.

³¹ Kalba netaisyta

	veikla/Procesu	spektakliai , tas jaudulys prieš spektaklį, euforija po jo.	veikloje tai [spektakliai]			
		Man patinka pats spektaklio statymo procesas (nors jų daug nemačiau:)), patinka nuo pat pirmųjų etiudų , kurių darymui vadovai duoda didžiausią laisvę, nuo pirmųjų teksto pasakymų iki pat stovėjimo užkulisiuose .	[patinka pats spektaklio statymo procesas] [patinka nuo pat pirmųjų etiudų] [nuo pirmųjų teksto pasakymų iki pat stovėjimo užkulisiuose]	13	7	
		Man patinka vaidinti, išreikšti save vaidyboje, įkūnyti įvairius personažus .	[patinka vaidinti, išreikšti save vaidyboje, įkūnyti įvairius personažus]	02	2	
		Lankau drama, nes patinka vaidinti , o patinka vaidinti, nes tai geriausias būdas save išreikšti ir tiesiog išlieti energiją.	[patinka vaidinti]	10	1	
		Aš lankau teatro užsiėmimus, nes man patinka vaidinti , kurti.	[man patinka vaidinti]	14	1	
	Ateities siejimas su teatru	Slapčiausiose mano svajonėse gal net norėčiau kaip nors su teatine veikla susieti savo ateitį .	[norėčiau kaip nors su teatine veikla susieti savo ateitį]	13	16	
	Ir tuo esu labai patenkintas ypač dėl to kad ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla .	[ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla]	10	3		
	Baigusi 12 klasių ir istojusi į universitetą tikrai žadu lankyti šį teatrą ir toliau , kol	[žadu lankyti šį teatrą ir toliau]	01	6		

		tik atsibosiu vadovams = D (nors tikiuosi tai įvyko jau seniai = D) = DD				
Dvasinis pakilumas		Labiausiai kas man patinka būrelio veikloje tai spektakliai, tas jaudulys prieš spektaklį, euforija po jo.	[jaudulys prieš spektaklį, euforija po jo]	12	7	
		Teatras yra JĖGA, woohoo!	[JĖGA, woohoo]	09	7	
		Ačiū teatrui. Trūksta žodžių apibūdinti, tai ką išgyvenau, ką jaučiau.	[Trūksta žodžių apibūdinti, tai ką išgyvenau, ką jaučiau]	06	9-10	
		Teatras – NUOSTABUS!		05	5	
Saviraiška per vaidybą		Lankau drama, nes patinka vaidinti, o patinka vaidinti, nes tai geriausias būdas save išreikšti ir tiesiog išlieti energiją.	[patinka vaidinti, nes tai geriausias būdas save išreikšti]	10	1	
		Negaliu pasakyti ar meilė vaidybai įgimta ar ją išugdė dramos vadovai, kaip ten bebūtų manau, kad kiekvienas žmogus bent kartą turėtų užlipti ant scenos ir išbandyti save, vien dėl savo malonumo.	[meilė vaidybai įgimta]	10	4	
Gyvenimo dalis		Lankau teatrą, nes be jo dabar neįsivaizduoju savo kasdieninio gyvenimo	[be jo dabar neįsivaizduoju savo kasdieninio gyvenimo]	06	1	
		Teatras mano gyvenimo dalis , be kurio savęs neįsivaizduoju	[gyvenimo dalis]	06	7	
		Teatras tai ne hobis, tai gyvenimas, tai pasirinkimas.	[Teatras tai <...> pasirinkimas]	9	4	
		Nebeįsivaizduoju savo gyvenimo be dramos. Drama tai gyvenimas, o gyvenimas	[Drama tai gyvenimas, o gyvenimas – drama]	12	12	

		– drama				
Gyvenimo, praktinės veiklos interesai	Gyvenimo mokykla	Tiesa, tai ne tik vieta, kurioje mes susirenkam tam, kad vaidintume, tačiau ir tikra gyvenimo mokykla.	[tikra gyvenimo mokykla]	11	5	
Komunikacija	Draugiškas kolektyvas	Mano kolektyvas labai kūrybingas ir draugiškas.	[kolektyvas labai [...] draugiškas]	13	12	
		Pirmas įspūdis buvo: labai draugiški vaikai.	[labai draugiški vaikai]	01	3	
	Statusų pasikeitimas	Scenoje priešai tampa draugais, o draugai priešais.	[Scenoje priešai tampa draugais, o draugai priešais]	12	9	
	Dvasinis džiaugsmas bendraujant	Laiką teatre praleidžiu nuostabiai, linksmai su draugais.	[Laiką teatre praleidžiu nuostabiai, linksmai su draugais]	02	7	
	Bendravimas su skirtingų charakterių žmonėmis	Teatre sutinku įvairaus charakterio žmonių, pastebiu, kad visi yra skirtingi.	[sutinku įvairaus charakterio žmonių]	03	6	
	Nauji draugai	Atėjęs į užsiėmimus susiradau nauju draugu, gaunu daug idomių idėjų.	[susiradau nauju draugu]	14	3	
	Bendraminčiai	Atėjęs į šią studiją suradau daug bendraminčių ir pajutau, kad šis saviraiškos būdas turiningai užpildo mano laisvalaikį.	[suradau daug bendraminčių]	04	2	
		Mus visus vienija teatras.	[Mus visus vienija teatras]	02	8	
	Bendravimas	Man patinka lankyti dramos studiją „Kompanija šauni“, kadangi ten galima pailsėti nuo dienos rūpesčių, atsipūsti, realizuoti save, bendrauti.	[ten galima[...]bendrauti]	07	1	

Savirealizacija	Galimybė save realizuoti	Ten gali parodyti, ką moki ir save realizuoti.	[Ten gali <...>save realizuoti.]	03	2	
	Tapatumo paieškos	Lankydamas teatro būrelį aš tobulėju, tampa asmenybe, virstu tuo kuo noriu būti.	[virstu tuo kuo noriu būti]	09	3	
		Teatro būrelį lankau savo malonumui, jis suteikia puikią galimybę atrasti save, išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais.	[suteikia puikią galimybę atrasti save]	05	1	
		Jame galiu būti įvairi ir galiu nebijoti reikšti savo jausmus, parodyti kokias esu iš tikrųjų.	[galiu būti įvairi]	03	5	
	Saviraiška /Jausmų raiška	Jame galiu būti įvairi ir galiu nebijoti reikšti savo jausmus, parodyti kokias esu iš tikrųjų.	[galiu nebijoti reikšti savo jausmus]	03	5	
	Kūryba	„ Kurdamas žmogus būna pats gražiausias “ taip pasakė Vydūnas ir aš jam visiškai pritariu, todėl labai džiaugiuosi, kad lankau šį būrelį.	[Kurdamas žmogus būna pats gražiausias]	11	7	
	Saviraiškos būdas laisvalaikio metu	Atėjęs į šią studiją suradau daug bendraminčių ir pajutau, kad šis saviraiškos būdas turiningai užpildo mano laisvalaikį.	[saviraiškos būdas turiningai užpildo mano laisvalaikį]	04	2	
Laisvalaikis	Turiningas laisvalaikis	Atėjęs į šią studiją suradau daug bendraminčių ir pajutau, kad šis saviraiškos būdas turiningai užpildo mano laisvalaikį.	[turiningai užpildo mano laisvalaikį]	04	2	
	Daug duodantis laisvalaikis	Teatras mano laisvalaikis, iš kurio daug gaunu.	[laisvalaikis, iš kurio daug gaunu]	06	4	
	Smagus laiko praleidimas	Teatras yra smagus laiko praleidimas.	[smagus laiko praleidimas]	14	5	

Veikla	[vairi veikla	Tai plataus spektro veikla , kuria aš užsiimu beveik 10 metų.	[plataus spektro veikla]	08	5	
Hedonistiniai poreikiai	Smagus laiko praleidimas	Teatras yra smagus laiko praleidimas .	[smagus laiko praleidimas]	14	5	
	Malonumas	Teatro būrelį lankau savo malonumui , jis suteikia puikią galimybę atrasti save, išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais.	[lankau savo malonumui]	05	1	
		Negaliu pasakyti ar meilė vaidybai įgimta ar ją išugdė dramos vadovai, kaip ten bebūtų manau, kad kiekvienas žmogus bent kartą turėtų užlipti ant scenos ir išbandyti save, vien dėl savo malonumo .	[vien dėl savo malonumo]			
Fizinė iškrova	Energijos iškrova	Teatre gali atsiverti, ir visą sukauptą energiją išlieti vaidinant.	[sukauptą energiją išlieti] 5/2			
		Lankau drama, nes patinka vaidinti, o patinka vaidinti, nes tai geriausias būdas save išreikšti ir tiesiog išlieti energiją .	[tiesiog išlieti energiją] 10/1			

TINKAMOS SĄLYGOS INTERESO TEATRUI RAIŠKAI

Kategorija	Subkategorija	Sakiniai				Pastabos
		Turinys ³²	Raktiniai žodžiai ³³	Rašinio numeris	Rašinio sakinio numeris	
Materialinė bazė	Patalpos	Mano svajonių teatras yra toks: kad būtų tinkamos sąlygos vaidinti, didelė salė, persirengimo kambariai.	[didelė salė, persirengimo kambariai]	01	4	
		Visi koncertai būtų didelei auditorijai didelėse salėse su dar didesniu daigtų asortimentu.	[įsivaizduoju su didelėse salėse]	01	5	
		Žinoma teatrą įsivaizduoju su didele scena, žiūrovų sale, gera garso aparatūra, tinkamomis sąlygomis repetuoti bei statyti naujus spektaklius.	[didele scena, žiūrovų sale]	02	5	
	Dekoracijos	Teatras turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų, personažų drabužių.	[turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų]	03	8	
	Butaforija/Rekvizitas	Visi koncertai būtų didelei auditorijai didelėse salėse su dar didesniu daigtų asortimentu.	[su dar didesniu daigtų asortimentu]	01	5	
		Tai svajonių teatras, kuriame galiu rasti viską: nuo gražiausio rekvizito iki nuostabių vadovų ir kolegų.	[nuo gražiausio rekvizito]	03	8	
	Kostiumai	Teatras turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų, personažų drabužių.	[turėtų būti pilnas įvairių dekoracijų, personažų drabužių]	03	8	

³² Turinyje rašomi pilni sakiniai, nepriklausomai nuo to, ar sakinio turinys priskiriamas vienai ar kelioms kategorijoms.

³³ Kalba netaisyta

	Muzikinio įgarsinimo įranga	Žinoma teatrą įsivaizduoju su didele scena, žiūrovų sale, gera garso aparatūra , tinkamomis sąlygomis repetuoti bei statyti naujus spektaklius.	[gera garso aparatūra]	02	5	
Pedagogas	Geras žmogus	Vadovai turėtų būti labai geri ir išklausančys, o kolegos, paslaugūs ir draugiški.	[turėtų būti labai geri]	03	9	
	Išklausančias	Vadovai turėtų būti labai geri ir išklausančys , o kolegos, paslaugūs ir draugiški.	[išklausančias]	03	9	
	Jaunatviškas	Be to, būrelį pamėgau ir dėl jaunatviškų širdimi vadovų , kurie myli savo darbą.	[pamėgau ir dėl jaunatviškų širdimi vadovų]	04	3	
	Mylintis savo darbą	Be to, būrelį pamėgau ir dėl jaunatviškų širdimi vadovų, kurie myli savo darbą .	[kurie myli savo darbą]	04	3	
	Svarbus mokinių veikos įvertinimas (tiek teigiamas, tiek kritiškas)	Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja, duoda mums laisvę, padeda kurti, papeikia (bet tai sveika) ir pagiria .	[papeikia (bet tai sveika) ir pagiria]	13	9	
	Vedlys, kuris skatina mokinių pastangas	Man patinka vadovų visapusiškas palaikymas .	[vadovų visapusiškas palaikymas]	10	10	
	Aktyvi humanistinė pozicija	Vadovai visada skatina galvoti apie aplinkinius žmones, apie pasaulio problemas ir skatina mus būti būtent tais žmonėmis, kurie keis pasaulį į gerąją pusę .	[skatina mus būti būtent tais žmonėmis, kurie keis pasaulį į gerąją pusę]	11	6	
	Naujų idėjų generatorius	Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja , duoda mums laisvę, padeda kurti, papeikia (bet tai sveika) ir pagiria.	[Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja]	13	9	

	Sudaro tinkamas sąlygas saviraiškai ir kūrybiškumui plėtotis	Man patinka pats spektaklio statymo procesas (nors jų daug nemačiau:)), patinka nuo pat pirmųjų etiudų, kurių darymui vadovai duoda didžiausią laisvę , nuo pirmųjų teksto pasakymų iki pat stovėjimo užkulisiuose.	[vadovai duoda didžiausią laisvę]	13	7	
		Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja, duoda mums laisvę, padeda kurti , papeikia (bet tai sveika) ir pagiria.	[padeda kurti]	13	9	
Aplinka	Geros darbo sąlygos	Aš svajoju lankyti tokį teatrą, kuriame nieko netrūktų.	[svajoju lankyti tokį teatrą, kuriame nieko netrūktų]	03	7	
		Mano svajonių teatras yra toks: kad būtų tinkamos sąlygos vaidinti , didelė salė, persirengimo kambariai.	[tinkamos sąlygos vaidinti]	01	4	
		Žinoma teatrą įsivaizduoju su didele scena, žiūrovų sale, gera garso aparatūra, tinkamomis sąlygomis repetuoti bei statyti naujus spektaklius.	[tinkamomis sąlygomis repetuoti bei statyti naujus spektaklius]	02	5	
	Saugi, pasitikėjimą skatinanti aplinka	Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, galiu atsiverti, nebijoti būti savimi , vieta, kurioje galiu kurti ir pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir visišką laisvę.	[vieta, kurioje[...], galiu atsiverti, nebijoti būti savimi]	11	3	
		Pirmas išpūdis buvo: labai draugiški vaikai.	[labai draugiški vaikai]	01	3	

		Teatro studija man kaip antra šeima , labai patobulėjau lankydamas teatrą.	[studija man kaip antra šeima]	06	2	
		Vadovai turėtų būti labai geri ir išklausančios, o kolegos, paslaugūs ir draugiški.	[vadovai[...]]labai geri ir išklausančios, o kolegos, paslaugūs ir draugiški.	03	9	
		Teatras – tai vieta, kur gali atskleisti save.	[vieta, kur gali atskleisti save]	03	1	
		Ten gali parodyti, ką moki ir save realizuoti.	[gali parodyti, ką moki]	03	2	
		Taip pat scenoje pamatai ne tik tai koks esi, bet ir tai, koks dar gali būti, atsivėrimas kitiems kuria pasitikėjimą grupėje.	[atsivėrimas kitiems kuria pasitikėjimą grupėje]	05	3	
		Jame galiu būti įvairi ir galiu nebijoti reikšti savo jausmus, parodyti kokias esu iš tikrųjų.	[galiu nebijoti]	03	5	
		Teatro būrelį lankau savo malonumui, jis suteikia puikią galimybę atrasti save, išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais.	[, išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais]	05	1	
	Kūrybiškumą skatinanti aplinka	Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, galiu atsiverti, nebijoti būti savimi, vieta, kurioje galiu kurti ir pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir visišką laisvę.	[vieta, kurioje galiu kurti]	11	3	
		Mano kolektyvas labai kūrybingas ir draugiškas.	[kolektyvas labai kūrybingas ir draugiškas]	13	12	
		Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, galiu atsiverti, nebijoti būti savimi, vieta, kurioje galiu	[galiu jausti euforiją ir visišką laisvę]	11	3	

		kurti ir pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir visišką laisvę.				
Teigiamas emocinis nusiteikimas	Man labai patinka mūsų repeticijos.	[labai patinka]	13	8		
	Jis yra labai nuostabus , tikrai džiaugiuosi , kad seniai pažįstu vadovus ir vieną gražią dieną pradėjau jį lankyti.	[yra labai nuostabus, tikrai džiaugiuosi]	01	2		
	Kaip sakoma, atėjau, pamačiau, patiko ir pasilikau =)),	[atėjau, pamačiau patiko]	02	4		
	Teatro studiją lankau jau daug metų, buvo laikai, kai teatras buvo vienintelis saulės spindulys mano gyvenime , tad galiu sakyti, kad teatras man vienas didžiausių džiaugsmų.	[teatras man vienas didžiausių džiaugsmų]	11	4		
	Ir tuo esu labai patenkintas ypač dėl to kad ketinu ir toliau sieti savo gyvenimą su vaidybine veikla.	[esu labai patenkintas]	10	3		
Atmosfera (demokratiška)	Atmosfera ten nuostabi.	[Atmosfera ten nuostabi]	13	13		

LŪKESČIŲ, POREIKIŲ PATENKINIMAS

Kategorija	Subkategorija	Sakiniai				
		Turinys ³⁴	Raktiniai žodžiai ³⁵	0 Rašini	0 sakinii Rašini	Pastabos
Teatrinės veiklos vertės supratimas	Daug duodanti veikla	Teatras man duoda labai daug.	[duoda labai daug]	03	4	
		Teatras mano laisvalaikis, iš kurio daug gaunu.	[daug gaunu]	06	4	
		Man ji daug duoda.	[daug duoda]	13	15	
	Verta lankyti	Ir teatro būrelį verta lankyti jei ir nesieji savo ateities su juo.	[verta lankyti]	05	6	
Teigiamas teatrinės veiklos vertinimas	Teigiamos emocijos	Man patinka pats spektaklio statymo procesas (nors jų daug nemačiau:)), patinka nuo pat pirmųjų etiudų , kurių darymui vadovai duoda didžiausią laisvę, nuo pirmųjų teksto pasakymų iki pat stovėjimo užkulisiuose.	[patinka pats spektaklio statymo procesas [...] patinka nuo pat pirmųjų etiudų]	13	7	
		Aš labai nenorėjau, bet po pirmos repeticijos teatro studija tapo mielesnė už namus, mokyklą.	[studija tapo mielesnė už namus, mokyklą]	08	3	
	Lūkesčių patenkinimas	Galiu pasakyti, kad esu juo patenkinta, jis patenkino mano lūkesčius net su kaupu.	[patenkino mano lūkesčius net su kaupu]	13	2	
		Aš teatre nenorėčiau nieko keisti , nes ir taip man viskas patinka.	[nenorėčiau nieko keisti, nes ir taip man viskas patinka]	14	4	

³⁴ Turinyje rašomi pilni sakiniai, nepriklausomai nuo to, ar sakinio turinys priskiriamas vienai ar kelioms kategorijoms.

³⁵ Kalba netaisyta

Teigiamas teatro įtakos asmeniui vertinimas	Asmens aktyvumo ir kūrybingumo vertės suvokima	Žmonės lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni.	[lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni]	12	11	
--	---	---	--	-----------	-----------	--

6 PRIEDAS

TEATRINĖS VEIKLOS ASMENINĖ PRASMĖ

Kategorija	Subkategorija	Sakiniai				
		Turinys ³⁶	Raktiniai žodžiai ³⁷	Rašinio numeris	Rašinio sakinio numeris	Pastabos
Asmens kaita	Gilesnis pasaulio ir žmogaus supratimas	Teatro būrelis kurį aš lankau leido man labiau suprasti aplinkinį pasaulį, žmones.	[leido man labiau suprasti aplinkinį pasaulį, žmones]	12	3	
	Naujos mintys, idėjos	Pasisemiu naujų minčių, idėjų.	[pasisemiu naujų minčių, idėjų]	06	5	
		Atėjes į užsiėmimus susiradau nauju draugu, gaunu daug idomių idėjų.	[gaunu daug idomių idėjų]	14	3	
		Mintys pasikeitė , tai įtakojo mano vertybių susiformavimą.	[Mintys pasikeitė]	06	3	
	Drąsos įgijimas	Pradėjusi lankyti šį būrelį tapau drąsesniu žmogumi.	[tapau drąsesniu žmogumi]	12	4	
		Jame galiu būti įvairi ir galiu nebijoti reikšti savo jausmus, parodyti kokia esu iš tikrųjų.	[galiu nebijoti]	03	5	
	Scenoje žmonės pasikeičia	Visi scenoje būna tokie susikaupe, rimti, galima sakyti visai kiti žmonės.	[scenoje būna<..> visai kiti žmonės]	12	8	
	Asmeninio tobulėjimo pojūtis	Teatro studija man kaip antra šeima, labai patobulėjau lankydamą teatrą.	[labai patobulėjau]	06	2	
		Per visus savo metus	[patobulinau savo:	10	2	

³⁶ Turinyje rašomi pilni sakiniai, nepriklausomai nuo to, ar sakinio turinys priskiriamas vienai ar kelioms kategorijoms.

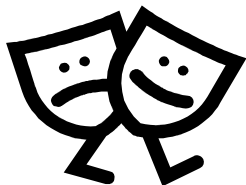
³⁷ Kalba netaisyta

		praleistus dramos būrelyje aš patobulinau savo: oratorinius, kūrybinius, saviraiškos sugebėjimus.	oratorinius, kūrybinius, saviraiškos sugebėjimus]			
		Pasikeičiau į gerą, nes patobulėjau dvasiškai, kultūriškai ir visai kaip įmanoma.	[patobulėjau dvasiškai]	09	6	
		Manau, kad teatro studija visapusiškai lavina asmenybę, suteikia žinių įvairiomis temomis, lavina išraišką ir tobulina oratorinius sugebėjimus.	[tobulina]	08	4	
		Teatras mane subrandino gyvenimui.	[subrandino gyvenimui]	06	08	
	Visapusiškas asmenybės lavinimas	Manau, kad teatro studija visapusiškai lavina asmenybę , suteikia žinių įvairiomis temomis, lavina išraišką ir tobulina oratorinius sugebėjimus.	[visapusiškai lavina asmenybę]	08	4	
		Visi užsiėmimai, visi pratimai, kuriuos atliekame dramoje lavina mūsų vaizduotę, kūną ir žinoma sielą.	[lavina mūsų vaizduotę, kūną ir žinoma sielą]	12	10	
	Ugdymas(is)	Teatro būrelį lankau savo malonumui, jis suteikia puikią galimybę atrasti save, išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais.	[suteikia [...] galimybę [...] išugdyti pasitikėjimą savimi ir kitais]	05	1	
		Teatras ugdo stiprybę visoms sritims.	[ugdo stiprybę visoms sritims]	05	7	

Empatiškumas	Supratimo igijimas	Teatro būrelis kurį aš lankau leido man labiau suprasti aplinkinį pasaulį, žmones.	[labiau suprasti aplinkinį pasaulį, žmones]	12	3	
	Supratingumo ugdyimas(is)	Teatre sutinku įvairaus charakterio žmonių, pastebiu, kad visi yra skirtingi.	[pastebiu, kad visi yra skirtingi]	03	6	
Poilsis	Poilsis nuo mokyklos, kasdienybės, dienos rūpesčių	Teatras man padeda atsipalaiduoti, pailsėti nuo mokyklos, pilkos kasdienybės.	[padeda [...] pailsėti nuo mokyklos, pilkos kasdienybės]	06	6	
		Man patinka lankyti dramos studiją „Kompanija šauni“, kadangi ten galima pailsėti nuo dienos rūpesčių , atsipūsti, realizuoti save, bendrauti.	[galima pailsėti nuo dienos rūpesčių]	07	1	
Vidinės harmonijos pojūtis	Dvasinė pilnatvė	Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę , galiu atsiverti, nebijoti būti savimi, vieta, kurioje galiu kurti ir pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir visišką laisvę.	[jaučiu dvasinę pilnatvę] 11/3			
Nuoširdumas	Nuoširdumas vaidinant	Nemanau, kad teatras panaikina scenos baimę, bet jis tą baimę paverčia maloniu jauduliu, noru pasirodyti ir atsiverti kaip įmanoma geriau ir suvaidinti kaip įmanoma nuoširdžiau.	[suvaidinti kaip įmanoma nuoširdžiau] 05/4			
Paaugliško maksimalizmo toleravimas	Emocionalus kasdienybės vertinimas	Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, galiu atsiverti, nebijoti būti savimi, vieta, kurioje galiu kurti ir pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir	[pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir visišką laisvę]			

		visišką laisvę.				
Išsiskyrimas iš kitų	Kitoniškumas	Žmonės lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni.	[žmonės lankantys dramos būrelius kitokie]	12	11	
Dvasinio aktyvumo raiška	Kūrybiškumas	Žmonės lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni.	[kūrybingesni]	12	11	
	Aktyvumas	Žmonės lankantys dramos būrelius kitokie, aktyvesni, kūrybingesni.	[aktyvesni]	12	11	
	Vertybių internalizacija	Mintys pasikeitė, tai įtakojo mano vertybių susiformavimą.	[įtakojo mano vertybių susiformavimą]	06	3	
	Egzistencinė pajauta	Tiesiog reikia pajusti dramos ramybę, ir kiek tik įmanoma tobulinti, tuo labiau būtinai reikia džiaugtis tai, ką darai.	[pajusti dramos ramybę [...]reikia džiaugtis tai, ką darai]	07	6	
	Dvasinio aktyvumo stimuliavimas	Aš per užsiėmimus gaunu teigiamos energijos, naujų žinių.	[gaunu teigiamos energijos]	14	2	
Emocijos	Teigiamos emocijos pasirinkus teatrinę raišką	Teatras yra smagus laiko praleidimas.	[smagus laiko praleidimas]	14	5	
		Man patinka lankyti dramos studiją „Kompanija šauni“, kadangi ten galima pailsėti nuo dienos rūpesčių, atsipūsti, realizuoti save, bendrauti.	[Man patinka lankyti]	07	1	
	Baimės transformacija	Nemanau, kad teatras panaikina scenos baimę, bet jis tą baimę paverčia maloniu jauduliu, noru pasirodyti ir atsiverti kaip įmanoma geriau ir suvaidinti kaip įmanoma nuoširdžiau.	[baimę paverčia maloniu jauduliu]	05	4	

Nepriklausomybės siekio realizavimas	Laisvės pojūtis	Vaidindama tampu laisva , gyva ir nepriklausoma .	[tampu laisva [...] nepriklausoma]	09	2	
		Tai vieta, kurioje jaučiu dvasinę pilnatvę, galiu atsiverti, nebijoti būti savimi, vieta, kurioje galiu kurti ir pabėgti nuo pilko žmonių pasaulio, kurioje galiu jausti euforiją ir visišką laisvę .	[jaučiu [...] visišką laisvę]	11	3	
		Vadovai visada ką nors nauja sugalvoja, duoda mums laisvę , padeda kurti, papeikia (bet tai sveika) ir pagiria.	[duoda mums laisvę]	13	9	
Savęs išmėginimas/išbandymas	Savęs išbandymas vaidyboje	Negaliu pasakyti ar meilė vaidybai įgimta ar ją išugdė dramos vadovai, kaip ten bebūtų manau, kad kiekvienas žmogus bent kartą turėtų užlipti ant scenos ir išbandyti save , vien dėl savo malonumo.	[išbandyti save] 10/4			
Psichologinė pagalba		Teatro studiją lankau jau daug metų, buvo laikai, kai teatras buvo vienintelis saulės spindulys mano gyvenime , tad galiu sakyti, kad teatras man vienas didžiausių džiaugsmų.	[teatras buvo vienintelis saulės spindulys mano gyvenime] 11/4			

7 PRIEDAS

ANKETA MOKINIAMS

Gerb. moksleivi, nuoširdžiai prašau bendradarbiauti: atidžiai skaityk ir įvertink anketoje pateiktus teiginius. Tavo atsakymai padės pedagogams suprasti tavo poreikius teatro menui. Tavo nuomonę atitinkantį atsakymą pažymėk kryželiu (X). Anketa yra anoniminė, todėl vardo ir pavardės rašyti nereikia.

Anketos žymėjimo pavyzdys

Vaidybos gabumai:	Taip	Galbūt	Ne
Gebėjimas imituoti		X	
Gebėjimas improvizuoti	X		

Eil. Nr.	Pasirinkai teatro užsiėmimus, nes:	Taip	Galbūt	Ne
1.	Paskatino tėvai			
2.	Draugai lanko			
3.	Patinka mokytojas/vadovas			
4.	Traukia įvairi, aktyvi veikla			
5.	Esu gabus (i) vaidybai			
6.	Noriu išbandyti savo jėgas			
7.	Noriu ateityje tapti aktoriumi/režisieriumi			
8.	Kita:			
	<i>Įdomiausia veikla teatro užsiėmimuose: (pažymėk 5 tau įdomiausias)</i>			
1.	Vaidmenų žaidimai			
2.	Spontaniškos improvizacijos			
3.	Klounados			
4.	Kūrybinės užduotys ir pratimai			
5.	Gyvenimiškų situacijų improvizavimas			
6.	Diskusijos			
7.	„Pasitikėjimo žaidimai“			
8.	Spektaklio kūrimas kartu su bendraminčiais			
9.	Savarankiškas režisavimas			
10.	Muzikinis –garsinis spektaklio apipavidalinimas			
11.	Šviesos operatoriaus veikla			
12.	Kostiumų ir scenografijos kūryba			

13.	Spektaklio parodymas žiūrovams			
14.	Profesionalių spektaklių stebėjimas ir aptarimas			
15.	Įvairių žinių apie teatrą įgijimas			
16.	Kita:			
	Svarbiausios teatrinės veiklos metu teikiamos galimybės: (pažymėk 5 tau svarbiausias)	Taip	Nežinau/ galbūt	Ne
1.	Bendraamžių pripažinimas			
2.	Visuomenės įvertinimas			
3.	Emocinis patyrimas			
4.	Galiu atskleisti ir realizuoti savo kūrybines galimybes			
5.	Galiu ugdytis meninius (teatrinis) gebėjimus			
6.	Galiu geriau suprasti grožį ir harmoniją			
7.	Galiu plėtoti aktorinius bei režisūrinius sugebėjimus			
8.	Išmokstu pozityviai spręsti konfliktus			
9.	Išmokstu kontroliuoti ir valdyti neigiamas emocijas			
10.	Išmokstu pašalinti svarbiausias konfliktų kilimo priežastis- pyktį, agresiją, uždaramą			
11.	Galiu atsipalaiduoti ir pailsėti nuo mokyklos			
12.	Galiu fiziškai ir emociškai "išsikrauti"			
13.	Kita:			
	Teatro mokytojas - tai:	Taip	Galbūt	Ne
1.	Suaugęs žmogus, kuriuo galiu pasitikėti			
2.	Asmuo, į kurį norėčiau būti panašus(i)			
3.	Skiriasi nuo kitų pažįstamų suaugusiųjų			
4.	Asmuo, kuris yra man autoritetas			
5.	Dalyko specialistas, kuris suteikia žinių apie teatro meną			
6.	Kita:			
	Lankau teatro užsiėmimus, nes: (pažymėk 5)			
1.	Padedą įveikti nesaugumo jausmą dėl besikeičiančio kūno ir besiformuojančios asmenybės			
2.	Mėgstu išbandyti kuo įvairesnes veiklos sritis			
3.	Noriu giliau pažinti teatro meną			
4.	Turiu galimybę gilintis į žmonių tarpusavio santykius			
5.	Jaučiuosi saugus(i) bendraminčių grupėje			
6.	Galiu išbandyti įvairius socialinius vaidmenis, kurie man padeda suprasti save			
7.	Galiu išbandyti skirtingus savuosius "Aš"			
8.	Noriu išsiskirti iš bendraamžių			
9.	Pasitikiu teatro būrelio/studijos vadovu			
10.	Galiu "išlieti" savo emocijas			

11.	Galiu "išlaisvinti" savo vaizduotę			
12.	Planuoju tapti aktoriumi ar režisieriumi			
13.	Aplinkiniai teigiamai vertina mano aktorinius sugebėjimus			
14.	Galiu pasidalinti savo jausmais ir mintimis			
15.	Taip galiu išreikšti protestą prieš visuomenės vartotojiškumą, materialinių vertybių sureikšminimą			
16.	Galiu linksmai praleisti laiką su draugais			
17.	Kita:			
	Teatro pedagogas skatina domėjimąsi teatine veikla, kai:	Taip	Galbūt	Ne
1.	Atsižvelgia į mokinių poreikius, nuotaiką ir svajones			
2.	Kartu dalyvauja veikloje			
3.	Sukuria palankų psichologinį klimatą ir saugią aplinką			
4.	Teikia įvairią informaciją apie teatro meną			
5.	Skatina norą kurti			
6.	Įveda linksmų teatrinių žaidimų			
7.	Organizuoja susitikimus su aktoriais, režisieriais			
8.	Kreipia dėmesį į vaidybos ir viso vaidinimo etinį ir estetinį vertingumą			
9.	Siekia gero parodomojo rezultato			
10.	Skatina stebėti įvairius spektaklius ir juos aptarti			
11.	Organizuoja išvykas į festivalius			
12.	Dalyvaujame įvairiuose teatrinuose projektuose			
13.	Kita:			
	Tavo teatriniam interesams įtakos turi:	Labai didelė	Didelė	Neturi reikšmės
1.	Šeima			
2.	Bendraamžiai			
3.	Mokytojo asmenybė			
4.	Mokyklos bendruomenė			
5.	Visuomenės nuomonė apie teatrą			
	Domėjimasis teatre tau svarbus, nes:	Taip	Nežinau	Ne
1.	Planuoji pasirinkti su teatro menu susijusią profesiją			
2.	Patenkina smalsumo poreikį			
3.	Patenkina estetinių žinių poreikį			
4.	Patenkina saviraiškos poreikį			
5.	Patenkina aktyvios veiklos poreikį			
6.	Kita:			
	Sukurta materialinė bazė teatrinei veiklai jūsų mokykloje:	Taip	Nežinau	Ne
1.	Turite atskirą patalpą teatrinei veiklai (erdvia, bet ne per didelė, jaukią, tvarkingą, apsaugotą nuo pašalinio šurmulio ir ryškios saulės šviesos)			

2.	Užsiėmimai vyksta mokyklos aktų salėje			
3.	Užsiėmimai vyksta kabinete			
4.	Turite universalaus naudojimo dekoracijų: įvairių formų dydžių, spalvų konstrukcijų kubų ir širmų, dekoracijų detalių: medžio, namo, gėlės, žvaigždės, graikiškos kolonos siluetą ir kt.			
5.	Turite keletą apšvietimo įrenginių			
6.	Turite aprangos detalių: apsiaustu, skrybėlių, juostų, kostiumų, karūnų, tam tikrų drabužių ir pan.			
7.	Turite muzikinio įgarsinimo įrangą su įrašais bei keletą muzikos instrumentų			
8.	Turite grimo reikmėms stalą, veidrodžius			
9.	Turite foto, vaizdo, kino, instaliacijos meno priemonių			
	Palankus psichologinis klimatas teatrinės veiklos užsiėmimuose, kai:	Taip	Nežinau	Ne
1.	Gerai mokinių ir teatro pedagogo tarpusavio santykiai			
2.	Teatro pedagogas skatina konkurenciją, nes tik tokiu būdu pasiekiamas rezultatas			
3.	Kuriama geranoriško bendradarbiavimo, tarpusavio pagalbos, bendros atsakomybės už veiklą atmosfera			
4.	Teatro pedagogas skatina pozityvius mokinių tarpasmeninius santykius			
5.	Sukurta saugi veiksmo vieta			
6.	Pedagogas ir mokiniai išgyvena bendrumo jausmą, jie yra lygiaverčiai partneriai			
7.	“Sveika” konkurencija skatina tobulėti			
8.	Mokiniai patiria dėmesį bei pagarbą ir jaučiasi emociškai saugūs			
9.	Mokiniai skatinami “išlieti” savo emocijas			
10.	Skiriama laiko refleksijoms			
	Teatrinės veiklos formos jūsų mokykloje:	Taip	Nežinau	Ne
1.	Teatro būrelis			
2.	Teatro studija			
3.	Raiškiojo skaitymo būrelis			
5.	Lėlių teatras			
6.	Forumo teatras			
8.	Bendri projektai su profesionaliais teatrais			
9.	Bendri projektai su mėgėjų teatrais			
10.	Interaktyvūs kultūriniai teatro meno seminarai			
11.	Integraciniai meno projektai			
12.	Šimtadienių spektakliai, kuriuos režisuoja profesionalūs aktoriai ir režisieriai			
13.	Šimtadienių spektakliai, kuriuos režisuoja mokyklos pedagogai			
14.	Profesionalių teatro kolektyvų spektakliai mokykloje			
15.	Mėgėjų teatro spektakliai mokykloje			

Kokią reikšmę tavo gyvenime turi teatras?

- Labai svarbią
- Pakankamai svarbią
- Nelabai svarbią
- Visiškai nesvarbią

Tu esi: Mokinys Mokinė

Klasė:

Tavo mokykla:

- Vidurinė
- Gimnazija
- Pagrindinė

Teatrinėje veikloje dalyvauji:

- Savo mokykloje
- (pažymėk).....

Ačiū ☺